

ΕΞ ΥΠΑΡΧΗΣ

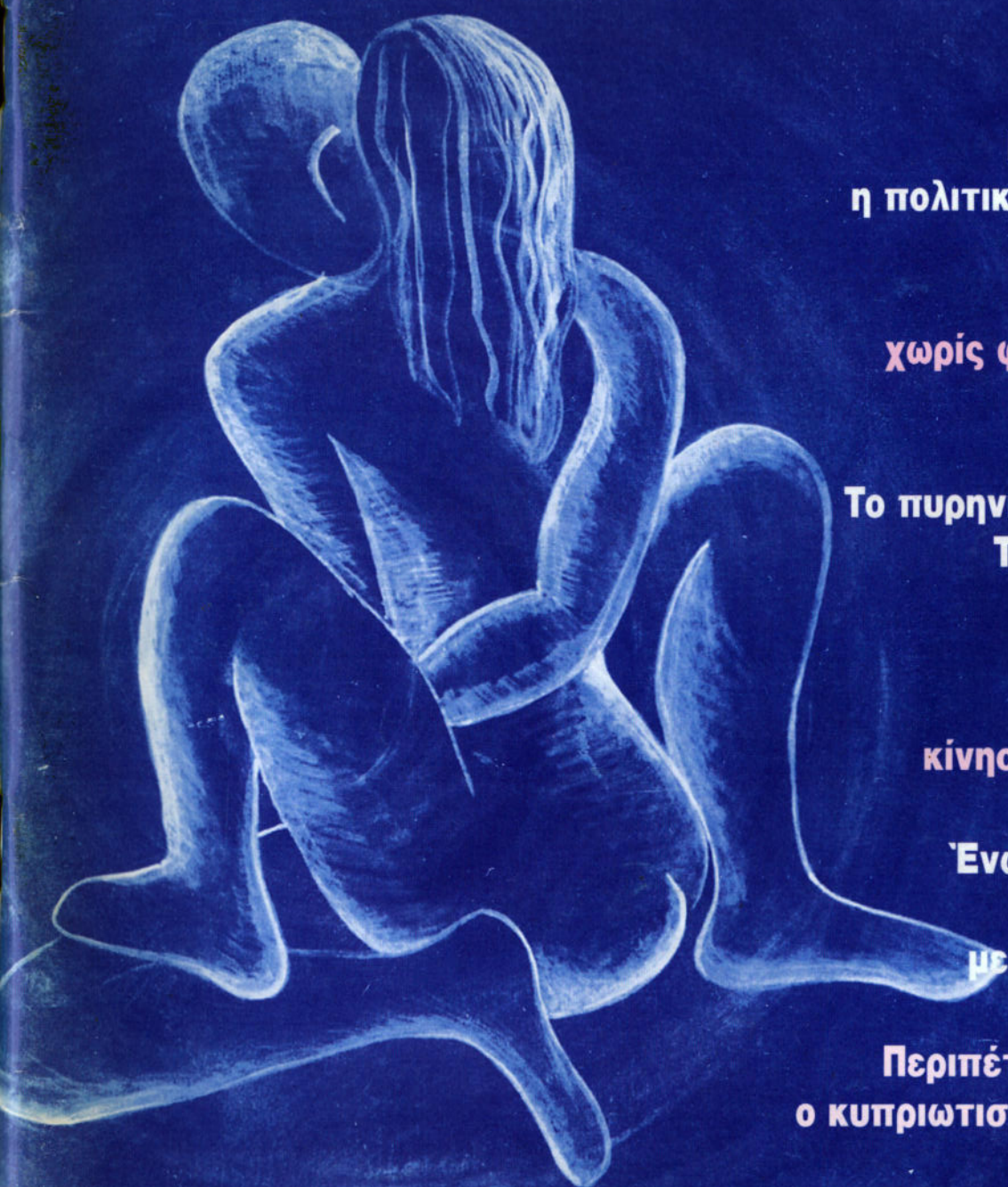
Μηνιαίο βήμα ανάλυσης, κριτικής και διαλόγου

Οκτώβριος 1999

Τεύχος 5ο

Τιμή: £3.00

Ανεξαρτησία αγάπη μου, έστω κι αν φεύγεις, όση κι αν μένεις...
αφιέρωμα στην 1η τ' Οχτώβρη

Private Placement:
η πολιτική ελίτ πρωτοπορεί

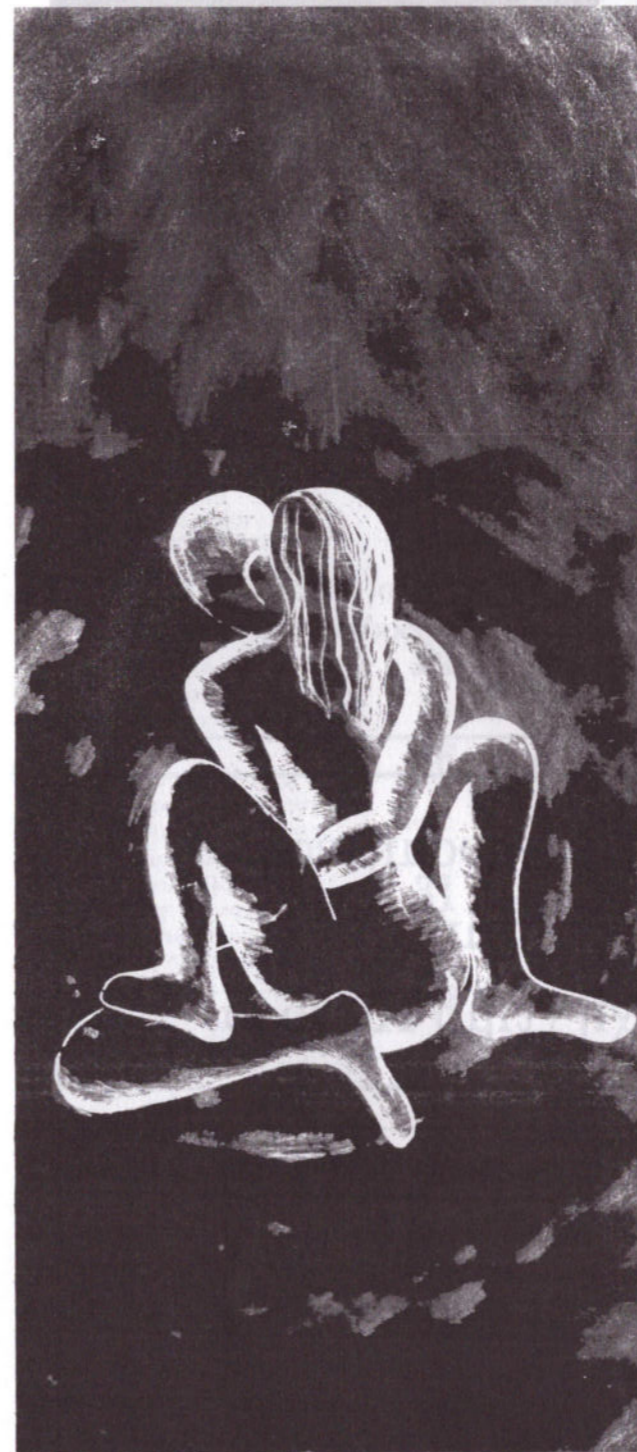
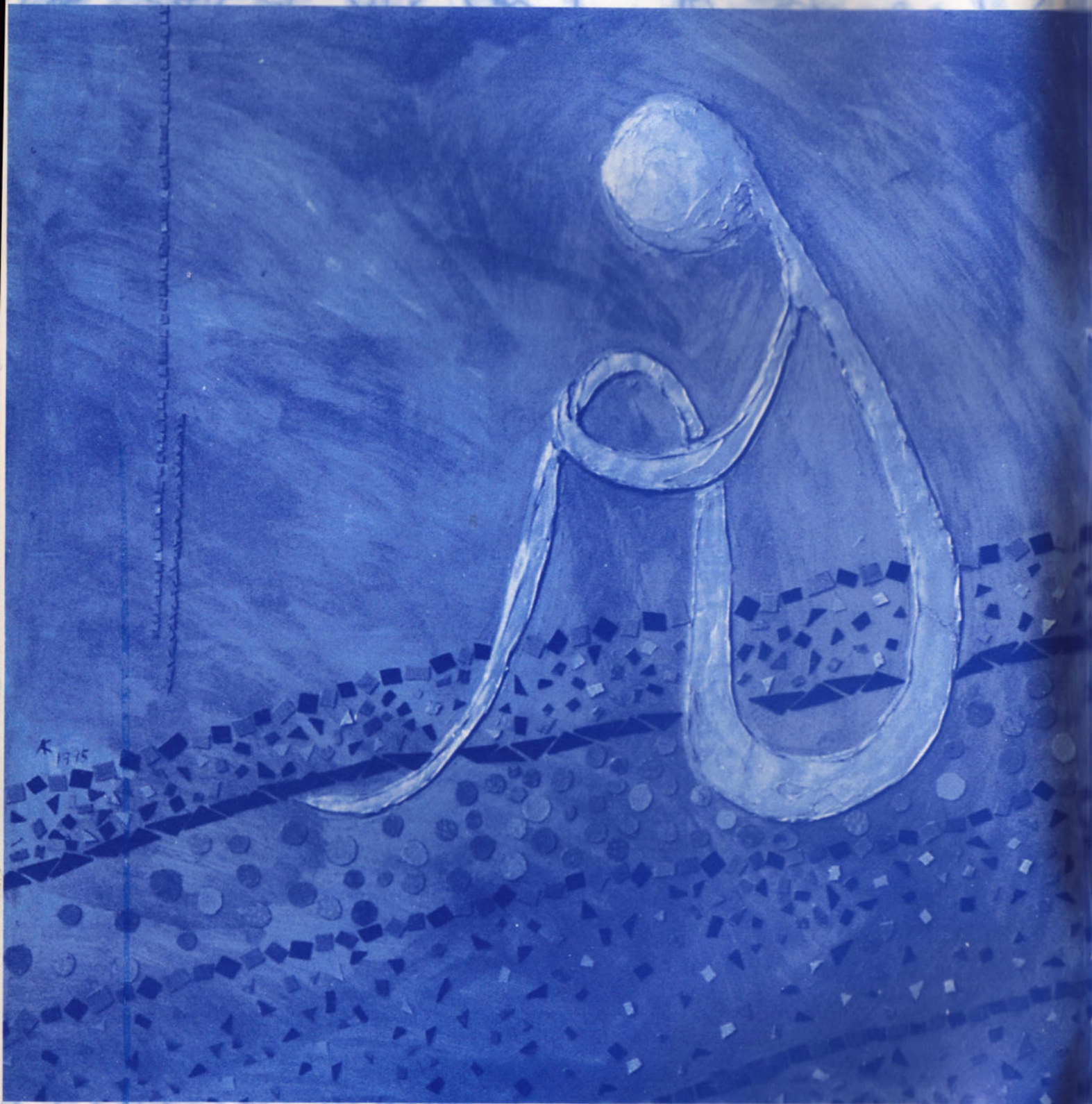
Κυπριακό:
χωρίς φως στην άκρη της
σήραγγας

**Το πυρηνικό πρόγραμμα της
Τουρκίας: πολιτικές
προεκτάσεις**

Μέση Ανατολή-
κίνηση προς την ειρήνη

**Ένωση - Ανεξαρτησία
συνέντευξη
με τον Πλουτή Σέρβα**

**Περιπέτειες στα σύνορα -
ο κυπριωτισμός στον 20 αιώνα**

Πίνακες εξωφύλλου, πσωφύλλου και εσωφύλλου: Άννα Κακουλλή

Η πολιτική του ενεργού ηφαιστείου, των πυραύλων και του δόγματος του ενιαίου αμυντικού χώρου δεν ήταν και δεν είναι πολιτική ελπίδας. Ήταν και είναι πολιτική απελπισίας η οποία μεγεθύνει τα αδιέξοδα και επαυξάνει το αίσθημα ανασφάλειας του λαού, παρά την προώθηση αντίθετης αντίληψης από τα Μέσα Ενημέρωσης. Έλλωστε όλες οι αναλύσεις για την εξέλιξη των περιφερειακών και διεθνών συσχετισμών που στήριξαν αυτή την πολιτική, και προβλήθηκαν πλουσιοπάροχα από τα Μέσα, κατέρρευσαν παταγωδώς παρόλο που κανείς, ως συνήθως, δεν πήρε τα λογάκια του πίσω.

Η κυβέρνηση και ο πρόεδρος εξελέγησαν για να εφαρμόσουν όπως ο ίδιος φορτικά τόνισε κατά την προεκλογική του εκστρατεία αυτή την πολιτική, την οποία φυσικά και δεν εφάρμοσε διότι ήταν ανεφάρμοστη. Εάν επομένως δεν ζούσαμε σε μια ανάπηρη δημοκρατία, ο άνθρωπος αυτός θα έπρεπε να είχε πάει οπίτι του λόγω ευθιξίας (εε ναι υπάρχει κι η λέξη αυτή στο λεξικό). Έστω κι αν κανείς από τους αντιπολιτευομένους δεν προέβαλε, έστω κι ενάντια στο ρέμα, το άκαιρο και ανεφάρμοστο αυτής της πολιτικής, και επομένως κανείς από τους πολιτικούς του αντιπάλους στις τελευταίες εκλογές δεν νομιμοποιείται να ζητεί κάτι τέτοιο.

Εν πάση περιπτώσει ο κύριος Πρόεδρος της Δημοκρατίας καλείται, παρά το αρνητικό κόστος της προηγούμενης του πολιτικής, να εφαρμόσει σήμερα μια πολιτική βασισμένη στη διαπραγμάτευση, στη σύνεση, στην ευελιξία και στην οξύνεια. Καλείται σε ετοιμότητα για προτάσεις και αντιπροτάσεις, για εναλλαχτικές και συγκεκριμένες εισηγήσεις μέσα σ ένα δυσμενές πλαίσιο εργασίας, το οποίο ο ίδιος χειροτέρεψε. Κανείς δεν ζητά απ αυτόν να είναι μάγος. Του ζητάμε να είναι υπεύθυνος ή να βρεί αποθέματα υπευθυνότητας που δεν επέδειξε στο πρόσφατο παρελθόν. Η κύρια δύναμη της αντιπολίτευσης στο κάτω κάτω του δίνει ανοιχτά και αφειδώλευτα την δυνατότητα. Δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι στο West Point παίζεται η συνολική λύση του Κυπριακού. Θα τεθούν όμως κατά πάσα πιθανότητα ζητήματα και θα απαιτηθούν αποφάσεις που θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη μορφή μιας τυχόν μελλοντικής λύσης. Όπως επίσης σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσουν και στο θέμα της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σημειώσαμε πιο πάνω την απουσία πολιτικής ευθιξίας στο Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Το γεγονός ότι η λέξη υπάρχει στο λεξικό δεν σημαίνει ότι απαντάται ταχτικά και στη χώρα μας. Υπάρχουν μερικά παραδείγματα που δίνουν ελπίδα, τα οποία δεν αναφέρω εδώ αλλά σας ζητώ να τα θυμηθείτε. Προσέξτε όμως πώς συμπεριφέρθηκαν τα δημόσια πρόσωπα που εμπλέκονται στην υπόθεση της ιδιωτικής τοποθέτησης μετοχών στη Louis Cruise Lines Ltd! Προσέξτε πως όλοι γαντζώνονται στη θέση τους και καμώνονται έλλειψη κοινής λογικής ή ακόμα και οικονομική ένδεια (στην πολύ παραγωγική της εκδοχή). Ποιο στέλεχος, ποιο κόμματος παραιτήθηκε; Και πώς εδρασαν οι συνάδελφοι τους που διαφωνούν; Ποιος άλλος από τους εμπλεκόμενους παραιτήθηκε; Κατά τα άλλα να μας ζήσει η Κυπριακή Δημοκρατία (και το λέμε σοβαρά, γιατί κι αυτό ακόμα στους μίζερους χρόνους που ζούμε χρειάζεται να το διευκρινίσουμε). Πρέπει όμως να την κάνουμε βιώσιμη! Και δεν εννοούμε εδώ τη βιωσιμότητα της λύσης του Κυπριακού, αλλά την ποιότητα της πολιτικής μας υπόστασης ως πολιτών αυτής της χώρας.

Κωστής Αγκινιώτης

Εξ υπαρχής-Κέντρο Διαλόγου
 Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ-127 Καϊμακλί-Λευκωσία
 Τηλ: 346061 - Φαξ: 346162

Ανοικτή συζήτηση με θέμα:
«Δημιουργία Κυπριακού Λόμπυ στη Γερμανία»
 Παρουσίαση του Γερμανο-Κυπριακού Φόρουμ

Κύριος Ομιλητής: Eckard Kuhdwin, πρόεδρος του ΓΚΦ, τέως υφυπουργός επί Καγκελαρίου Schmidt, βουλευτής μέχρι το 1998 στο γερμανικό κοινοβούλιο.
Χώρος: Συνεδριακό Κέντρο Λευκωσίας
Ημερομηνία: Τετάρτη 20.10.1999 ώρα 19.00
Γλώσσα: Γερμανικά και Ελληνικά (απ' ευθείας μετάφραση)

Μετά το τέλος της συγκέντρωσης για καλύτερη γνωριμία είστε όλοι ευπρόσδεκτοι στο οίκημα Εξ' υπαρχής (Αρχ. Μακαρίου 127, Καϊμακλί, κοντά στην εκκλησία Αγ. Βαρνάβα).
 Θα υπάρχει κρασί και ξηροί καρποί

Εξ υπαρχής: γραφτείτε συνδρομητές
 στην καταπληκτική τιμή
 των £25.00 τα δώδεκα τεύχη (τιμή Κύπρου)

Εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....
 Διεύθυνση:.....
 Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....
 Επαρχία.....
 Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....
 Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....
 Επάγγελμα.....
 Σπουδές.....
Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00
Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

Εξ υπαρχής \ περιεχόμενα

Περιοδικό «εξ υπαρχής»
 Μηνιαίο βήμα ανάλυσης
 κριτικής και διαλόγου

Οκτώβριος 1999 - Τεύχος 5ο
 Διεύθυνση:
 Αρχ. Μακαρίου Γ 127,
 Καϊμακλί, Λευκωσία 1021
 Τηλ. 346061 - 346160
 Φαξ: 346162

Υπεύθυνος για τον Νόμο:
 Δώρας Κακουλλής

Εκδίδεται από την
 Επικοινωνία Πολιτών
 Γέφυρα Λτδ

Για την σύνταξη
 του τεύχους εργάστηκαν οι:
 Ανθούλα Παπαδοπούλου,
 Μαρία Σωκράτους,
 Ιωσήφ Παγιάτας,
 Λούης Ηγουμενίδης,
 Σταύρος Τομπάζος,
 Κωστής Αχνιώτης,
 Ζήνωνας Ποφαΐδης.

• για τα υπογραμμένα κείμενα
 ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης
 τεχνική επιμέλεια:
 Dogographics Ltd
 τηλ. 665116

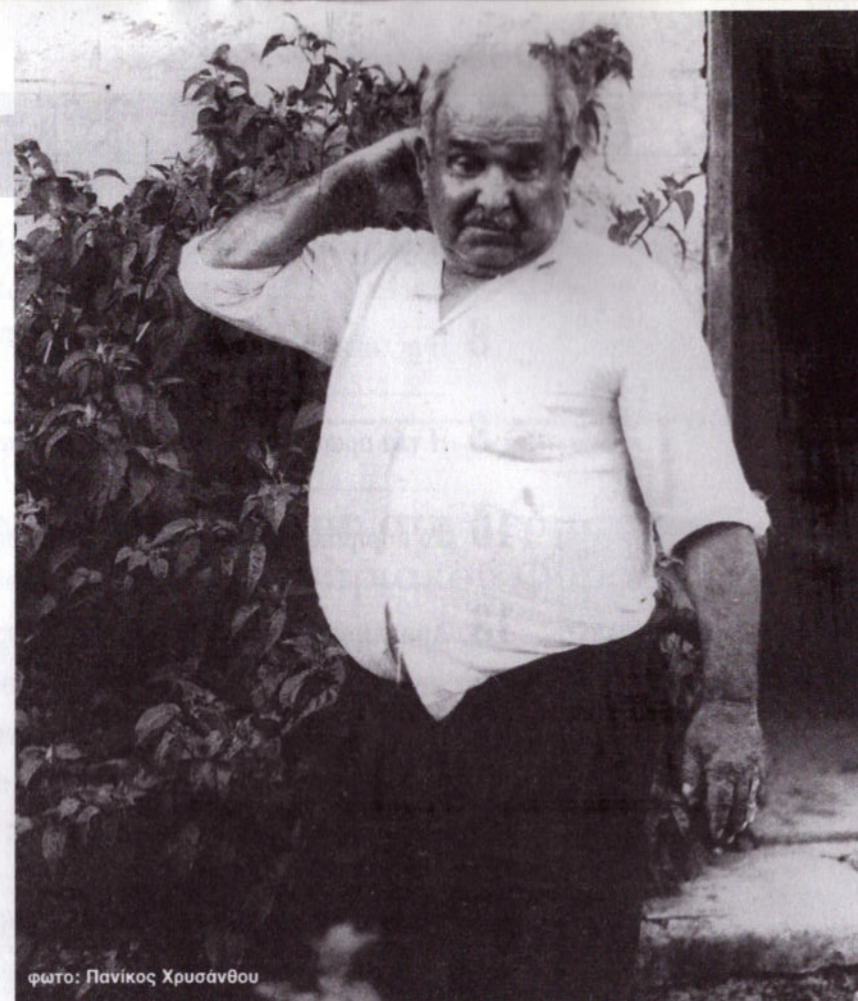
• εκτύπωση:
 Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
 τηλ. 482361

- 5 Η πολιτική ελίτ πρωτοπορεί. Private Placement
 ..... Ζήνωνας Ποφαΐδη
- 6 Η αντιπολίτευση και οι συνομιλίες
 ..... Κωστή Αχνιώτη
- 8 Η νέα πρωτοβουλία στο Κυπριακό. Χωρίς φως στην άκρη της σήραγγας
 ..... Ζήνωνας Ποφαΐδη
- 10 Το πυρηνικό πρόγραμμα της Τουρκίας. Πολιτικές προεκτάσεις
 ..... Σάββα Φιλίππου
- 13 Δημιουργία κυπριακού λόμπυ στη Γερμανία
 ..... Παντελή Σοφοκλέους
- 16 Ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή. Κίνηση προς τα εμπρός
 ..... Μαρίας Χρυσάνθου
- 20 Αποτελεσματική διδασκαλία σε τάξεις υπεράριθμες και λυόμενες
 ..... Χριστίνας Καρατζιά
- 22 Αφιέρωμα 1η τ' Οχτώβρη. Ανεξαρτησία αγάπη μου
 .....
- 24 1η Οχτωβρίου του... Μια ξεχασμένη επέτειος
 ..... Γιάννη Παπαδάκη
- 26 Ο Πλουτὴς Σέρβας μιλά στο Εξ υπαρχής. Αυτονομία, Ελευθερία, Ένωση,
 Ανεξαρτησία. Η δύσκολη πορεία της Αριστεράς
 .....
- 31 Δύο σχολές σκέψης...
 ..... Λούη Ηγουμενίδη
- 36 Οι Τουρκοκύπριοι στη Μέγγενη
 ..... Νιαζί Κιζιλγιουρέκ
- 42 Περιπέτειες στα σύνορα. Ο Κυπριωτισμός στον 20° αιώνα
 ..... Ανδρέα Παναγιώτου
- 54 1960: Έτος ορόσημο για την προστασία της
 Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;
 ..... Ευφροσύνης Ριζοπούλου - Ηγουμενίδου
- 58 Σιλλουρόκαμπος ή μάλλον Shilouρόκαμπος;
 ..... Ι. Παγιάτας
- 60 Διάλογος: 13 θέσεις πάνω στο «Δυτικό Πολιτισμό»
 ..... Σταύρου Τομπάζου
- 62 Βιβλιοπαρουσίαση:
 Κύπρος: το αδιέξοδο των εθνικισμών
 Άσπρα άνθη αξίας είκοσι λιρών
 .....
- 64 Ο σχολιαστής της τελευταίας σελίδας

Μετασεισμικά

Η απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών να προχωρήσει στην ίδρυση μονάδας διάσωσης σε περίπτωση καταστροφικού σεισμού είναι βέβαια ορθή ή μάλλον κινείται προς την ορθή κατεύθυνση. Είναι όμως και πάλι σωστό να σημειώσουμε, όχι από διάθεση μεμπτομοιρίας αλλά γιατί κι εδώ φαίνεται καθαρά πως λειτουργεί το σύστημα, ότι ομολογείται δια της αποφάσεως, το κενό που υπάρχει εδώ και τόσα χρόνια. Γιατί η απόφαση δεν λήφθηκε μετά το αρκετά δυνατό σεισμό που έγινε πριν δυο-τρια χρόνια; Επειδή δεν είχαμε θύματα; Έπρεπε να δούμε τον σεισμό της Αθήνας για να σκεφθούμε την ομάδα διάσωσης; Ευτυχώς που δεν περίμενε και η Ελληνική κυβέρνηση τον σεισμό της Αθήνας για να σκεφθεί την ΕΜΑΚ. Και για να προσθέσουμε και λίγο χιούμορ, προσέξτε. Η ομάδα διάσωσης δεν εξαγγέλθηκε μετά το σεισμό στην Τουρκία με 15 χιλιάδες νεκρούς αλλά μετά τον σεισμό στην Ελλάδα (Εθνικό κέντρο) που ήταν περίπου 100 φορές λιγότερο φονικός. Εύχομαι τουλάχιστον να φτιάξουν και οι Τουρκοκύπριοι τη δική τους ψευδο-ομάδα διάσωσης διότι οι καιροί είναι χαλεποί. Και για να τελειώσουμε με μια θετική πρόταση: θα φαινόταν πολύ πιο λογικό και αποτελεσματικό να εμπλακεί σ' ένα σώμα διάσωσης και η εθνοφρουρά με μερικούς μόνιμους αξιωματικούς και αριθμό κληρωτών, οι οποίοι θα συνεχίζουν να λειτουργούν ως σώμα διάσωσης και αργότερα στην εφεδρεία.

Ν.Γ.

φωτο: Πανίκος Χρυσάνθου

Ο νόμος για το Χρηματιστήριο: ανικανότητα ή ηθελημένη τσαπατσουλιά

Τρία χρόνια μόλις μετά την λειτουργία του Χρηματιστηρίου Αξιών Κύπρου, συμφωνούν απαξάπαντες - κυβέρνηση, κόμματα, εισαγγελία, οικονομικοί παράγοντες, δημοσιογράφοι - ότι το νομοθετικό πλαίσιο για τη λειτουργία του Χρηματιστηρίου χρειάζεται άμεση μεταρρύθμιση. Μερικά μόνο από τα θέματα που χρήζουν αντιμετώπισης είναι η ρύθμιση στην απόκτηση μετοχών με ιδιωτική τοποθέτηση, η σχέση των στελεχών του δημοσίου, των πολιτικών και των ΜΜΕ με την ιδιωτική τοποθέτηση ή και ευρύτερα με το Χρηματιστήριο η κατοχύρωση της ίδιας της συνεχούς λειτουργίας του Χρηματιστηρίου και η επαγγελματική αρτιότητα των χρηματιστηριακών γραφείων. Δεν θα μπορούμε σε λεπτομέρειες. Θα σημειώσουμε μόνο ότι ολό-

κληρο το πολιτικό σύστημα κραυγάζει την ανικανότητά του να φτιάξει ένα νόμο της προκοπής με χρόνο βιωσιμότητας πέραν των λίγων μόνο χρόνων, ή για να είμαστε πιο κυνικοί το πολιτικό σύστημα αδυνατεί να αντιγράψει ένα πλήρες νομοθετικό πλαίσιο, αναφορικά με ένα θεσμό πολύ σημαντικό, όπως δείχνει άλλωστε και η ζωή.

Εάν βέβαια λάβει υπόψη του κανείς, και την έλλειψη ηθικής ευαισθησίας που επέδειξε επί του θέματος ένας σημαντικός αριθμός δημοσίων προσώπων και θεσμών νομιμοποιείται να θέσει και το ερώτημα: πρόκειται για ανικανότητα ή για ηθελημένη «τσαπατσουλιά» που επιτρέπει την κερδοσκοπία στα θολά νερά μέχρι να αναθεωρηθεί ο νόμος; (ή και ο οποιοσδήποτε νόμος);

Ν.Γ.

Η πολιτική ελίτ πρωτοπορεί PRIVATE PLACEMENT

Ζήνωνα Ποφαΐδη

Είναι πα γεγονός αναντίλεκτο ότι η «πολιτική ελίτ» της Κύπρου βρίσκεται στην πρωτοπορεία. Έκπληκτοι οι πολίτες αντίκρισαν τον κατάλογο των ατόμων και εταιρειών που εξασφάλισαν με τη μέθοδο της «ιδιωτικής τοποθέτησης» μετοχές στη γνωστή εταιρεία Louis Gruise Lines Ltd, που πρόσφατα εισήχθη στο χρηματιστήριο. Ανάμεσα στον κατάλογο εμφανίζονται ονόματα πολιτικών (υπουργού, βουλευτών), εταιρειών κομμάτων (ΔΗΣΥ, ΔΗΚΟ), ανωτάτων κυβερνητικών αξιωματούχων (Διοικητή Κεντρικής Τράπεζας, Γεν. Διευθυντών Υπουργείων κ.ά.) και μελών διοικητικών συμβουλίων ημικρατικών οργανισμών. Ο κατάλογος δεν σταματά ως εδώ. Περιέχει ακόμα εταιρείες ή άτομα που ελέγχουν ή επηρεάζουν αποφασιστικά τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεοπτικά κανάλια, ραδιοφωνικοί σταθμοί, εφημερίδες). Ενώ, λοιπόν, οι ειδικοί παρουσιάζουν καθημερινά τους διάφορους χρηματιστηριακούς δείκτες τονίζοντας ότι το κυπριακό χρηματιστήριο έχει καταφέρει να σπάσει παγκόσμια ρεκόρ (αριθμός επενδυτών, άνοδος των τιμών, όγκος συναλλαγών κ.ά.), παρέλειψαν να επισημάνουν το πιο συγκλονιστικό παγκόσμιο ρεκόρ, όπως αυτό ξεδιπλώνεται ανάγλυφα από τον κατάλογο στον οποίο αναφερθήκαμε.

Δεν γνωρίζουμε αν ο κατάλογος που δημοσιεύτηκε είναι ο πλήρης κατάλογος. Είναι, όμως, αρκετά εύγλωττος, γιατί η σύνθεσή του δεν αφήνει αμφιβολίες για τη στρατηγική επιλογή εκείνων που τελικά τον σχημάτισαν, έτσι ώστε να περιέχει σημαντικούς φορείς της διαχείρισης της εξουσίας. Η έκπληξη, όμως, δεν τερματίζεται σ'

αυτό το σημείο. Ο Γενικός Εισαγγελέας έχει γνωματεύσει ότι η απόκτηση μετοχών με τη μέθοδο της «ιδιωτικής τοποθέτησης» από δημόσια πρόσωπα είναι τυπικά νόμιμη. Όμως, η τυπική πτυχή του ζητήματος είναι στην προκειμένη περίπτωση η λιγότερη σημαντική, αν και η νομική πτυχή αξίζει τον κόπο να διερευνηθεί σε περισσότερο βάθος και από άλλες οπτικές γωνίες. Η έκπληξη οφείλεται στον τρόπο που αντέδρασαν οι διάφοροι ενδιαφερόμενοι. Εκτός από εκείνους που σιώπησαν, οι πιο πολλοί εμφανίστηκαν ως απλοί μικροεπενδυτές που μοναδικό στόχο είχαν να εξασφαλίσουν στο μέλλον κάποιο μικρό μέρος για να συμπληρώσουν τα πενιχρά τους εισοδήματα ή ακόμα για να ενισχύσουν την αναπτυξιακή προσπάθεια της κυπριακής οικονομίας.

Από το χορό των μετοχών δεν μπορούσε βέβαια να λείψει η εκκλησία. Μέσα από την αντιπαράθεση των ιεραρχών αποκαλύφθηκε ότι ο αρχιεπίσκοπος διένειμε κερδοφόρες μετοχές της Louis Cruise Lines Ltd στους καλούς υπαλλήλους της αρχιεπισκοπής, όπως ο Θεός επιδαψίλευσε το «μάννα» στον δοκιμαζόμενο λαό του Ισραήλ, μια που ήταν ο περιούσιος λαός του Κυρίου.

Όσο για τον περιούσιο λαό της Κύπρου, ακολούθησε τον φρενήρη ρυθμό του χρηματιστηρίου αγοράζοντας τις πολύτιμες μετοχές και ανεβάζοντας σαν αποτέλεσμα τις τιμές στα ύψη. Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει μια σύντομη αναφορά στο θεσμό του private placement ή ιδιωτικής τοποθέτησης όπως λειτουργήσει στην περίπτωση που εξετάζουμε. Έχει λεχθεί ότι όταν οι άνθρωποι αυτοί αποφάσιζαν να επενδύσουν τα χρήματά τους ανταποκρινόμενοι στην ευγενή προ-

σφορά της Louis Cruise Lines δεν γνώριζαν τις μετέπειτα εξελίξεις. Οι εξελίξεις ήταν, όμως, στην προκειμένη περίπτωση ραγδαίες. Όταν η εταιρεία έκανε την προσφορά της στο ευρύ κοινό το κλίμα είχε ήδη δημιουργηθεί. Όπως δημοσιεύτηκε, χιλιάδες επενδυτές έκαναν αίτηση για απόκτηση μετοχών της συγκεκριμένης εταιρείας καταθέτοντας στα ταμεία της το αστρονομικό ποσό του μισού δισεκατομμυρίου λιρών, πράγμα που ώθησε την τιμή της μετοχής στα ύψη και απέφερε στην εταιρεία ένα εξωφρενικό ποσό σε τόκους. Με λίγα λόγια η «ιδιωτική τοποθέτηση» λειτουργήσει στην προκειμένη περίπτωση με δύο τρόπους: Εξασφάλισε την συμμετοχή σημαντικού αριθμού υψηλά ιστάμενων προσώπων (που σε πολλές περιπτώσεις η θέση τους έχει άμεση σχέση με το αντικείμενο των δραστηριοτήτων της εταιρείας) και, επιπρόσθετα, δημιούργησε το αναγκαίο κλίμα για την κάθετη άνοδο στην τιμή της μετοχής.

Αναφέραμε πιο πάνω ότι η τυπική πτυχή του ζητήματος είναι η λιγότερο σημαντική. Στην πραγματικότητα η περίπτωση αυτή φανέρωσε και στους πιο δύσπιστους την ποιότητα του συστήματος εξουσίας που διαθέτει ο τόπος. Η παραβίαση κάθε είδους δεοντολογίας είναι προφανής. Αν ο νόμος δεν μπορεί να δώσει απάντηση στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι πολίτες, το τμήμα εκείνο του τύπου και της πολιτικής ηγεσίας που διατηρεί ακόμα τις αρχές του θα πρέπει άμεσα να ζητήσουν την παραίτηση αυτών που εμπλέκονται με τρόπο που έπληξε την αξιοπιστία των θεσμών. Γιατί, για να χρησιμοποιήσουμε την ποδοσφαιρική γλώσσα, είναι ευνόητο πως κάποιος δεν μπορεί να είναι ταυτόχρονα παίχτης και διατητής.

U

Εξ' υπαρχής: το περιοδικό

που χρειάζεται ο τόπος

Η αντιπολίτευση και οι συνομιλίες

φωτο: Πανίκος Χρυσάνθου

Κωστής Αχνιώτης

Είναι σαφές ότι η ευρύτερη περιοχή μας, από τα Βαλκάνια μέχρι το Ισραήλ και τις αραβικές χώρες, έχει εισέλθει σε μια περίοδο την οποία μπορούμε ανέτως να χαρακτηρίσουμε ως «περίοδο διαπραγμάτευσης». Αυτό δεν ισχύει βέβαια για όλες τις περιοχές του πλανήτη. Είναι προς σημείωση το γεγονός αυτό, διότι μας οδηγεί στην κατανόηση της, εκπνερασμένης δημοσίως από αρκετές δυτικές χώρες, βαρύτητας που προσδίδεται στις διαδικασίες εξεύρεσης συμβιβαστικών λύσεων στην περιοχή μας, οι οποίες χρησιμεύουν λίγο πολύ και ως πρότυπο για άλλες περιοχές. Η ύφεση στις σχέσεις Ισραήλ-Παλαιστινίων και Ελλάδας-Τουρκίας είναι ενδεικτική των ανωτέρω. Τα προβλήματα και η επισώρευση αδιεξόδων από την εισβολή του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο, οδηγούν επίσης προς τα ίδια συμπεράσματα.

Πιο συγκεκριμένα η προσχώρηση της

Ελλάδας στην πολιτική της ύφεσης με την Τουρκία επιβάλλει κλίμα διαπραγμάτευσης και στο Κυπριακό. Η ανεύθυνη πολιτική της κυβέρνησης, με το ενεργό ηφαιστειο και τους πυραύλους, της επιβάλλει πολιτική διαπραγμάτευσης η οποία θα τη βοηθά να επανεύρει την χαμένη αξιοπιστία της στο διεθνή χώρο. Έχουν δηλαδή μειωθεί τα περιθώρια ελιγμών της Ελληνοκυπριακής πλευράς, περιθώρια τα οποία μειώθηκαν και για άλλους εξωγενείς λόγους.

Παρ όλα αυτά οι μέχρι στιγμής πληροφορίες δεν δείχνουν να υπάρχουν αποφάσεις σε διεθνές επίπεδο οι οποίες να διανοίγουν δρόμους προς πορεία λύσης. Όμως ταυτόχρονα η κατάσταση στην ευρύτερη περιφέρεια μας, επιβάλλει στο Κυπριακό να ξεκολλήσει από το τέλμα. Η πορεία δε ένταξης στην ΕΕ επιβάλλει ιδιαίτερα προσεχτικούς χειρισμούς είτε υπάρχει πρόδος είτε δεν υπάρχει.

Από το Ζάλογγο και το Χάνι της Γραβιάς, κάπου ανάμεσα Καμπ Ντεϊβιντ και Ντέητον.

Κάποιος φίλος μου, «πολύ αγωνιστικής» αντίληψης, μου είχε παραστατικά δηλώσει ότι αν δεν μεταφερθούν οι πυραύλοι S-300 στην Κύπρο θα περάσει από το οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας υπογράφοντας τα «ψευδοέγγραφα» και θα πάει οικογενειακά διακοπές στην Κερύνεια. Κάποιος βουλευτής του ΔΗΣΥ, όταν του επεσήμανα τα αδιέξοδα της πολιτικής των πυραύλων μου μίλησε για τις παρακαταθήκες του Αυξεντίου και του Μάτση. Είναι σαφές πως η κυβέρνηση θα πρέπει να μοχθήσει για να δημιουργήσει στη κοινή

γνώμη κλίμα εμπιστοσύνης προς την πολιτική των συνομιλιών.

Βέβαια καθώς δεν υπάρχει εναλλακτική πολιτική και καθώς το κλίμα στην περιοχή είναι κλίμα διαπραγμάτευσης όπως έχουμε αναφέρει, είναι δύσκολο να αναμένει κανένας λαϊκές εξάρσεις βίας, όπως είναι δύσκολο να αναμένει διευρυμένη αποδοχή των απορριπτικών θέσεων. Μάλλον το αντίθετο θα πρέπει να αναμένεται: επίταση της απογοήτευσης και της απομάκρυνσης των πολιτών από το ενδιαφέρον για το Κυπριακό και τα κοινά. Πιστεύω ότι είναι εύκολο τα τελευταία χρόνια, να ανιχνεύσει κανείς αυτή την τάση ανάμεσα στους ανθρώπους της σκέψης, οι οποίοι εγκαταλείπουν την ενασχόληση με την πολιτική με αποτέλεσμα τα κόμματα να πτωχαίνουν περισσότερο. Τώρα όμως μπορεί κανείς να φοβάται ότι το φαινόμενο επεκτείνεται και διευρύνεται προς το κυρίως σώμα των ψηφοφόρων. Τα χοντροκομμένα ζιγκ-ζαγκ και οι αμφιλεγόμενες ηθικές μεταστροφές στη πολιτική των τελευταίων χρόνων, όλων των κοινοβουλευτικών κομμάτων δεν αφήνουν ανεπηρέαστο πλέον το μέσο πολίτη, ο οποίος όμως δεν εξοθεύεται προς την ενεργό αντίσταση αλλά την απόσυρση και την κυνικότητα. Υπερβάλλοντας, οδεύουμε προς μια κοινωνία νεκρών. Και δεν είναι μόνο το Κυπριακό αλλά και ο ωρυμαγδός των οκανδάλων στον οποίο εμπλέκονται πολιτικοί και κόμματα, δημόσιοι υπάλληλοι, αρμόδιοι της οικονομίας, άνθρωποι των ΜΜΕ, εκκλησιαστικοί και άλλοι.

ΔΗΚΟ ΕΔΕΚ ΑΚΕΛ

Το ΔΗΚΟ και η ΕΔΕΚ είναι δύσκολο να αντιληφθούν το άκαιρο, σύμφωνα με την ανάλυση που προτάξαμε βέβαια, της πολιτικής τους διότι για χρόνια εγλωβίστηκαν σε μια μονοδιάστατη πολιτική άρνησης που δεν επιτρέπει μετακινήσεις χωρίς τριγμούς στη συρρικνωμένη εκλογική τους βάση και διότι είναι προσωποπαγή κόμματα που στερούνται εσωτερικών λειτουργιών στις οποίες θα μπορούσαν να στηριχθούν διορθωτικές κινήσεις.

Παρ όλα αυτά και δεδομένης της πολιτικής της ελληνικής κυβέρνησης και διότι φοβούνται την περαιτέρω απομόνωση τους είναι υποχρεωμένα να μην περιοριστούν στη προβολή μιας πολιτικής στείρας άρνησης. Μάλλον θα έχουν ως βάση τους την πολιτική της άρνησης αλλά θα υποχρεωθούν αναμένω σε πιο λεπτούς χειρισμούς.

Στην πραγματικότητα το εσωτερικό κλίμα σε σχέση με τις συνομιλίες θα καθοριστεί από το ΑΚΕΛ. Οποσοδήποτε λόγω όγκου. Οποσοδήποτε επίσης λόγω της άνεσης που του παρέχουν οι θέσεις του στο Κυπριακό. Την προηγούμενη πενταετία έκανε αντιπολίτευση στην κυβερνητική πολιτική των «προτάξεων», πλην της πρόταξης για τη μιά κυριαρχία. Τώρα μπορεί να εμμένει, δείχνοντας και συνέπεια στην ίδια πολιτική, μέσα στα πλαίσια του ΟΗΕ κλπ, υποστηρίζοντας τις συνομιλίες αλλά μπορεί όταν το κρίνει ορθό να κάνει κριτική στηριζόμενο στη θέση του για την κυριαρχία που θα είναι και το επίμαχο σημείο, αν υπάρξουν συνομιλίες και αν προχωρήσουν. Αυτή η πολιτική του «μέσα κι έξω» φαίνεται να ταιριάζει και με τις εσωτερικές ισορροπίες. Ικανοποιούνται κάποιες συγκλίσεις με το ΔΗΚΟ και την ΕΔΕΚ, στη λογική των πατριωτικών δυνάμεων, διατηρείται η εικόνα του κόμματος που παραμένει σταθερό στις ειρηνικές διαδικασίες και γενικά σε μια πολιτική σύνθεσης, ενδεχομένως παρεμποδίζεται τυχόν διευρύνση των ΕΔΗ που ποντάρουν στη πολιτική Βασιλείου που «πάντα ήταν ορθή», και προσφέρεται άτυπα κι ένα χέρι βοήθειας προς την ηγεσία του ΔΗΣΥ που δυσκολεύεται με τους «νέους αγωνιστές». Βέβαια οι δηλώσεις Χριστόφια, σύμφωνα με τις οποίες «η φάση την οποία περνά το Κυπριακό είναι λεπτή και δεν θα πρέπει να δοθεί αυτή την ώρα προτεραιότητα στην αντιπολιτευτική κριτική» δείχνει που βαρεί η πλάστιγγα αυτή την ώρα. Πριν λίγες μέρες η πλάστιγγα με τον κ Κατσογιρίδη βαρούσε προς την άλλη κατεύθυνση. Πιστεύω πως αυτό που θα κρίνει την τελική κατεύθυνση ωστόσο της πλάστιγγας είναι η αποφασιστικότητα ή μη της πολιτικής των Δυτικών χωρών να μην εγκαταλειφθεί ο νέος γύρος συνομιλιών, χωρίς κανένα βήμα μετακίνησης από

την παρούσα κατάσταση (βλέπε το κείμενο «τι κάνει τους αμερικανούς να τρέχουν στο Κυπριακό» στο Εξ υπαρχής αρ 4).

Γιατί λέμε ωστόσο ότι είναι το ΑΚΕΛ που θα καθορίσει το κλίμα κι όχι ο ΔΗΣΥ που είναι επίσης μεγάλο κόμμα και είναι επιπλέον το κύριο στήριγμα της κυβέρνησης; Με κάποια αβεβαιότητα, είναι αλήθεια, βλέπω μερικούς λογους. Α) Η πολιτική του ενεργού ηφαιστειού, του δόγματος και των πυραύλων έχει συνεπάρει σημαντικό αριθμό στελεχών, μελών και ψηφοφόρων του κόμματος. Αυτοί δεν πιστεύουν ότι ήταν αδύνατο να μεταφερθούν οι πυραύλοι στη Κύπρο και έχουν την άποψη ότι απλώς ο κύριος Σημίτης δεν «τράβηξε». Φαίνεται οξύμωρο γιατί αυτός που λάνσασε την πολιτική των πυραύλων ήταν ο Κληρίδης, αλλά σημειώνουμε ότι ο σημερινός Συναγερμός δεν είναι ο Συναγερμός του Κληρίδη, του Μάτση, του Μαρκίδη και του Ιεροδιακόπου. Δηλαδή δεν έχει η σημερινή ηγεσία του Συναγερμού τις δυνατότητες πολιτικής ανάλυσης που είχε πριν μερικά χρόνια.

Β) Τα στελέχη του Συναγερμού με Εοκαβήτικο ή παρεμφερές παρελθόν έχουν δραστικά αυξηθεί, όπως δείχνουν και οι πρόσφατες εκλογές. Μπορεί τότε οι λιγότερο εμψυείς να μην γνώριζαν ότι πάλευαν για τη διπλή ένωση αλλά φαντάζομαι σήμερα θα το έχουν καταλάβει κι αυτοί. Μπορεί να έχουν οδηγήσει τη μισή Κύπρο στην τουρκοποίηση, αλλά δεν τους διαφεύγει ότι έχουν ξεκαθαρίσει την υπόλοιπη σχεδόν από κάθε Τούρκο ή Λινοπάμπακο. Γ) Είναι δυνατό μέρος του Συναγερμού να δέχεται πιέσεις από τους Νέους Ορίζοντες.

Επομένως αν ο Συναγερμός μείνει μόνος με τους ΕΔΗ (που κι αυτό θα δώσει νέα επιχειρήματα στους αντιφρονούντες), είναι πιθανόν να μην αντέξει την πίεση, οπότε θα έχουμε νέα, τελειώς άκαιρη αυτή τη φορά αναστροφή στη κοινή γνώμη η οποία θα επιφέρει διεθνή απομόνωση και προβλήματα στην ένταξη.

Επομένως, είναι κι αυτό ένα σχήμα οξύμωρο, είναι το ΑΚΕΛ, πολύ περισσότερο από το Συναγερμό, που μπορεί να στηρίξει ένα κλίμα σύνθεσης στο εσωτερικό μέτωπο.

Χωρίς φως στην άκρη της σήραγγας

Ζήνωνα Ποφαΐδη

Η επιζητούμενη πρωτοβουλία του διεθνούς παράγοντα - όπως περιγράφεται στην Κύπρο και αλλού - φαίνεται πως τείνει να εκδηλωθεί. Στην πραγματικότητα πρόκειται για πρωτοβουλία του δυτικού παράγοντα και πιο συγκεκριμένα του αμερικανικού, που ακολουθείται από τη Μ. Βρετανία και σε μικρότερο βαθμό άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Σε προηγούμενο σημείωμα επιχειρήσαμε να καταγράψουμε τις μεταβολές που έχουν επέλθει στη διεθνή κοινότητα και να ψηλαφήσουμε τις επιπτώσεις στην πορεία του Κυπριακού ζητήματος. Λακωνικά, επαναλαμβάνουμε - με κίνδυνο να γινόμαστε φορτικοί - τις ακόλουθες διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα δεδομένα των δεκαετιών του 1970 και 1980: Την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και τον επαναπροσδιορισμό από τις ΗΠΑ των συμφερόντων τους ως της μιας πλέον υπερδύναμης· τη συνεπακόλουθη υποβάθμιση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών· την ανάδειξη της Τουρκίας ως σημαντικής περιφερειακής δύναμης μέσα στο νέο αμερικανικό σχεδιασμό ασφάλειας· την ενταξιακή πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η νέα, λοιπόν, πρωτοβουλία εκδηλώνεται σ' ένα νέο κλίμα με κύριο χαρακτηριστικό την εμφάνιση της Τουρκίας ως αδιαμφισβήτητη ισχυρή χώρας στην περιοχή, την οποία οι περιστάσεις - τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως - φαίνεται να ενισχύουν ολοένα και περισσότερο: Ο ρόλος της στον πόλεμο του Περσικού Κόλπου, η Τουρκο-ισραηλική αμυντική συμφωνία, η στρατιωτική εξέλιξη του Κουρδικού ζητήματος κ.α. Κατά συνέπεια η περισσότερο διεκδικη-

τική στάση της Τουρκίας στην εξωτερική της πολιτική δεν πρέπει να θεωρείται περίεργο φαινόμενο.

Η συγκυρία ευνοεί σήμερα την Τουρκία ώστε, κάτω από την έντονη αμερικανική στάση, η Ευρωπαϊκή Ένωση να είναι πιο έτοιμη να της παραχωρήσει - έστω υπό όρους - καθεστώς υποψήφιας χώρας. Χωρίς να παραγνωρίζουμε την πολυπλοκότητα του ζητήματος και τη δαιδαλώδη πορεία που ενδέχεται ν' ακολουθήσει, η μεταβολή αυτή συνιστά ένα νέο σημαντικό στοιχείο που κατ' ανάγκη υπαισέρχεται στις θεωρήσεις μας αφού διαφοροποιεί τον τρόπο που οι μεγάλες δυνάμεις τείνουν ν' αντιμετωπίζουν το Κυπριακό ζήτημα.

Αισθητή εξ' άλλου είναι η αλλαγή στην ίδια την ελληνική εξωτερική πολιτική που σε μεγάλο βαθμό πρέπει να θεωρείται - αν όχι αναπόφευκτη - τουλάχιστον μερικώς επιβεβλημένη από τις γενικότερες διεθνείς συγκυρίες. Χωρίς

να υπεσέρχεται κανείς σε λεπτομέρειες η νέα ελληνική εξωτερική πολιτική εμφανίζεται περισσότερο ορθολογιστική, λιγότερο φορτισμένη με τα κληροδοτήματα του παρελθόντος και περισσότερο προσανατολισμένη προς την κατεύθυνση της εξασφάλισης σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή. Η παραχώρηση, λοιπόν, στην Τουρκία καθεστώτος, υποψήφιας στην Ε.Ε. χώρας δεν οράται από οπτική γωνία άλλη από εκείνη των διπλωματικών, χωρίς προκαταλήψεις, επίλυσης των προβλημάτων που δυσχεραίνουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Αναφέραμε πιο πάνω πως για μια σειρά από λόγους η Τουρκία εμφανίζεται γενικά περισσότερο διεκδικητική. Οι διεθνείς συγκυρίες της επιτρέπουν να παραγνωρίζει ή ν' απορροφά το κόστος που προέρχεται από τη συνέχιση της παράνομης κατοχής τμήματος της Κύπρου. Επιπρόσθετα η φύση του τουρκικού καθεστώτος δεν επιτρέπει μια διαφορετική θεώρηση του κυπριακού προβλήματος. Το κυπριακό έχει αναχθεί σε ύψιστο εθνικό ζήτημα της Τουρκίας με τέτοιο τρόπο που να την υποχρεώνει ν' αντικρύζει την Κύπρο σαν χώρα υποτελή που, στην χειρότερη περίπτωση, η κατοχή της της επιτρέπει να διαπραγματεύεται από θέση ισχύος σε σχέση με άλλα ζητήματα.

Αν κρίνει κανείς από τις δηλώσεις των Τούρκων πολιτικών, διπλωμάτων και, σπανιότερα, στρατιωτικών, αλλά και από τις ενέργειες στις οποίες η Τουρκία προβαίνει στην Κύπρο καμιά αισιοδοξία δικαιολογείται για μια ευνοϊκή εξέλιξη της σημερινής πρωτοβουλίας. Ούτε το «καρότο» της ευρωπαϊκής προοπτικής δεν φαίνεται επαρκές για να εξασφαλίσει διαφοροποιήσεις στην τουρκική στάση, αφού προφανώς λεί-

πει το «ραβδί». Η Τουρκία, λοιπόν, θα επιδιώξει την πραγματοποίηση και των δυο στόχων, την εξασφάλιση της υποψηφιότητας για ένταξη στην Ευρώπη και την ταυτόχρονη και παράλληλη διατήρηση της κατοχής στην Κύπρο.

Η έλλειψη διάθεσης εκ μέρους της Τουρκίας για συμβιβασμό επιβεβαιώνεται από τις εκτιμήσεις σχεδόν όλων των δημοσιογράφων, πολιτικών, αλλά και διπλωματών που ασχολούνται με το Κυπριακό. Ωστόσο ο τύπος εξαλοκουθεί να δημοσιεύει σχέδια τα οποία φέρονται να έχουν επεξεργαστεί οι αμερικανοί με σκοπό την επίλυση του προβλήματος. Αν και τα περισσότερα απ' αυτά κρίνονται από την κοινή γνώμη και την πολιτική ηγεσία ως απορριπτέας, με κανένα τρόπο δεν γίνονται αποδεκτά από την άλλη πλευρά.

Ποιο νόημα έχει λοιπόν η σημερινή πρωτοβουλία; Η σημασία της αποτελεί, ίσως, μια νέα υπενθύμιση προς την Τουρκία ότι η διεθνής κοινότητα θεωρεί το κυπριακό πρόβλημα ανοικτό και δεν συμμερίζεται την τουρκική θέση ότι το ζήτημα λύθηκε με την εισβολή του 1974. Ορθά η ελληνική πλευρά εκφράζει τη διάθεση της ν' ανταποκριθεί θετικά στην προσπάθεια για επανέναρξη των συνομιλιών, γιατί μ' αυτό τον τρόπο, όσο είναι δυνατό, αποφεύγεται η στασιμότητα και προκαλούνται δυσχέρειες στην τουρκική εξωτερική πολιτική όσον αφορά τους υπόλοιπους της στόχους.

Στην Κύπρο επικρατεί η ανησυχία ότι η κυπριακή πλευρά θα ωθηθεί σε παρά πέρα υποχωρήσεις. Ο κίνδυνος είναι, βέβαια, υπαρκτός, αλλά με δεδομένη την τουρκική στάση το ενδεχόμενο αυτό είναι εύκολα αντιμετωπίσιμο με

τις κατάλληλες διπλωματικές κινήσεις τακτικής. Η Τουρκία επιδιώκει ανοικτά πα τη διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας πράγμα που αφαιρεί οιαδήποτε βάση για σοβαρή διαπραγμάτευση. Και αν ακόμα γίνει κατορθωτό να ξεκινήσουν για μια ακόμα φορά οι συνομιλίες, η κατάληξή τους δεν θα είναι διαφορετική από τις προηγούμενες.

Το ενδιαφέρον θα εστιασθεί στο προσεχές μέλλον περισσότερο στο Ευρωπαϊκό πεδίο παρά στις προσπάθειες των διπλωματών του ΟΗΕ, γιατί η Τουρκία θα επιδιώξει να εξασφαλίσει την ευρωπαϊκή της προοπτική. Και αν, όπως διαφαίνεται, κατορθώσει να εξασφαλίσει το καθεστώς της υποψήφιας χώρας η εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να θεωρείται a priori αρνητική για τα κυπριακά συμφέροντα. Γιατί η παρα-

χώρηση αυτή προς την Τουρκία δεν πρόκειται να έχει το χαρακτήρα μιας εν λευκό δωρεάς. Οι ελληνικές παρεμβάσεις αλλά και το γενικότερο κλίμα που επικρατεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση - που προέρχεται βασικά από τη φύση και τον τρόπο λειτουργίας της ίδιας της Ε.Ε. - καθιστούν βέβαιο ότι μια τέτοια εξέλιξη θα συνδεθεί με συγκεκριμένους όρους. Επιπρόσθετα, διανοίγονται διάδρομοι για να διευκολυνθεί η ίδια η ενταξιακή προεία της Κύπρου, με την έννοια ότι μπορούν να γίνουν βήματα προς την κατεύθυνση της άρσης της σύνδεσης της ένταξης της Κύπρου με την επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Η προοπτική αυτή θα διευκολυνθεί - και θα εξακολουθήσει να διεκολλύεται στο μέλλον - αν η κυπριακή πλευρά με την ορθή πολιτική επιτύχει να καταστήσει σ' όλους ξεκάθαρο ότι για τη μη λύση του κυπριακού ευθύνεται η ίδια η Τουρκία.

Γενικότερα, μπορεί να πει κανείς, ότι το κυπριακό θα γίνει στο μέλλον σε μεγαλύτερο ακόμα βαθμό ευρωπαϊκό πρόβλημα. Η υλοποίηση των τουρκικών φιλοδοξιών στο Ευρωπαϊκό πεδίο θα προσκρούει ολοένα και περισσότερο στο κυπριακό εμπόδιο. Αυτά δεν γράφονται για να υποτιμηθούν οι δυσκολίες για την ελληνική πλευρά. Αντίθετα, έχει τονιστεί η σημερινή ισχυρή θέση της Τουρκίας και η μόνιμη αμερικανική υποστήριξη. Η ισχύς, όμως, αυτή έχει όρια τα οποία προέρχονται από τις αντιδράσεις άλλων συντελεστών στις διεθνείς σχέσεις, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα να καθιστά τους στόχους της τουρκικής πολιτικής σε μεγάλο βαθμό αντιφατικούς.

Το πυρηνικό πρόγραμμα της Τουρκίας

Πολιτικές Προεκτάσεις

Σάββα Φιλίππου

Περιφερειακή πολιτική διάσταση

Τα σχέδια του τουρκικού συστήματος εξουσίας, που αφορούν στην ανάπτυξη πυρηνικής τεχνολογίας, δεν μπορούν να προσεγγίζονται μονάχα από την ενεργειακή ή έστω περιβαλλοντική θεώρηση. Πρωτίστως, πρόκειται για ένα πρόγραμμα με μέγιστη πολιτική σημασία, με της ανάλογης φύσης επιπτώσεις, όχι μόνο για την χώρα αυτή, αλλά κυρίως για τη σχέση της με το περιφερειακό της πολιτικό περιβάλλον. Η πιο γνωστή και κατανοητή πολιτική προοπτική, είναι η δυνατότητα που της παρέχεται να αποκτήσει πυρηνικό οπλοστάσιο. Βέβαια η κατοχή μιας τέτοιας τρομακτικής δυνατότητας δεν συνεπάγεται και την βούληση ή την ικανότητα χρησιμοποίησής της. Αυτό άλλωστε δεν συνέβηκε ποτέ μεταξύ την Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Εντούτοις, για πενήντα χρόνια περίπου, το ισοζύγιο των δυνάμεων, το πλαίσιο της παγκόσμιας ασφάλειας (και ανασφάλειας) επηρεάστηκε άμεσα και καθοριστικά από τον παράγοντα της πυρηνικής ικανότητας. Ο θεωρητικός χαρακτήρας του παράγοντα αυτού, δεν υπήρξε περιοριστικός της σημασίας που του αποδόθηκε. Είναι λοιπόν, κάτι περισσότερο από βέβαιο ότι η δυνατότητα της Τουρκίας να αποκτήσει τα επόμενα χρόνια πυρηνικό οπλοστάσιο, αναβαθμίζει τον ηγετικό της ρόλο στην περιοχή

και την αναδεικνύει σε περιφερειακή υπερδύνη. Η βάση αυτής της προοπτικής δεν είναι μόνο ψυχολογική, δεν είναι ιδεολόγημα. Όσο ο κόσμος κυριαρχείται από τη λογική της ισχύος, όσο οι πολιτικές ισορροπίες καθορίζονται από το δίκαιο του ισχυροτέρου αρκεί η κάθε επίδειξη ανωτερότητας μέσω επιβολής να προσθέσει στην βαρύτητα κάθε χώρας.

Οι διαπιστώσεις αυτές δεν θα αφήσουν προφανώς αδιάφορες τις χώρες της περιοχής. Σε παρόμοια περίπτωση, όταν δηλαδή το Ιράκ επιχείρησε να αποκτήσει πυρηνική τεχνολογία, το Ισραήλ αντέδρασε άμεσα και συντριπτικά. Βομβάρδισε τον πυρηνικό αντιδραστήρα Όσιρακ. Οι πιθανές αντιδράσεις π.χ. του Ιράν, που αναπτύσσει μια ανταγωνιστική στάση προς την Τουρκία τα τελευταία χρόνια, για τον έλεγχο των μουσουλμανικών πρώην σοσιαλιστικών χωρών, είναι απρόβλεπτες, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις ιδιαιτερότητες και τις δυνατότητες της χώρας αυτής. Στο ίδιο λογικό σκεπτικό κάπου εδώ πρέπει να ενταχθεί ο κίνδυνος δολιοφθοράς από στοιχεία ανατρεπτικά του στρατοκρατικού τουρκικού καθεστώτος όπως οι ακραίοι ισλαμιστές κ.α. Αντιδράσεις, φυσικά, άλλης μορφής και έντασης, αναμένονται από όλες τις γειτονικές χώρες, π.χ. Συρία, Αρμενία, Ρωσία, Ελλάδα και Κύπρο. Σύμφωνα με τις απόψεις πολιτικών αναλυτών, η περίπτωση της ανάπτυξης πυρηνικού οπλοστασίου από την Τουρκία, δυνατόν να ανησυχήσει ευρύτερα τον Αραβικό

κόσμο, λόγω της συμφωνίας για στρατιωτικά θέματα μεταξύ Τουρκίας - Ισραήλ. Είναι γνωστό, πως το Ισραήλ διαθέτει την τεχνολογία και την δυνατότητα παραγωγής πυρηνικών όπλων, κάτι που κατά κάποιες μαρτυρίες επιστημόνων έχει ήδη πραγματοποιηθεί επιτυχώς. Παραμένει μετέωρο και ανοικτό το ζήτημα της μορφής που θα πάρει η αντίδραση των γειτονικών χωρών. Αναφερθήκαμε ήδη στη μια πιθανή επιλογή: την με όποιο τρόπο καταστροφή εν θερμώ της τουρκικής πυρηνικής απειλής. Υπάρχει όμως και κάποιο άλλο σενάριο, εξίσου τρομακτικό: Η απόκτηση της τεχνολογίας για παραγωγή πυρηνικών όπλων από την Τουρκία να οδηγήσει σ' ένα περιφερειακό πυρηνικό ανταγωνισμό (όπως για παράδειγμα έγινε μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν). Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα προκαλέσει γενικότερη αναστάτωση στην περιοχή μας και αλυσιδωτές αντιδράσεις σε διεθνές επίπεδο (ήδη το Ιράν έχει υπό κατασκευή δυο πυρηνικούς σταθμούς).

Ας μην θεωρηθούν τα πιο πάνω σαν υπερβολικά σενάρια βασισμένα στην υπερτίμηση των τουρκικών δυνατοτήτων ή σ' ένα εν δυνάμει εθνικό ανταγωνισμό. Οι προθέσεις της Τουρκικής νομοκλατούρας είναι ξεκάθαρες. Μόνο μια απλή εξήγηση των ενεργειακών δεδομένων της Τουρκίας αρκεί για να αποκτηθεί μια συγκεκριμένη γνώση, σε σχέση με τους τουρκικούς κρατικούς σχεδιασμούς. Η Τουρκία, με την πλήρη λειτουργία των αντιδραστήρων στο Ακκογιού, υπολογίζεται πως θα

καλύψει το 2005, μόλις ένα 3% των ενεργειακών της αναγκών. Και φυσικά αυτή η αύξηση της ενεργειακής δυνατότητας της θα επηρεάσει στο ελάχιστο τους όρους ποιότητας ζωής για τους ίδιους τους πολίτες της χώρας. **Εντούτοις, οι οικολόγοι και οι επιστήμονες (όπως για παράδειγμα η Ένωση Ηλεκτρολόγων Μηχανικών της Τουρκίας), χαρακτηρίζονται από την Τουρκική Κυβέρνηση «εχθροί της πατρίδας και πράκτορες των εχθρικών γειτονικών χωρών». Το έργο ιεραρχείται λοιπόν σαν ύψιστης εθνικής σημασίας για την Τουρκία, χωρίς εξ' αντικειμένου να στοιχειοθετείται η οποία του σημαντική συμβολή στον ενεργειακό τομέα. Άρα και συνεπώς, η σημαντικότητα του βρίσκεται στην πολιτική του διάσταση.** Αυτό υποστηρίζουν με αξιοθαύμαστη παρησία και οι Τούρκοι οικολόγοι. Ο Umit Ozturk, εκδότης του περιοδικού «Πράσινη Προστασία» αμφισβητά τα κίνητρα της τουρκικής κυβέρνησης, με αποδείξεις για την επικινδυνότητα της επιλογής της. Ο Osman K. Ozkouracalar, της περιβαλλοντικής πτέρυγας του αριστερού κόμματος ODP γράφει στην ιστοσελίδα του διαδικτύου (Internet): «Υπάρχει η πληροφορία ότι οι στρατιωτικοί, η πραγματική εξουσία που δρα παρασκηναϊκά στην Τουρκία, υποστηρίζει πλήρως το πρόγραμμα και πιέζει για εφαρμογή του, στην προσπάθεια τους ν' αποκτήσουν δυνατότητες ατομικών όπλων». Ακόμα και πανεπιστημιακοί όπως ο καθηγητής Dr. Gokcey θέτουν

σοβαρά ερωτήματα για την επιμονή της τουρκικής κυβέρνησης να εγκαταστήσουν ένα πυρηνικό εργοστάσιο σε σεισμογενή περιοχή. Ένα ακόμα στοιχείο που ενισχύει την επιχειρηματολογία και τις υποψίες σχετικά με τους απώτερους στόχους της Τουρκίας, είναι το γεγονός ότι μια συμφωνία παροχής πυρηνικής τεχνολογίας που συνομολογήθηκε την δεκαετία του 80 με την Αργεντινή, παρά το ναυάγιο της, παραμένει μέχρι σήμερα μυστική, με την αξιολόγηση του «άκρως απόρρητου».

Το σύνδρομο του Candu

Η πιο ξεκάθαρη όμως ένδειξη για τους στρατηγικούς στόχους που εξυπηρετεί το πυρηνικό εργοστάσιο στο Σελίφκη (Ακκογιού), ένδειξη που αγγίζει τα όρια της απόδειξης, είναι η εκλογή ή μάλλον η επιμονή της Τουρκίας ν' αποκτήσει τον πυρηνικό αντιδραστήρα τύπου Candu (Canadian Deuterium Uranium Reactor). Είναι αυτός ο τύπος αντιδραστήρα που δημιούργησε γύρω από την περίπτωση του τόσες συζητήσεις ώστε να διατυπωθεί το λεγόμενο «σύνδρομο του Candu». Τί το ιδιαίτερο συμβαίνει μ' αυτόν τον κακόφημο αντιδραστήρα; Τίποτα περισσότερο από όσα περίμενε κανείς να κάνει. Οι αντιδραστήρες αυτοί, ή καλύτερα η τεχνολογία των αντιδραστήρων αυτών σκοπεύει στην παραγωγή Πλουτωνίου 239, και κατασκευάζονταν για χρόνια από τους Καναδούς βασικά για να αντα-

γωνιστούν στην στρατιωτική πυρηνική αγορά των Η.Π.Α. Ο Καναδάς είναι ίσως ο μεγαλύτερος εξαγωγέας Πλουτωνίου 239 το οποίο χρησιμοποιείται σε στρατιωτικές εφαρμογές. Χωρίς να διαθέτω ιδιαίτερες γνώσεις πάνω στην πυρηνική τεχνολογία, μέσα από την έρευνα προκύπτουν τα εξής ενδιαφέροντα στοιχεία:

Ο Candu είναι αντιδραστήρας «βαρέος ύδατος». Μπορεί να παράξει διπλάσια ή τριπλάσια ποσότητα σχάσιμου υλικού (Ουράνιο 235 - Πλουτώνιο 239) από τους ευρύτερα διαδεδομένους εργαστηριακούς αντιδραστήρες (τέτοιοι υπάρχουν και στην Ελλάδα για παράδειγμα) χωρίς να μπορεί να διαπιστωθεί η αφαίρεση του σχάσιμου υλικού από τον αντιδραστήρα. Ιστορικό προηγούμενο αποτελεί η Ινδία, η οποία κάταφερε να παράγει ατομική βόμβα με της ίδιας τεχνολογίας αντιδραστήρες (όπως ισχυρίζονται οι Ινδοί), κατά άλλους όμως από τους Candu που της πούλησε ο Καναδάς, παρά το γεγονός ότι υπήρχε σχετική συμφωνία μεταξύ των δυο χωρών που το απαγόρευε ρητά.

Η Διεθνής Επιτροπή Πυρηνικής Ενέργειας της Βιέννης όσο και οι αντίστοιχες επιτροπές στον Καναδά και τις Η.Π.Α. προβαίνουν σε αυστηρή κριτική για την ποιότητα των Καναδικών σταθμών σε ότι αφορά την πυρηνική ασφάλεια. **Ήδη χώρες όπως η Αργεντινή και η Νότια Κορέα, καθώς και ο ίδιος ο Καναδάς (στη διάσκεψη του Κυότο έλαβε την υποχρέωση να κλείσει επιτέλους επτά τέτοιους σταθμούς), αναγκάζονται να εξαγγείλουν το**

κλείσιμο τέτοιων αντιδραστήρων για λόγους ασφαλείας και εναρμόνισης στο διεθνές κλίμα αφοπλισμού. Ένας τέτοιος αντιδραστήρας στο Ινδικό κρατίδιο του Ρατζαστχάν έκλεινε διακόσιες πενήντα φορές εξαιτίας διαρροών ραδιενέργειας στην πρώτη κιόλας δεκαετία λειτουργίας τους. Δίκαια λοιπόν, στην πυρηνική τερατολογία, ο αντιδραστήρας Candu κατέχει εξέχουσα θέση, καθιστώντας αφελή μύθο τα περί ειρηνικών εφαρμογών της πυρηνικής ενέργειας.

Εσωτερική πολιτική διάσταση

Η Οικολογική κριτική, πρέπει να Η το πούμε καθαρά, στη χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας, δεν περιορίζεται στα θέματα που αφορούν το περιβάλλον (τοπικά και παγκόσμια) ή την υγεία των ανθρώπων. Η οικολογική κριτική είναι και πολιτική αντίθεση. Η παραγωγή ενέργειας αποτελεί μια πανάρχαια συνιστώσα των σχέσεων εξουσίας στις ανθρώπινες κοινωνίες. Στις σύγχρονες οικονομίες, που στηρίζονται στην συγκεντρωμένη κατανάλωση ενέργειας, η κατοχή και ο έλεγχος των μέσων παραγωγής της συνιστά μέθοδο άσκησης πολιτικής. Η δημιουργία μεγάλων εντάσεων παραγωγής ενέργειας, όπως οι πυρηνικοί σταθμοί, που βασίζονται σε μια τεχνολογική βάση ακατάληπτη και απρόσιτη από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, στηρίζει και δημιουργεί ολιγαρχικά ενεργειακά μονοπώλια. Στις δεκαετίες της ανάπτυξης των πυρηνικών αντιδραστήρων 60-80, όλα τα αυταρχικά καθεστώτα, (ανεξάρτητα ιδεολογικού χρωματισμού) επιδίωξαν την απόκτηση τέτοιας τεχνολογίας. Οι θεωρητικοί της Οικολογίας, υποστηρίζουν, ότι εκτός των άλλων αυτονόητων, η χρήση της πυρηνικής ενέργειας ακόμα και για αυστηρούς και καθαρά ειρηνικούς σκοπούς αποτελεί ένα κτύπημα στη Δημοκρατία, ένα εμπόδιο στην ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών της αυτοδια-

Η σύσταση του ευρύτερου διεθνικού χώρου είναι υπόθεση που δεν αφορά βέβαια μονάχα τους οικολόγους ή τους «αιώνιους» εχθρούς Έλληνες και Τούρκους. Στην ανίχνευση του μαγικού χώρου της ουτοπίας στην Ανατολική Μεσόγειο, σ' αυτό το ενδιαφέρον πολιτικό ταξίδι, υπάρχει χώρος για όλες τις πολιτικές δυνάμεις των λαών της περιοχής μας. Διαφορετικά, είμαστε καταδικασμένοι να κινούμε σαν βλακώδη υποζύγια, εσαεί τα άρματα των αυτοκρατοριών, όπως κάναμε για αιώνες.

χείρησης και της αποκέντρωσης. Έτσι για την περίπτωση της Τουρκίας, το πυρηνικό πρόγραμμα, προσφέρει στην αυτοεπιβεβαίωση του κεμαλικού κρατισμού, απέναντι στους εξωτερικούς και εσωτερικούς (υπαρκτούς και ανύπαρκτους) εχθρούς. Προβλέπεται η περαιτέρω ενίσχυση, του αυταρχικού χαρακτήρα του τουρκικού κράτους με την ανάλογη επιδείνωση της συμπεριφοράς του. Ακαμψία, αίσθηση ανωτερότητας και επιθετικότητα θα παράγει το όποιο πυρηνικό εργοστάσιο, όσο ασφαλές, ειρηνικό και άκακο και αν ήταν από περιβαλλοντικής άποψης, πριν από την πρώτη κιλοβατώρα. Αποδεκτές των πολιτικών πυρηνικών επιπτώσεων άλλοι δεν είναι από τους γείτονες λαούς και τον ίδιο τον τουρκικό λαό. Ιδιαίτερη σημασία, πρέπει να δώσουμε στο κουρδικό απελευθερωτικό κίνημα, που αναμένεται να αντιδράσει δυναμικά μπροστά σ' αυτήν την καθοριστική για την έκβαση του αγώνα του κουρδικού έθνους προοπτική. Η πρόσφατη ανατίναξη του μεγαλύτερου εργοστασίου πυρομαχικών της Τουρκίας από το PKK στην πόλη Κιρίκαλε κοντά στην Άγκυρα, δείχνει ότι η πιθανότητα ενός καταστροφικού σαμποτάζ δεν είναι διόλου απομακρυσμένη. Αντίθετα, θα πρέπει να θεωρείται ως πιθανή εξαναγκαστική κίνηση επιβίωσης για το Κουρδικό Έθνος Κίνημα.

Θεωρήσαμε μέχρι σ' αυτό το σημείο τις αρνητικές πολιτικές επιπτώσεις από το τουρκικό πυρηνικό πρόγραμμα. Επιτρέψτε μου να ισχυριστώ ότι γεννιέται τουλάχιστον μια θετική προοπτική. Εκείνη της ανάπτυξης επιτέλους μιας οριζόντιας συμμαχίας μεταξύ των δυο λαών ή τουλάχιστον πολιτικών δυνάμεων από τους δυο λαούς.

Η πράσινη εναλλακτική πρόταση, οφείλει να ανοίξει το δρόμο σ' αυτή τη θετική προοπτική. Είναι μια πρώτης τάξης ευκαιρία να ξεπεραστούν τα εθνικά ιδεολογήματα και εχθρικά αντανακλαστικά. Μπορούμε να κτίσουμε πάνω στη στερεά βάση της οικολογίας (σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, απόρριψη της χρήσης βίας, του φυλετικού διαχωρισμού, καταδίκη της πολιτικής του εθνικού ξεκαθαρίσματος κ.α.). Στην πρώτη συνδιάσκεψη για τα θέματα εξωτερικής πολιτικής που οργανώθηκε στην Αθήνα (21-22 Φεβρουαρίου) από το Ελληνικό Κόμμα Πρασίνων (Πράσινη Γραμμή) διαγράφηκαν οι πρώτοι γενικοί όροι αυτής της εναλλακτικής πολιτικής των πολιτών. Η ζεύξη των δυναμικών των κινήματων, πέρα από το σχήμα «εμείς - εσείς» που αναπαράγει τους εθνικούς ανταγωνισμούς και περιχαράκνει τις κρατικές διεκδικήσεις, μπορεί να βρει την πρώτη ρεαλιστική εφαρμογή της στην περίπτωση του κοινού αγώνα για αποτροπή της λειτουργίας του πυρηνικού εργοστασίου στο Ακκογιού. Η σύσταση του ευρύτερου διεθνικού χώρου είναι υπόθεση που δεν αφορά βέβαια μονάχα τους οικολόγους ή τους «αιώνιους» εχθρούς Έλληνες και Τούρκους. Στην ανίχνευση του μαγικού χώρου της ουτοπίας στην Ανατολική Μεσόγειο, σ' αυτό το ενδιαφέρον πολιτικό ταξίδι, υπάρχει χώρος για όλες τις πολιτικές δυνάμεις των λαών της περιοχής μας. Διαφορετικά, είμαστε καταδικασμένοι να κινούμε σαν βλακώδη υποζύγια, εσαεί τα άρματα των αυτοκρατοριών, όπως κάναμε για αιώνες.

Σάββας Φιλίππου
Εκπρόσωπος Κινήματος Οικολόγων
Περιβαλλοντιστών Κύπρου

Δημιουργία κυπριακού λόμπυ στη Γερμανία

Παντελής Σοφοκλέους

Τον Μάρτιο αυτού του χρόνου ιδρύσαμε το Γερμανο-Κυπριακό Φόρουμ, το οποίο έβαλε ως στόχο να υποστηρίξει τις πολιτικές δυνάμεις και στις δύο κοινότητες της Κύπρου, οι οποίες επιδιώκουν την ειρηνική συμβίωση μεταξύ των Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων σε μία επανενωμένη Κύπρο, την ένταξη ολόκληρης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς επίσης και τη σταδιακή αποστρατιωτικοποίηση ολόκληρου του νησιού.

Η μη έλευση των S-300 στην Κύπρο αξιολογείται ως τολμηρή απόφαση

Αποφύγαμε την ένταση, αποφύγαμε ένα περιορισμένο θερμό επεισόδιο. Ποίος Ελληνοκύπριος πολιτικός θα έδινε τη διαταγή να πατηθεί το «κουμπί» σε περίπτωση παραβίασης του Κυπριακού Εναέριου Χώρου; Ποίος Ελληνοκύπριος πολιτικός μπορεί σήμερα να υποστηρίξει την εφικτή πραγματοποίηση του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου; Ποίος Ελληνοκύπριος πολιτικός επιμένει ακόμη σήμερα στην αναβάθμιση του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος, χωρίς φυσικά να λαμβάνονται υπ' όψη τα γνωστά σκάνδαλα στις τάξεις της Εθνικής Φρουράς (τρύπα κράνη, κλοπές όπλων και χειροβομβίδων, λανθασμένα καύσιμα για τα T-80);

Η πρόσκληση της επίσημης τουρκοκυπριακής ηγεσίας για συμμετοχή στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις από την κυπριακή κυβέρνηση αξιολογείται ως σοφή και γενναιοδωρή πρόταση

Αυτό ισοδυναμεί αποδοχής και εφαρμογής μίας πολιτισμικής κοινωνίας στη Κύπρο. Έχει να κάνει με την ευρωπαϊκή ιδέα και αντίληψη. Στην ευρωπαϊκή οικογένεια δημιουργείται μία νέα δυναμική, η οποία είναι βασισμένη στην αλληλοεξάρτηση, αλληλοσεβασμό και στον συνεταιρισμό. Έτσι αυτή η πορεία μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο και στην Κύπρο, φέρνοντας και τις δύο κοινότητες πιο κοντά τη μία με την άλλη, και να αποτελέσει την αρχή για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Συγχρόνως, η συμμετοχή της τ/κ κοινό-

τητας στην αποστολή της Κυπριακής Δημοκρατίας μπορεί να βοηθήσει την Τουρκία να προσανατολιστεί προς την Ευρώπη και η μικρή Κύπρος να παρουσιαστεί με αυτό το τρόπο ως βοηθητικός βατήρας στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας. Η ένταξη ολόκληρης της Κύπρου στην Ε.Ε. θα συμβάλει στη προώθηση του τουρκικού πολιτισμού, της μουσουλμανικής θρησκείας και της τουρκικής γλώσσας στην ευρωπαϊκή οικογένεια μια μέχρι στιγμής καθαρά δυτική χριστιανική ένωση, δημιουργώντας μια συνδετική γέφυρα με τον μουσουλμανικό λαό.

Η Ε/Κ αντιπολίτευση θα μπορούσε να συμβάλει ακόμη πιο εποικοδομητικά στην επίτευξη των παραπάνω στρατηγικών στόχων λαμβάνοντας ενεργό ρόλο στη διακυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας

Στο σημείο αυτό κάνουμε μία καλοπροαίρετη ερώτηση στην αξιότιμη αντιπολίτευση: η ε/κ αντιπολίτευση δεν συμμετέχει στην σημερινή κυβέρνηση λόγω διαφορετικής ιδεολογίας (π.χ. στην οικονομικο-κοινωνική πολιτική, στην μη έλευση των S-300, στη ταύτιση της κυβερνητικής πολιτικής με την Ε.Ε. για το Κόσοβο κλπ.). Πως θα πείσουμε τους συμπατριώτες μας Τ/Κ, ότι μπορούμε να διακυβερνήσουμε αύριο μαζί την κοινή πατρίδα μας; Πως θα δώσουμε στο κάθε Κύπριο πολίτη να καταλάβει, ότι η ε/κ αντιπολίτευση μπορεί ευκολότερα να διακυβερνήσει την χώρα μας με τη σημερινή εθνικιστική, σοβινιστική Τ/Κ ηγεσία στην νέα Κυπριακή Ομόσπονδη Πολιτεία; Πως προετοιμαζόμαστε για την διακυβέρνηση της νέας Κυπριακής Πολιτείας;

Καλώς ή κακώς οι αστικές τάξεις και οι πολιτικές ηγεσίες των δύο κοινοτήτων δεσμευτήκανε για μία διζωνική-δικοινοτική (διπεριφερειακή) ομοσπονδία

Η ε/κ πολιτική ηγεσία πρόσθεσε σαν νέο στρατηγικό στόχο και την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή

Ένωση. Η τ/κ ηγεσία αποδέχεται τάχα μία χαλαρή συνομοσπονδία και αυτή με όρους. Ενώ σε περίπτωση ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. θέτει ως όρο την ταυτόχρονη ένταξη της Τουρκίας. Και απειλεί υπό τις σημερινές καταστάσεις σε μία τυπική ένωση με την «μητέρα πατρίδα». Εδώ τίθεται το ερώτημα: Πως μπορούμε να εντάξουμε αυτή τη πολιτική (διζωνική-δικοινοτική ομοσπονδία, ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.) στη στρατηγική των δυτικών δυνάμεων;

Υπάρχουν και «πολιτικές δυνάμεις» στον τόπο μας, οι οποίες ζητούν την επανακατάκτηση του βόρειου κατεχόμενου τμήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ζητούν την απόλυτη καθαρή πολιτιστική ελληνικότητα ολόκληρου του νησιού. Ζητούν τουλάχιστον να εξασφαλιστεί η απόλυτη καθαρή πολιτιστική ελληνικότητα και η ελευθερία αποφάσεων του ελεύθερου μέρους του νησιού. Με λίγα λόγια είναι ενάντια σε μία ειρηνική λύση του προβλήματος και ενάντια στα ψηφίσματα του ΟΗΕ. Σ' αυτές τις πολιτικές δυνάμεις λέμε με ειλικρίνεια, ξεκάθαρα και αποφασιστικά, ότι όχι μόνο δεν συμφωνούμε μ' αυτές τις επικίνδυνες ιδέες. Είμαστε πολιτικοί αντίπαλοι, είμαστε πολιτικοί αντίπαλοι του ρατσισμού και σωβινισμού!

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας έχει φαντασία, τόλμη και αποφασιστικότητα

Η μεταφορά των Σ-300 στη Κρήτη, η στάση της ελληνικής κυβέρνησης στην απαγωγή του Οτσαλάν, και στην στρατιωτική επιδρομή και κατοχή του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο, η αρχή ενός ελληνο-τουρκικού διαλόγου, η ανθρωπιστική βοήθεια του τουρκικού και ελληνικού λαού στους σεισμόπληκτους, η σκέψη άρσης του «ελληνικού βέτο» για τα χρηματικά ευρωπαϊκά κονδύλια προς την Τουρκία, μας δίνει το δικαίωμα να αξιολογήσουμε, ότι η ελληνική κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να εγκαταλείψει την πρώην καθαρά αμυντική της εξωτερική πολιτική της θέση. Φαίνεται να ξεκινάει με φαντασία και τόλμη μία νέα εξωτερική πολιτική που σπάει ταμπού του παρελθόντος.

Τι προτείνουμε ως Γερμανο-Κυπριακό Φόρουμ στην ε/κ πολιτική ηγεσία

Παρ' όλη την αρνητική στάση της τουρκικής πλευράς θεωρούμε ότι υπάρχει ακόμη χώρος και δυνατότητες πολιτικής κινητικότητας. Θεωρούμε, ότι η ε/κ πρέπει να εξυγχιονίσει και να γνωστοποιήσει τις θέσεις 1989 με

την ενεργό συμμετοχή της τ/κ δημοκρατικής αντιπολίτευσης. Πρέπει να αρχίσει έστω και τόσο αργά να προετοιμάζει τον Ε/Κ στην νέα Ομόσπονδη Κυπριακή Πολιτεία.

Θεωρούμε ότι,

1. Πρέπει να δοθούν εγγυήσεις στους τ/κ που ζουν σήμερα στην Κυπριακή Δημοκρατία ή και στο εξωτερικό και θέλουν να επαναπατριστούν. Πρέπει να τους προσφέρονται οι ίδιες ευκαιρίες (πολιτικές, επαγγελματικές, πολιτιστικές). Πρέπει να αναγνωριστεί πραγματικά η τουρκική γλώσσα και η ισλαμική θρησκεία.
2. Πρέπει τα Ε/Κ πολιτικά κόμματα να δέχονται και μέλη και από τις δύο κοινότητες, και να λαμβάνουν μέρος στη πολιτική της νέας χώρας. Οι Τ/Κ να έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Ποίον θα είναι το πρώτο Ε/Κ πολιτικό κόμμα, το οποίο θα μπορέσει να ενωθεί ή να συνεργαστεί στενά με το πρώτο Τ/Κ πολιτικό κόμμα;
3. Πρέπει να δοθούν πραγματικές ευκαιρίες στους Τ/Κ, οι οποίοι θέλουν να συμβάλουν ενεργά στη διαμόρφωση της νέας πολυπολιτισμικής κυπριακής κοινωνίας.

Η επαναπροσέγγιση των δύο κοινοτήτων δημιουργεί μία νέα δυναμική εμπιστοσύνης.

Θεωρούμε ότι,

- Ο κάθε πολιτισμός θα εμπλουτίσει την πνευματική ζωή του τόπου και θα βοηθήσει την εξέλιξη μίας σύγχρονης ευρωπαϊκής πολυπολιτισμικής κοινωνίας στην Κύπρο.
- Τα μέτρα για απόκτηση αμοιβαίας εμπιστοσύνης θέτουν θεμέλιο λίθο για την επανένωση και γι αυτό πρέπει να εντατικοποιηθούν οι επαφές μεταξύ των κοινοτήτων και να συσφικτούν οι σχέσεις τους.
- Η ένδειξη σεβασμού στο πολιτισμό της τ/κ κοινότητας και αναγνώριση των μελών της ως ισότιμων πολιτών (σύμφωνα με τις συμφωνίες Ζυρίχης του 1960).
- Η εισαγωγή της τουρκικής γλώσσας ως μιας ξένης γλώσσας στην εκπαίδευση της Κυπριακής Δημοκρατίας.
- Η εισαγωγή της τουρκικής γλώσσας ως πραγματικά επίσημης γλώσσας σε δημόσιες υπηρεσίες (στο εξωτερικό και εσωτερικό) και στη πράξη.
- Η εισαγωγή της τουρκικής γλώσσας σε τηλεοπτικά προγράμματα (π.χ. τουρκικοί υπότιτλοι σε πολιτικές συζητήσεις), ούτως ώστε οι Τ/Κ συμπατριώτες μας που δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα, να έχουν τη δυνατότητα να ενημερώνονται για τη ε/κ πολιτική γνώμη.
- Η έκδοση ενός μηνιαίου δίγλωσσου περιοδικού με πολιτιστικό, πολιτικό, περιβαλλοντικό περιεχόμενο με στόχο την ορθή αλληλοενημέρωση.
- Ο εκσυγχρονισμός των σχολικών βιβλίων και η κατάργηση εχθρικών εικόνων.

Η Ε.Ε. και η Γερμανία μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στη Κύπρο

Τα τραγικά γεγονότα στην πρώην Γιουγκοσλαβία και το ιστορικό της εξέλιξής τους δεν πρέπει να ξεχαστούν.

Θεωρούμε ότι,

- Η Ε.Ε. δεν πρέπει να επιτρέψει οποιεσδήποτε στρατιωτικές επεμβάσεις στην Κύπρο (περιορισμένες ή επεκταμένες) και πρέπει να συμβάλει στην ειρηνική λύση του κυπριακού προβλήματος,
- η Ε.Ε. πρέπει να υποστηρίξει την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε.,
- η Ε.Ε. πρέπει μόνο με την νόμιμη και την διεθνώς ανεγνωρισμένη κυπριακή κυβέρνηση να διεξάγει ενταξιακές συνομιλίες,
- η Ε.Ε. πρέπει να προσφέρει στη Τουρκία συγκεκριμένα προοπτικά, όσον αφορά πιθανόν ένταξη της στην Ε.Ε., κάτω από καθορισμένες προϋποθέσεις. Η ένταξη της Τουρκίας αναπόκειται στα ενδιαφέροντα και της Ελλάδας και της Κύπρου.

Πως μπορεί το Γερμανο-Κυπριακό Φόρουμ να υποστηρίξει την Τ/Κ και Ε/Κ πολιτική ηγεσία στην εκπλήρωση των παραπάνω πολιτικών στόχων;

Το Γερμανο-Κυπριακό Φόρουμ μπορεί να αποτελέσει ένα συνδετικό κρίκο μεταξύ της ε/κ και της τ/κ πολιτικής ηγεσίας και των γερμανικών πολιτικών κομμάτων. Από τις 18.10 μέχρι και τις 22.10.1999 θα πραγματοποιήσουμε μία πολιτική αποστολή στην Κύπρο με στόχο την αλληλοενημέρωση. Ο πρόεδρος του Φόρουμ είναι ο κύριος Kuhlwein, πρώην υφυπουργός στη κυβέρνηση του Καγκελάριου Schmidt και μέχρι και το 1998 βουλευτής στο γερμανικό κοινοβούλιο. Η κυρία Χασάπη, Ε/Κ είναι μία από τους δύο αντιπροέδρους και ο κύριος Mert Ersin τ/κ καταγωγής είναι ο άλλος αντιπρόεδρος. Ο συνεργάτης του Φόρουμ από την τ/κ κοινότητα είναι ο Kemal Aktunc, ο οποίος κατάγεται από το Δάλι και τώρα κατοικά στη κατεχόμενη Λευκωσία. Ο συνεργάτης της ε/κ κοινότητας είναι ο κύριος Παντελής Σοφοκλέους, ο οποίος κατάγεται από την κατεχόμενη Μουσουλίτα και τώρα είναι προσωρινός κάτοικος Λευκωσίας.

Θεωρούμε ότι,

- πρέπει να βρεθούν τρόποι, ούτως ώστε να ληφθούν υπόψη τα ενδιαφέροντα και των δύο κοινοτήτων στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις,
- πρέπει να βρεθούν τρόποι, ούτως ώστε να βελτιωθεί η ενημέρωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας για τις ευκαιρίες, πλεονεκτήματα και συνέπειες της ένταξης στην Ε.Ε. Γι αυτό το σκοπό, είναι απαραίτητη μια βελτιωμένη ενημέρωση από πλευράς της Ε.Ε.,
- πρέπει να βρεθούν τρόποι, ούτως ώστε να ληφθεί υπόψη ο πολυπολιτισμικός και πολυεθνικός χαρακτήρας της Κύπρου κατά τις παρουσιάσεις της χώρας στο εξωτερικό,
- πρέπει να βρεθούν τρόποι, ούτως ώστε να συμμετέχουν πολίτες και των δύο κοινοτήτων σε διεθνή πολιτιστικά, επιστημονικά και αθλητικά γεγονότα στα πλαίσια μιας «πανκυπριακής» αντιπροσωπείας,
- πρέπει να βρεθούν τρόποι, ούτως ώστε να εκδίδεται κάθε τρεις μήνες ένα περιοδικό στη γερμανική, ελληνική και τουρκική γλώσσα,
- πρέπει να βρεθούν τρόποι, ούτως ώστε η Κύπρος να λάβει μέρος στον επόμενο διαγωνισμό του Grand Prix d'Eurovision μ ένα τραγούδι, το οποίο θα τραγουδιέται το μισό στα ελληνικά και το άλλο μισό στα τουρκικά.

Ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή

Κίνηση προς τα εμπρός

Μαρία Χρυσάνθου

Η νέα προσπάθεια του Ισραήλ και των Παλαιστινίων για να βγει από το τέλμα η ειρηνευτική διαδικασία που επισφραγίστηκε πριν έξι χρόνια, με την υπογραφή της συμφωνίας του Οσλο και την ιστορική πλέον χειραψία Ραμπίν και Αραφάτ υπό το βλέμα του Αμερικανού Προέδρου Μπιλ Κλίντον, έγινε δεκτή με αισιόδοξες δηλώσεις από το διεθνή παράγοντα. Η Αμερικανίδα Υπουργός Εξωτερικών Μαντλίν Ολμπραϊτ, την υπογραφή της οποίας φέρει η νέα συμφωνία, δήλωσε χαρακτηριστικά ότι αυτή αποτελεί "ελπίδα για το μέλλον".

Στους δρόμους όμως της Ιερουσαλήμ και της Ιερρχούς, Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι εξέφραζαν επιφυλάξεις για τη συμφωνία "ειρήνη για ασφάλεια", η οποία υπογράφηκε από τους ηγέτες τους στις 4 Σεπτεμβρίου στο Σαρμ ελ Σέιχ της Αιγύπτου.

Οι Ισραηλινοί αγωνιούσαν για τις πιθανότητες επανέναρξης των επιθέσεων εξτρεμιστών Ισλαμιστών, ενώ οι Παλαιστίνιοι εξέφρασαν απογοήτευση γιατί η συμφωνία δεν προνοούσε την απελευθέρωση όλων των ομοεθνών τους που κρατούνται στις ισραηλινές φυλακές.

Αλλά και στις δηλώσεις των εκπροσώπων των δύο πλευρών, παρά την ευχή να διευθετηθεί επιτέλους αυτή η μακροχρόνια διαφορά που στοίχισε τη ζωή σε πολλές χιλιάδες Εβραίους και Παλαιστίνιους, διακρίνει κανείς μια διάσταση απόψεων που δύσκολα γεφυρώνεται.

Ο Ισραηλινός Υπουργός Εξωτερικών Νταβίντ Λεβί δήλωνε στις 13 Σεπτεμβρίου, έκτη επέτειο της χειραψίας Ραμπίν - Αραφάτ, και ημερομηνίας που επιλέχθηκε για επανέναρξη των ειρηνευτικών συνομιλιών Ισραήλ - Παλαιστίνιων:

"Με τη βοήθεια του θεού η διευθέτη-

ση αυτή θα τερματίσει 100 χρόνια διαμάχης μεταξύ των δύο λαών γεμάτα πόνο. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι και οι δύο πλευρές θα φτάσουν σε συμβιβασμούς που μπορεί να συνεπάγονται οδυνηρές αποφάσεις".

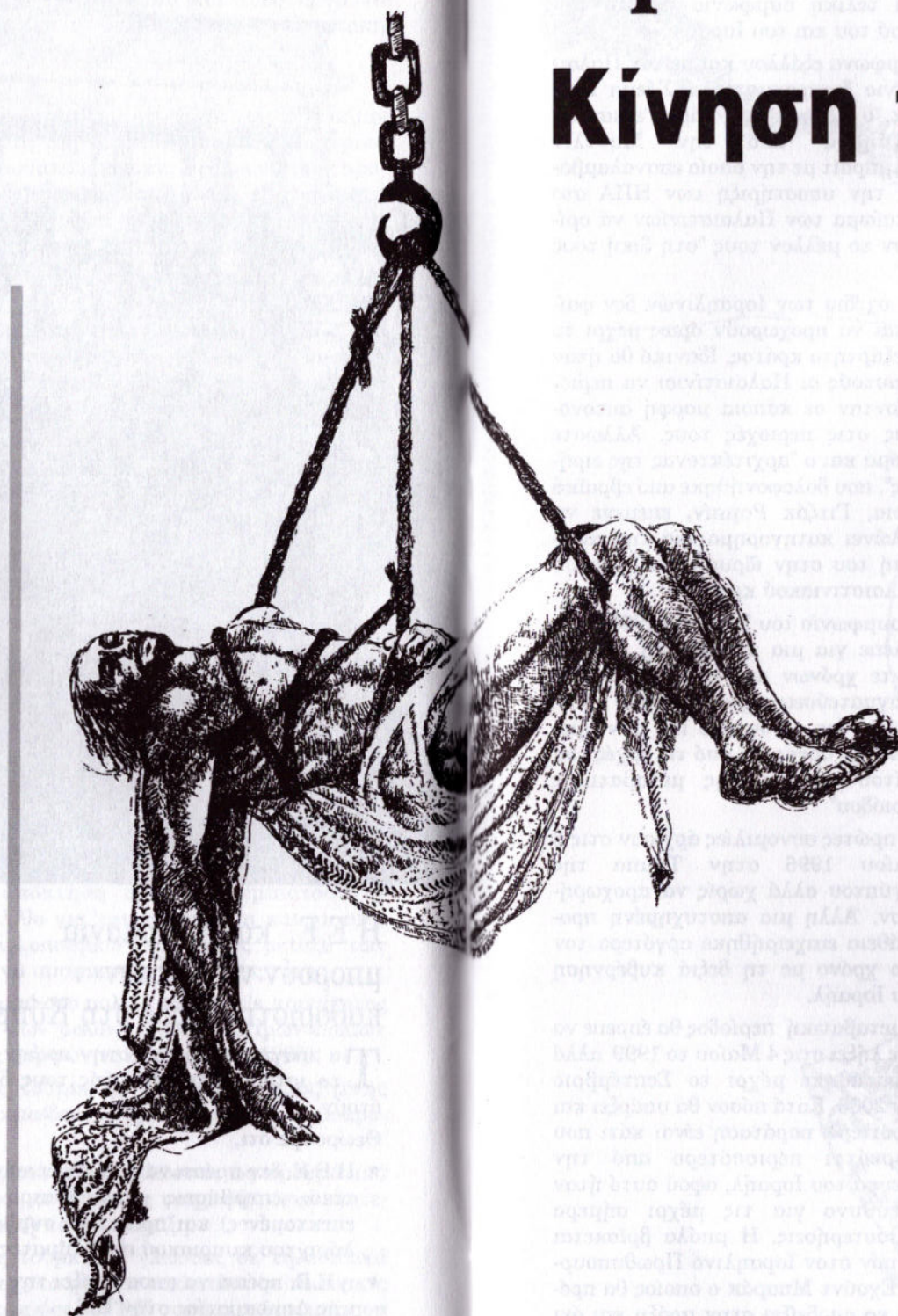
Παράλληλα επαναλάμβανε όμως και πως "οι βασικές αρχές του Ισραήλ είναι η μη επιστροφή στα σύνορα του 1967", καθώς και ότι "μια ενωμένη Ιερουσαλήμ θα παραμείνει η πρωτεύουσα του κράτους του Ισραήλ, οι εβραϊκοί οικισμοί (στη Δυτική Οχθη) θα παραμείνουν υπό ισραηλινό έλεγχο και δεν θα υπάρχει ξένος στρατός δυτικά του Ιορδάνη ποταμού".

Από την πλευρά του ο Παλαιστίνιος αξιωματούχος Μαχμούντ Αμπάς (Αμπού Μαζέν), ο οποίος είναι δεύτερος στην ιεραρχία της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης μετά από τον ηγέτη της Γιασερ Αραφάτ, τόνιζε:

"Προσδοκούμε να ζήσουμε εντός των συνόρων ενός ανεξάρτητου Παλαιστινιακού κράτους, στα όρια της 4ης Ιουνίου του 1967, με τα Ιεροσόλυμα ως την πρωτεύουσά του". Σημείωνε εξάλλου ότι πρέπει να δοθεί δίκαιη λύση στο θέμα των Παλαιστινίων προσφύγων και καλούσε για τη διάλυση των εβραϊκών οικισμών στα κατεχόμενα.

Σύμφωνα με την αναθεωρημένη συμφωνία του Γουάι Ρίβερ (Σαρμ ελ Σέιχ) το Ισραήλ συμφώνησε να απελευθερώσει, σε δύο φάσεις, 350 Παλαιστίνιους κρατούμενους, που να μην είναι μέλοι εξτρεμιστικών ισλαμικών ομάδων που αντιτίθενται στις ειρηνευτικές συμφωνίες μεταξύ των Παλαιστινίων και των Ισραηλινών.

Η συμφωνία προνοεί επίσης αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από τη Δυτική Όχθη σε τρεις φάσεις μέχρι τον Ιανουάριο, και παράδοση

σχέδιο: Adnan Al Sharif

ακόμα 11% του εδάφους της Δυτικής Οχθης στις Παλαιστινιακές Αρχές, ανεβάζοντας έτσι το ποσοστό που θα βρίσκεται κάτω από τον έλεγχό τους σε περισσότερο από 40%. Την έντονη αντίθεσή τους στην παράδοση εδάφους το οποίο θεωρούν

την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης» και «Δημοκρατικό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης», οι οποίοι είχαν πρόσφατα αρχίσει διάλογο με τον Γιασερ Αραφάτ, δήλωσαν ότι η νέα συμφωνία για το Μεσανατολικό θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στο διάλογο αυτό.

Τα ακανθώδη θέματα στα οποία αναμένεται να υπάρξει η μεγαλύτερη δυσκολία για επίτευξη συμφωνίας αφορούν την ιερή πόλη των Ιεροσολύμων, την οποία διεκδικούν και οι δύο πλευρές, το θέμα των εβραϊκών οικισμών που έχουν ανεγερθεί σε εδάφη τα οποία το Ισραήλ κατέλαβε στον πόλεμο του 1967 και τα οποία σύμφωνα με τις συμφωνίες θα πρέπει να περάσουν στη διοίκηση των Παλαιστινιακών Αρχών, το θέμα των συνόρων, των Παλαιστινίων προσφύγων και τα δικαιώματα για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων της χώρας.

ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Το Ισραήλ κατέλαβε την αραβική Ανατολική Ιερουσαλήμ από την Ιορδανία μαζί με την υπόλοιπη Δυτική Οχθη τον Ιούνιο του 1967. Θεωρεί την πόλη των Ιεροσολύμων ως την "ενωμένη αιώνια πρωτεύουσά" του και διακηρύττει ότι δεν πρόκειται να παραδώσει ποτέ τον έλεγχο της πόλης.

Οι Παλαιστίνιοι από την πλευρά τους απαιτούν την Ανατολική Ιερουσαλήμ, συμπεριλαμβανομένης της Παλαιάς Πόλης στην οποία βρίσκονται τα περισσότερα μουσουλμανικά, χριστιανικά και εβραϊκά προσκυνήματα, ως πρωτεύουσα του κράτους τους. Δεν χάνουν ευκαρία να τονίζουν ότι δεν μπορεί να υπάρξει λύση του Μεσανατολικού χωρίς διευθέτηση του θέματος της Ιερουσαλήμ.

Η διεθνής κοινότητα δεν αναγνωρίζει την αξίωση του Ισραήλ για κυριαρχία πάνω στην Ιερουσαλήμ και οι ΗΠΑ καθώς και οι μεταβατικές συμφωνίες αναφέρουν ότι τα δύο μέρη πρέπει να επιλύσουν το θέμα του καθεστώτος της πόλης στις μεταξύ τους συνομιλίες.

Οι δύο πλευρές έχουν συζητήσει ένα ανεπίσημο προσχέδιο για το μέλλον της πόλης ως διπλής πρωτεύουσας το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει βάση για συμβιβασμό. Επίσημα, όμως και οι δύο πλευρές εμμένουν στις θέσεις τους.

Ενδιαφέρουσα ήταν και συνέντευξη του δημάρχου των Ιεροσολύμων Εχούντ Ολμέρτ στο ισραηλινό ραδιόφωνο, λίγες μόνο μέρες μετά τη νέα συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών για επανέναρξη των ειρηνευτικών συνομιλιών στο Σαρμ ελ Σέιχ της Αιγύπτου.

Ο Ολμέρτ προειδοποιούσε την κυβέρνηση ότι σύντομα ο αριθμός των Αράβων θα ξεπερνούσε τον αριθμό των Εβραίων στα Ιεροσόλυμα και την καλούσε να επιληφθεί του θέματος ώστε να μην χαθεί η "αιώνια πρωτεύουσα".

Παρόλο που οι Εβραίοι αποτελούν τα δύο τρίτα από τις 633.000 κατοίκους της πόλης, όπως έδειξε μελέτη του «Jerusalem Institute for Israel Studies» ο εβραϊκός πληθυσμός αυξήθηκε μόνο κατά 1% το 1998 σε σύγκριση με 3,5% που αυξήθηκε ο αραβικός πληθυσμός.

ΕΒΡΑΪΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Περισσότεροι από 18.000 Εβραίοι κατοικούν σε οικισμούς κτισμένους σε εδαφος το οποίο το Ισραήλ συνεχίζει να έχει υπό την κατοχή του στη Δυτική Οχθη και στη Γάζα.

Ο Ισραηλινός Πρωθυπουργός Εχούντ Μπαράκ έχει εξάλλου πει ότι σκοπεύει να διατηρήσει μεγάλους οικισμούς υπό ισραηλινή κυριαρχία, ενώ στην αντίπερα όχθη οι Παλαιστίνιοι τονίζουν ότι όλοι οι οικισμοί πρέπει να φύγουν. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς των Παλαιστίνιων στη Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας ζουν περίπου τρία εκατομμύρια Παλαιστίνιοι.

Η πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας θεωρεί τους εβραϊκούς οικισμούς παράνομους, σύμφωνα και με τη Συνθήκη της Γενεύης. Οι ΗΠΑ τους αποκαλούν χαρακτηριστικά "εμπόδια στην ειρήνη" και υπογραμμίζουν ότι η επέκτασή τους είναι "καταστροφική στην ειρηνευτική διαδικασία".

ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Η ΟΑΠ ζητά την ίδρυση ανεξάρτητου κυρίαρχου Παλαιστινιακού κράτους σε ολόκληρη τη Δυτική Όχθη, συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ, και στη Λωρίδα της Γάζας.

Ζητά όπως τα σύνορα οριοθετηθούν εκεί όπου βρίσκονταν τα σύνορα του Ισραήλ πριν τον πόλεμο της 4ης Ιουνίου 1976, όταν η Δυτική Όχθη βρισκόταν υπό ιορδανικό έλεγχο και η Λωρίδα της Γάζας ήταν υπό τη διοίκηση της Αιγύπτου.

Μέχρι στιγμής οι μεταβατικές ειρηνευτικές συμφωνίες δίνουν στους Παλαιστίνιους αυτοκυβέρνηση σε περισσότερο από 60% της Λωρίδας της Γάζας και σε 36% της Δυτικής Όχθης.

Το Ισραήλ δεν έχει δηλώσει το ποσοστό επιπρόσθετου εδάφους το οποίο είναι διατεθημένο να παραδώσει. Δηλώνει όμως ότι δεν πρόκειται να επιστρέψει στα σύνορα του 1967 και ότι θα επιμένει για μια αποστρατικοποιημένη Παλαιστίνη.

ΟΙ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν καταγράψει περίπου 3,6 εκατομμύρια πρόσφυγες στη Δυτική Όχθη

και τη Γάζα, την Ιορδανία, το Λίβανο και τη Συρία. Οι Παλαιστίνιοι όμως υποστηρίζουν ότι ο αριθμός είναι 5 εκατομμύρια. Στον αριθμό των προσφύγων συγκαταλέγονται οι πρόσφυγες και οι απόγονοί τους, τόσο από τον πόλεμο του 1948, όσο και του 1967.

Η θέση της ΟΑΠ, ως επίσημου εκπροσώπου ολόκληρου του παλαιστινιακού λαού, είναι κατηγορηματική: Όλοι οι πρόσφυγες έχουν το δικαίωμα επιστροφής. Το Ισραήλ από την άλλη έχει επανειλημμένα τονίσει ότι οι Παλαιστίνιοι που εκδιώχθηκαν το 1948 δεν πρόκειται να επιστρέψουν.

Ένας πιθανός συμβιβασμός, σύμφωνα με ξένους εκτιμητές, είναι η παροχή αποζημιώσεων για τους πρόσφυγες του 1948 και η διευθέτηση για επιστροφή στο μελλοντικό παλαιστινιακό κράτος των προσφύγων του 1967 από τη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το ευαίσθητο θέμα κατανομής των υδάτινων πόρων ήταν ένα από τα θέματα της μεταβατικής περιόδου, αλλά το Ισραήλ και η ΟΑΠ συμφώνησαν το 1995 να αναβάλουν τη λεπτομερή συζήτηση του θέματος στο τελικό στάδιο των συνομιλιών.

Το Ισραήλ ζητά να διατηρήσει πλήρη έλεγχο των υδάτινων πόρων, συμπεριλαμβανομένων υπόγειων δεξαμενών στη Δυτική Όχθη. Οι Παλαιστίνιοι οι οποίοι αντιμετωπίζουν, ως αποτέλεσμα, οξύ υδατικό πρόβλημα υποστηρίζουν ότι όλα τα υπόγεια νερά στη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας πρέπει να βρίσκονται κάτω από τον έλεγχό τους.

ΤΟ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Ο Αράφατ δήλωνε με την υπογραφή της πρόσφατης συμφωνίας ότι έχει εξασφαλίσει διεθνή υποστήριξη, η οποία συμπεριλαμβάνει και την υποστήριξη των ΗΠΑ για ανακήρυξη κράτους τον ερχόμενο χρόνο

ακόμα και αν αποτύχει η προσπάθεια για τελική συμφωνία μεταξύ του λαού του και του Ισραήλ.

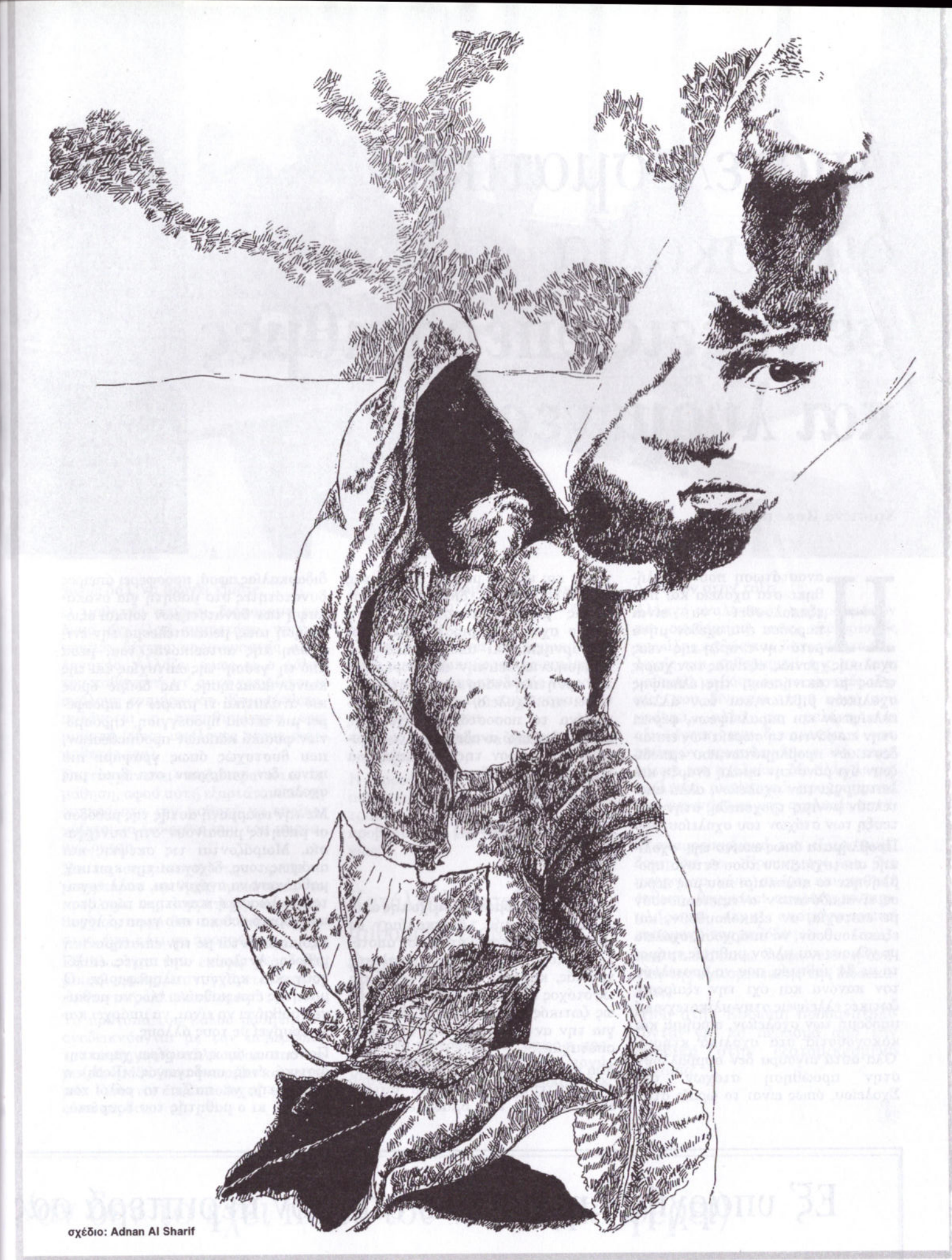
Σύμφωνα εξάλλου και με τον Παλαιστίνιο διαπραγματευτή Σάεμπ Ερεκάτ, ο Αράφατ έχει λάβει "επιστολή εγγύησης" από την Μαντλίν Όλμπραϊτ με την οποία επαναλαμβάνει την υποστήριξη των ΗΠΑ στο δικαίωμα των Παλαιστίνιων να ορίζουν το μέλλον τους "στη δική τους γη".

Τα σχέδια των Ισραηλινών δεν φαίνεται να προχωρούν όμως μέχρι το ανεξάρτητο κράτος. Ιδανικό θα ήταν γι'αυτούς οι Παλαιστίνιοι να περιορίζονταν σε κάποια μορφή αυτονομίας στις περιοχές τους. Άλλωστε ακόμα και ο "αρχιτέκτονας της ειρήνης", που δολοφονήθηκε από εβραϊκά χέρια, Γιτζάκ Ραμπίν, επέμενε να δηλώνει κατηγορηματικά την αντίθεσή του στην ίδρυση ανεξάρτητου Παλαιστινιακού κράτους.

Η συμφωνία του Όσλο το 1993 προέβλεπε για μια μεταβατική περίοδο πέντε χρόνων και την έναρξη διαπραγματεύσεων για το τελικό καθεστώς "όσο το δυνατό πιο σύντομα, αλλά όχι αργότερα από τις αρχές του τρίτου χρόνου της μεταβατικής περιόδου".

Οι πρώτες συνομιλίες άρχισαν στις 5 Μαΐου 1996 στην Τάμπα της Αιγύπτου αλλά χωρίς να προχωρήσουν. Άλλη μια αποτυχημένη προσπάθεια επιχειρήθηκε αργότερα τον ίδιο χρόνο με τη δεξιά κυβέρνηση του Ισραήλ.

Η μεταβατική περίοδος θα έπρεπε να είχε λήξει στις 4 Μαΐου το 1999 αλλά παρατάθηκε μέχρι το Σεπτέμβριο του 2000. Κατά πόσον θα υπάρξει και περαιτέρω παράταση είναι κάτι που εξαρτάται περισσότερο από την πλευρά του Ισραήλ, αφού αυτό ήταν υπεύθυνο για τις μέχρι σήμερα καθυστερήσεις. Η μπάλα βρίσκεται λοιπόν στον Ισραηλινό Πρωθυπουργό Εχούντ Μπαράκ ο οποίος θα πρέπει να αποδείξει στην πράξη και όχι στα λόγια αν όντως η πολιτική του διαφέρει αισθητά από εκείνη του προκάτοχου του Βενιαμίν Νετανιάχου.

σχέδιο: Adnan Al Sharif

Αποτελεσματική διδασκαλία σε τάξεις υπεράριθμες και λυόμενες

Χριστίνα Καρατζιά

Η αναστάτωση που προκλήθηκε στα σχολεία και που εξακολουθεί να είναι παρούσα ένα σχεδόν μήνα μετά την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς, εξαιτίας των χωρίς τέλος μετακινήσεων, της έλλειψης σχολικών βιβλίων, και των άλλων ελλείψεων και παραλείψεων, φέρνει στην επιφάνεια τη σωρεία των εκπαιδευτικών προβλημάτων, που εμποδίζουν όχι μόνο την ομαλή έναρξη και λειτουργία των σχολείων, αλλά αποτελούν μόνιμη τροχοπέδη, στην επίτευξη των στόχων του σχολείου.

Προβλήματα όπως εκείνο της σχολικής αποτυχίας, που τόσο έντονα προβλήθηκε το καλοκαίρι που μας πέρασε, είναι αδύνατο ν' αντιμετωπιστούν με επιτυχία, αν εξακολουθούν, και εξακολουθούν, να υπάρχουν, σχολεία με χίλιους και πλέον μαθητές, τμήματα με 34 μαθητές, που να αποτελούν τον κανόνα και όχι την εξαίρεση, ζωτικές ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων, ασκήμια και κακοουσιτιά στα σχολικά κτήρια. Όλα αυτά σίγουρα δεν συμβάλλουν στην πρόωση των στόχων του Σχολείου, όπως είναι το ωραίο στην

τέχνη και τη ζωή μας ή ο στόχος της αποτελεσματικής διδασκαλίας σε τάξεις μικτής ικανότητας. Ένα τέτοιο σχολικό περιβάλλον, λειτουργεί αρνητικά κι αποτρεπτικά στη μάθηση, ενισχύει την αδιαφορία και την αρνητική στάση του μαθητή απέναντι στο Σχολείο, αυξάνει αιτιολογημένα τα ποσοστά της σχολικής αποτυχίας, ενώ αναδεικνύει το μειωμένο ενδιαφέρον της Πολιτείας για τη δημόσια εκπαίδευση.

Ομαδοκεντρική διδασκαλία

Ας πάρουμε όμως το στόχο της αποτελεσματικής διδασκαλίας σε τάξεις μικτής ικανότητας, που αποτέλεσε στόχο της περσινής σχολικής χρονιάς, και που έχει ήδη τεθεί και ως στόχος της φετινής, αφού κρίθηκε ως ζωτικός και αναγκαίος, ιδιαίτερα για την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας.

Μια προσέγγιση που ενδείκνυται για την επίτευξη του στόχου αυτού, είναι εκείνη της ομαδοκεντρικής

διδασκαλίας, αφού, προσφέρει άπειρες δυνατότητες στο μαθητή για ανακάλυψη των δυνατοτήτων του και αξιοποίησή τους, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της αυτοεικόνας του, μέσα από τη "γεύση" της επιτυχίας και της κοινωνικοποίησης. Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά τι μπορεί να προσφέρει μια τέτοια προσέγγιση, τηρουμένων φυσικά κάποιων προϋποθέσεων, που δυστυχώς όπως γράψαμε πιο πάνω δεν υπάρχουν στα δικά μας σχολεία.

Με την εφαρμογή αυτής της μεθόδου οι μαθητές μαθαίνουν στη συνεργασία. Μοιράζονται τις σκέψεις και απόψεις τους, δέχονται την κριτική, μαθαίνουν να ανέχονται, καλλιεργείται η γλωσσική ικανότητα τόσο στον προφορικό όσο και στο γραπτό λόγο.

Εξοικειώνονται με την επιστημονική μέθοδο. Αντλούν από πηγές, επιλέγουν και κρίνουν πληροφορίες. Ο μαθητής έτσι μαθαίνει πώς να μαθαίνει, μαθαίνει να είναι, να υπάρχει και λειτουργεί με τους άλλους.

Παύει να, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ένας παιδαγωγός. (Roth) ο καθηγητής να παίζει το ρόλο του ξεναγού κι ο μαθητής του τουρίστα,

χωρίς δηλ. να βιώνει τίποτε.

Ο μαθητής παίρνει διάφορους ρόλους (όχι όλοι) συμμετέχει, γίνεται πομπός, δέκτης, παρουσιαστής, αξιολογητής. Αλλάζει όμως κι ο ρόλος του καθηγητή, γι' αυτό χρειάζεται η ανάλογη επιμόρφωση. Επιπρόσθετα, αυξάνεται η υπευθυνότητα του μαθητή (είναι υπόλογος στους συμμαθητές του).

Επιτυγχάνεται καλύτερα έτσι η μάθηση, αφού αυτή εξαρτάται από τη δυνατότητα του μαθητή να επεξεργάζεται τα δεδομένα που του παρουσιάζονται.

Με τη συμμετοχή στην ομάδα (- μικρότερος αριθμός) μειώνεται το πρόβλημα της συμμετοχής της απειθαρχίας, αφού δεν αισθάνεται άχρηστος, έχει κάτι να προσφέρει.

Εξάλλου με την επαφή μέσα στη μικρή ομάδα, επιτυγχάνεται και η κοινωνική αλληλεπίδραση.

Τα πρότυπα του καλού μαθητή δεν αναδεικνύονται με την παρεμβολή του καθηγητή, αλλά μέσα από τη μικρή ομάδα (που γνωρίζει και εκτιμά). Γίνονται έτσι αποδεχτά, κι αυτό είναι κέρδος.

Παράλληλα παραμελούνται λιγότερο οι αδύνατοι και αξιοποιούνται καλύτερα οι καλοί.

Ο μαθητής βιώνει τη δημοκρατία, μέσα από το δικαίωμα της επιλογής, της κριτικής, της αποδοχής της γνώμης του άλλου, της επιχειρηματολογίας, του διαλόγου.

Φυσικά δεν πρέπει να τρέφουμε ψευδαισθήσεις.

Η προσέγγιση αυτή δεν αποτελεί πανάκεια κι ούτε είναι ο μόνος τρόπος/παράγοντας επίλυσης του προβλήματος της σχολικής αποτυχίας.

Κατάλληλη υποδομή (αίθουσες, εξοπλισμός, έρευνα μέσω Ηλ. Υπολογιστών)

Για να τελεσφορήσει όμως η προσπάθεια, επιβάλλεται να ισχύσουν κάποιες προϋποθέσεις, όπως είναι: η μείωση του αριθμού των

μαθητών στην τάξη.

Αλλαγή αναλυτικών προγραμμάτων και αναδόμησή τους, περιορισμός της ύλης, καθώς και δυνατότητα επιλογής και καθορισμού της με τους μαθητές, με βάση όχι τις γενικές οδηγίες που δίνονται στην αρχή του χρόνου, αλλά τη μελέτη και αξιολόγηση των δυνατοτήτων των μαθητών, και πιθανόν των ιδιαιτεροτήτων του σχολείου. Με άλλα λόγια, ευέλικτα αναλυτικά προγράμματα και αυτονόμηση της σχολικής μονάδας.

Η αναπροσαρμογή του εξεταστικού δοκιμίου σε Ερευνητικό, το ίδιο μπορεί να γίνει ακόμη και με την έκθεση, θεωρείται απαραίτητο συμπλήρωμα στην αποτελεσματική εφαρμογή της μεθόδου.

Από τα πιο πάνω διαφαίνεται η ανάγκη της εξατομίκευσης της διδασκαλίας.

Ήδη στην Ευρώπη προανατολίζονται για το πέρασμα από την ομαδική στην εξατομικευμένη εργασία.

Εξ' υπαρχής: ζητείστε το από τον περιπετέρα σας (αν δεν το έχει πείτε του να σας το φέρει)

αφιέρωμα
1η τ' Οκτώβρη

Ανεξαρτησία

έστω κι αν φεύγεις
όση κι αν μένεις

«Τα πάντα ρει» κι ανάμεσα σ' αυτά και το ίδιο
το περιεχόμενο της κάθε έννοιας.

Η Ανεξαρτησία πότε σαν κρυφή αγάπη και πότε
κυρίαρχη κι αγέρωχη σαν αντάρτισσα που
επέστρεφε νικήτρια από κάποιες άγνωστες
ελεύθερες περιοχές, ανάμεσα στην Ένωση και
το Τακσίμ, κύλησε ζεστή και ρευστή ανάμεσα
από τα δάχτυλα μας, συχνά σαν αίμα βαθιάς
πληγής μαζί με τις δεκαετίες του αιώνα που
φεύγει. Καμιά από τις γενιές που κατοίκησαν
τα εκατό αυτά χρόνια δεν ευτύχησε, έστω και
κατά ψευδαίσθηση, να αισθανθεί ότι έφτασε σε
κάποιο τέρμα, ή τουλάχιστον σ' ένα πλατύσκαλο
της ιστορίας.

Με αφορμή την, εν πολλοίς για διπλωματικούς
λόγους καθιερωθείσα, επέτειο το *Εξυπαρχής*
καταθέτει μια σειρά απόψεων που σχετίζονται
με το θέμα.

αγάπη μου.

ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΕΝ ΞΕΧΝΑ
ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΞΕΧΝΙΕΤΑΙ

φωτο: Πανίκος Χρυσάνθου

1η Οκτωβρίου ΤΟΥ... Μια ξεχασμένη επέτειος

Γιάννη Παπαδάκη

Πότε άραγε γεννήθηκε η ιδέα της Κύπρου; Σίγουρα δεν συνέπεσε η ιδέα γεννήθηκε μετά που η Κυπριακή Δημοκρατία ως ένα

Στις 16 Αυγούστου 1960 γεννήθηκε ένα νέο κράτος, η Κυπριακή Δημοκρατία. Και για να είμαστε ακριβείς η γέννηση της έγινε ακριβώς τα μεσάνυχτα, όπως έγραφε ο τύπος και όπως άλλωστε είναι η διεθνής πρακτική όσον αφορά τέτοιου είδους γεννήσεις. Η επέτειος της γέννησης της όμως γεννήθηκε πολύ αργότερα. Σε αυτό δεν μπορώ να είμαι τόσο ακριβής. Πέρασαν πάντως σίγουρα πάνω από 20 χρόνια μέχρι που να αρχίσει να γιορτάζεται αυτή η επέτειος γύρω στο τέλος της δεκαετίας του 1980. Είναι όμως τέτοια η δύναμη των αναμνηστικών επετείων που ήδη σχεδόν έχουμε ξεχάσει ότι την είχαμε ξεχάσει. Απόκτησε τότε η Κυπριακή Δημοκρατία δυο από τα τρία βασικά σύμβολα ενός νεοσύστατου κράτους: το έμβλημα της (ο θυρεός με το περιστέρι που φέρει κλάδο ελαίας όπου αναγράφεται το έτος 1960) και τη σημαία της. Έλειπε ακόμα ο εθνικός ύμνος.

Ήδη αυτά τα δύο σύμβολα, καθώς και η απουσία του τρίτου, εμπεριείχαν ενδείξεις των προβλημάτων που συνόδεψαν τη γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το περιστεριό με τον κλάδο ελαίας εξέφραζε την ευχή για ένα ειρηνικό κράτος που διαψεύστηκε. Η σημαία αντιλούσε τον συμβολισμό της από τη φύση και όχι από πολιτισμικά σύμβολα, εφ' όσον αντιπροσώπευε δυο κοινότητες που όχι μόνο δεν είχαν ή δεν μπορούσαν να μοιραστούν κοινά θρησκευτικά ή πολιτισμικά σύμβολα αλλά αντιμετώπιζαν με μισαλλοδοξία η μια τα σύμβολα της άλλης. Και ο εθνικός ύμνος δεν θα γεννιόταν ποτέ παρ' όλο που αργότερα ο Μακάριος ζήτησε από το Σόλωνα Μιχαηλίδη να τον γράψει.. Αρχικά, η γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δυσaráστησε κυρίως τους Ελληνοκύπριους ως αποτυχία της Ένωσης, και ευχαρίστησε κυρίως τους Τουρκοκύπριους για τον ίδιο λόγο. Εφ' όσον οι Ελληνοκύπριοι έμειναν για αρκετά χρόνια μετά προσηλωμένοι στην Ένωση, η Κυπριακή

σημαία δεν χρησιμοποιούνταν, και δεν υπήρξε ούτε ανάγκη για εθνικό ύμνο. Ούτε και υπήρχε λόγος για ενθύμηση της θλιβερής επετείου της δημιουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας αφού ο επιθυμητός στόχος ήταν άλλος. Ήταν η γέννηση της ιδέας της Κύπρου ως ένα ανεξάρτητο ενιαίο κράτος που έφερε ξανά στο προσκήνιο την ξεχασμένη επέτειο. Και αυτό έγινε ουσιαστικά μετά το 1974, αφού διαχωρίστηκε η Κύπρος και η Κυπριακή Δημοκρατία έχασε παντελώς τον έλεγχο ενός μεγάλου μέρους του νησιού. Γεννήθηκε όμως συλλογικά αναμεταξύ των Ελληνοκυπρίων (αλλά και μεταξύ ορισμένων ομάδων Τουρκοκυπρίων) η έννοια μιας ενιαίας ανεξάρτητης Κύπρου, καθώς η επανένωση της Κύπρου έγινε ο πρωταρχικός στόχος. Τότε είναι που παρατηρείται και μια τάση κιτρινισμού στα δημόσια σύμβολα. Πρώτα απ' όλα εμφανίζεται η σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας πλάι σε αυτήν της Ελλάδας. Έπειτα διάφορα άλλα σύμβολα όπως αυτά των

αυτό με τη γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αντίθετα, κράτος με κυριαρχία σε όλη την Κύπρου έπαψε πια να υπάρχει.

Κυπριακών Αερογραμμών ή του ΡΙΚ μετατρέπονται από δίχρωμα (μπλε και άσπρο) σε τρίχρωμα με την προσθήκη κίτρινου. Επετειακά, η ίδια αλλαγή εκφράζεται καθώς αρχίζει να γιορτάζεται με μεγαλοπρέπεια η επέτειος της Κυπριακής Ανεξαρτησίας. Η μεγάλη ετήσια στρατιωτική παρέλαση μετατοπίζεται από μια ημερομηνία που αναφέρεται στην ιστορία του Ελληνικού κράτους (28η Οκτωβρίου) σε μια άλλη που αναφέρεται στην ιστορία του Κυπριακού κράτους, τονίζοντας την έτσι συμβολικά ως τη σημαντικότερη.

Για ποια όμως ημερομηνία ακριβώς μιλούμε; Αφού η Κύπρος ανακηρύχθηκε ως ανεξάρτητη δημοκρατία την 16η Αυγούστου πώς γίνεται να εορτάζεται η ανεξαρτησία την 1η Οκτωβρίου; Το θέμα ακριβώς είναι ότι πολλές φορές οι επέτειοι επλέγονται εκ των υστέρων και μετατοπίζονται σε καταλληλότερες ημερομηνίες. Όπως για παράδειγμα η εκ των υστέρων επιλογή της 25ης Μαρτίου ως αρχή της Ελληνικής Επανάστασης δίνοντας της έτσι διπλή συμβολική χροιά,

θηροκευτική μαζί και εθνική. Είχε όμως την ατυχία η σημαντικότερη επέτειος του Κυπριακού κράτους να πέσει σε λάθος εποχή. Οι μέρες γύρω από το δεκαπενταύγουστο δεν προσφέρονται για σημαντικές εθνικές επετείες ενώ αντίθετα την 1η Οκτωβρίου όλος ο κόσμος βρίσκεται στα σπίτια του και στις δουλειές του, και το βασικότερο οι μαθητές στα σχολεία. Στάθηκαν πράγματι άτυχοι οι Ελληνοκύπριοι στις επετείες. Η αρχή της ΕΟΚΑ προγραμματιζόταν για τις 25 Μαρτίου 1955 για να γίνει έτσι τριπλά συμβολική. Αντ' αυτού, λόγω απρόβλεπτων παραγόντων, ξεκίνησε την 1η Απριλίου παίρνοντας έτσι μόνο διπλή συμβολική σημασία, κάπως όμως διφορούμενη (πρωταπριλιά).

Εξ ίσου διφορούμενα είναι και τα μηνύματα που δίνονται στις επετείες ανεξαρτησίας τόσο των Τουρκοκυπρίων όσο και των Ελληνοκυπρίων. Οι μόνιμοι Τουρκοκύπριοι έχουν αποκηρύξει μια ημερομηνία που αντιμετώπισαν τότε με θετικά αισθήματα για να υιοθετήσουν μια άλλη που παραπέμπει στην ίδρυση ενός κρά-

τους του οποίου η ύπαρξη δεν αναγνωρίζεται. Οι δε Ελληνοκύπριοι που αρχικά αντιμετώπισαν την ιδέα της ανεξαρτησίας αρνητικά υιοθέτησαν εκ των υστέρων την επέτειο της. Βασικός στόχος και των δυο όσον αφορά τις επετείες ανεξαρτησίας είναι να τονιστεί, τόσο στους μέσα όσο και στους έξω αλλά και στους δίπλα, η ύπαρξη τους ως κατ' εξοχήν ανεξάρτητα κράτη. Θα ανέμενε κάποιος ότι ειδικά αυτή τη μέρα θα χρησιμοποιούνταν μια και μόνο σημαία ως υπέρτατο και μοναδικό σύμβολο του κράτους, όπως είναι και η διεθνής πρακτική. Χρησιμοποιεί όμως ο καθένας ταυτόχρονα με τη σημαία που θεωρεί ως σημαία του κράτους του και τη σημαία άλλου κράτους. Και οι μόνιμοι Ελληνοκύπριοι παρουσιάζουν τώρα ως δική τους σημαία μια σημαία που παλιότερα είχαν αποκηρύξει και της οποίας σχεδιαστής ήταν Τουρκοκύπριος, ενώ οι Τουρκοκύπριοι προσπαθούν να δώσουν ενδείξεις ανεξαρτησίας και αυτονομίας χρησιμοποιώντας μια σημαία άλλου κράτους, την οποία δανείστηκαν και απλά αντιστρέψανε τα χρώματα της.

Ο Πλουτής Σέρβας είναι σήμερα 93 ετών. Διέσχισε κυριολεκτικά τον αιώνα μας. Αποτελεί, επειδή το μπορεί κιάλας, μια ζωντανή βιβλιοθήκη της σύγχρονης μας Ιστορίας. Επιπλέον θα λέγαμε της παραγνωρισμένης μας Ιστορίας. Της Ιστορίας της Αριστεράς. Θελήσαμε να μιλήσουμε μαζί του με στόχο να ιχνηλατήσουμε τις περιπέτειες των μορφών που η Αριστερά προσέδιδε κατά καιρούς στον αντιαποικιακό στόχο των Κυπρίων: αυτονομία, ελευθερία, ένωση, ανεξαρτησία... Η δυναμική της συζήτησής μας οδήγησε και σε μερικά άλλα μονοπάτια τα οποία μας βοηθούν να εντάξουμε τους προβληματισμούς και τις θέσεις που κατατίθενται στο κλίμα της εποχής που τους γέννησε.

συνέντευξη

Αυτονομία Ελευθερία Ένωση Ανεξαρτησία

Προτού αρχίσουμε θάθελα να εκφράσω τη μεγάλη μου εκτίμηση και στοργή προς εσάς τους ακούραστους, που προχωρήσατε να δώσετε μια άλλη εικόνα, την πραγματική εικόνα, τόσο στο Κυπριακό όσο και γενικότερα σχετικά με το σύγχρονο κόσμο. Πιστεύω ακράδαντα ότι όσο δύσκολος και να είναι ο αγώνας μέσα στις φοβερές συνθήκες που βρισκόμαστε σήμερα, η προσφορά σας θα είναι αξιόλογη.

Και τώρα στο ερώτημα σας. Για να μιλήσει κανένας για την ανεξαρτησία της Κύπρου και γενικότερα για το Κυπριακό, θα πρέπει ν' αρχίσει από τότε που η Σουλτανική Αυτοκρατορία βρισκόταν στη μεγάλη της ακμή κατορθώνοντας να είναι μια από τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής. Η Κύπρος, η Ελλάδα και τα Βαλκάνια συμπεριλαμβάνονταν στις κτήσεις της συγερής αυτής αυτοκρατορίας και ήταν φυσικό σ αυτές να ηχίσει δυναμικά και ρωμαλέα το μήνυμα του Ρήγα Φεραίου με τον Θούριο του Ύμνο. Αποτέλεσμα ήταν η έγερση η οποία όπως σύντομα διεφάνει, είχε ανάγκη για να επιτύχει της βοήθειας των άλλων αντιτιθεμένων μεγάλων δυνάμεων. Μέ αυτήν τη βοήθεια τελικά λυτρώθηκε ο βαλκανικός χώρος ο οποίος ήταν παραπλήσιος με τον κυπριακό χώρο. Υπήρχε εν τούτοις μια μεγάλη διαφορά που θα καθόριζε την πορεία που θα έπαιρνε η Κύπρος. Τα Βαλκάνια ήταν ένας συμπαγής χώρος, με κυρίαρχο εθνικό γνώρισμα σε κάθε χώρα, ενώ η Κύπρος βρισκόταν μεν κάτω από τον ίδιο ζυγό αλλά βρισκόταν αλλού, στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτός είναι ο λόγος που δεν μπόρεσε να λυτρωθεί τότε η Κύπρος από την σκλα-

βιά, παρά τις προσπάθειες που κατέβαλλε η Φιλική Εταιρεία. Παρά τις επανειλημμένες εκκλήσεις της Εταιρείας, η Κυπριακή Εκκλησία εδέχθει να υποστηρίξει τον αγώνα κρυφά, με χρήματα κυρίως, διότι έβλεπε ότι οι Τούρκοι ήταν τόσο βάρβαροι που θα μπορούσαν να σφάζουν και να καταστρέψουν ολόκληρη την Κύπρο. Κι όντας η Κύπρος μικρή θα υπέφερε αυτό το μαρτύριο. Παρ όλα αυτά ορισμένοι ενθουσιώδεις νέοι συμμετείχαν στην ελληνική επανάσταση λόγω της φυλετικής ταυτότητας με αποτέλεσμα η κατάσταση να γίνει σκληρότερη στην Κύπρο.

Όμως είχε αρχίσει η εκφυλιστική πορεία της Ισλαμικής Αυτοκρατορίας. Όταν αυτή μπηκε αργότερα στον πόλεμο με την Ρωσία χρειάστηκε τη βοήθεια της Αγγλίας, η οποία καταλαβαίνοντας την γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου κατάφερε να την αποσπάσει επι ενοικίω από τους συμμάχους της Οθωμανούς. Αυτά ως αναγκαστικός πρόλογος για το θέμα μας.

— **Κύριε Σέρβα είσατε 93 χρονών, γεννηθήκατε το 1907, πως ήλθατε σε επαφή με τους πρώτους κομμουνιστικούς πυρήνες;**

— Αυτό έγινε πολύ νωρίς, μέσω του μεγαλύτερου μου αδελφού ο οποίος ήταν στέλεχος των πρώτων κομμουνιστικών πυρήνων που δημιουργήθηκαν αμέσως μετά τη μεγάλη σοσιαλιστική επανάσταση. Ήμουν γέννημα και θρέμα των νέων σοσιαλιστικών ιδεών με τις οποίες συνδέσα όλη μου τη ζωή.

— **Πώς οι κομμουνιστές της δεκαετίας του 20 αντιμετώπιζαν το θέμα της αποικιοκρατίας, της ένωσης, της ανεξαρτησίας;**

Ο Πλουτής Σέρβας μιλά στο Εξ' Υπαρχής

Η δύσκολη πορεία της αριστεράς

— Πριν απ' αυτό πρέπει να στεριώσω με το θέμα μας πάνω σε μια σωστή βάση. Στη Κύπρο επικρατούσε στην ιεραρχία και την άρχουσα τάξη η ιδέα της απαλλαγής από τον ξένο ζυγό και της ένωσης με την Ελλάδα. Παράλληλα είναι γνωστό ότι απο το 1571 είχε δημιουργηθεί στην Κύπρο μια τουρκική μειονότητα από τα πιο χαμηλά και εξαθλιωμένα στρώματα της Τουρκικής Αυτοκρατορίας που κατέβαιναν στην Κύπρο για να βρουν καλύτερη ζωή. Σ' αυτά τα τριακόσια χρόνια ήταν επόμενο να δημιουργηθεί ένας δεσμός μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων ιδιαίτερα στα κάτω στρώματα. Γι αυτό το λόγο στη πρώτη συνεδρία εγκαθίδρυσης του συντάγματος το 1883, οι πρώτοι βουλευτές εννιά Ελληνοκύπριοι και τρεις Τουρκοκύπριοι- στην αντιφώνηση τους προς τον τότε αρμοστή εξέφρασαν μαζί με τις ευχαριστίες τους για την απαλλαγή της Κύπρου από μία τυρρανία και την αποφασιστικότητα τους να εργαστούν μαζί για την κοινή τους πατρίδα. Ενώ οι Αγγλοι, ήταν ήδη δεδηλωμένο, κατέρχονταν στην Κύπρο με βάση το δόγμα του «διαίρει και βασίλευε». Αυτή η θέση των δώδεκα βουλευτών βρέθηκε σε αντίθεση με τα εθνικιστικά στοιχεία των οποίων επικεφαλής ήταν η εθναρχία. Μέσα στο κλίμα αυτό ήταν φυσικό οι διανοούμενοι να στραφούν προς τα ιδανικά της παγκόσμιας απελευθέρωσης που πρόβλεψε η σοσιαλιστική επανάσταση του 1917. Μάλιστα για να είμαι πιο συγκεκριμένος ο πρώτος πυρήνας σχηματίστηκε το 1919, μετά από μια εκδρομή της 5ης και 6ης τάξης του Γυμνασίου Λεμεσού. Εκεί κάποιος από τους μαθητές, ο μακαρίτης ο Γιάγκος Ποταμίτης, είχε

απαγγείλει ένα εργατικό ποίημα το οποίο έκαμε εντύπωση σε όλους. Την επαύριο οργανώθηκε ο πρώτος μαθητικός σοσιαλιστικός σύλλογος στην Κύπρο. Σαυτόν συμμετείχε και ο καλόγηρος μαθητής Λεόντιος ο οποίος αργότερα αναδείχθηκε Αρχιεπίσκοπος Κύπρου. Κατόπιν το 20, 21, 22, 23, οργανώθηκαν οι πρώτοι εργατικοί σοσιαλιστικοί πυρήνες στη Λεμεσό. Το 1926, κατέβηκε από την Ελλάδα ο πρώτος αντιπρόσωπος της Κομμουνιστικής Διεθνούς στην Κύπρο, ο Χαράλαμπος Βάτυλιώτης, για το πρώτο συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου. Σ αυτό παρεβρέθηκα κι εγώ, απόφοιτος τότε του γυμνασίου, ως γραμματέας της Κομμουνιστικής Μαθητικής Νεολαίας.

— **Κύριε Σέρβα, το γεγονός και μόνο ότι 2-3 χρόνια μετά την επανάσταση του Οχτώβρη εμφανίστηκαν στην Κύπρο οι πρώτοι κομμουνιστές, δείχνει ότι η κυπριακή κοινωνία ήταν αρκετά ανοιχτή, ότι μπορούσε να προλάβει τους κραδασμούς του διεθνούς περιβάλλοντος. Δεν είναι λίγο παράξενο για μια αγροτική κοινωνία;**

— Δεν είναι καθόλου παράξενο διότι η σκλαβιά αιώνων και η εκμετάλλευση γεννούσαν τον πόθο για μια ελεύθερη ζωή.

— **Πώς λοιπόν έβλεπε τον αντιαποικιακό αγώνα το μικρο και και νέο κομμουνιστικό κόμμα;**

— Η απόφαση που βγάλαμε τότε στο συνέδριο ήταν: αγώνας για αυτόνομη Κύπρο. Δεν αναφερθήκαμε τότε στην ανεξαρτησία.

— **Γιατί;**

— Αναφορά στην ανεξαρτησία θα σή-

μαινε τότε πόλεμο με την Αγγλία, πράγμα που δεν μπορούσε να γίνει.

Αυτός ο κομμουνιστικός πυρήνας ενισχύθηκε σύντομα και από μετανάστες που επέστρεφαν από την Βρετανία.

— **Οι πρώτοι κομμουνιστές θεωρούσατε τον στόχο της αυτονομίας ενδιάμεσο στόχο για την ένωση ή για την ανεξαρτησία;**

— Ασφαλώς δεν μπορεί ένας μετά θετικότητας να πεί. Αλλά εφόσον οι Άγγλοι έδωσαν ένα σύνταγμα στην Κύπρο θεωρήθηκε ότι ήταν ένα βήμα προς την απελευθέρωση. Αλλά εδώ είναι που επήλθε η σύγκρουση η οποία εισήχθει κατά κάποιον τρόπο από την Ελλάδα. Συγκεκριμένα ο Αχιλλέας Κύρου από το 1925 που κατέβηκε στην Κύπρο ως πρόξενος, άρχισε να περιοδεύει και να καλιεργεί το πνεύμα της ενώσεως. Υπάρχουν δε έγγραφα-επιστολές του Κύρου προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας- που ανέφεραν ότι δεν υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για την ένωση μέσα στα αγροτικά στρώματα.

— **Τα Οκτωμβριανά το 1931 ήταν ενωτική εξέγερση;**

— Εδώ ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο. Η Ελλάδα είχε ολοκληρώσει τον εθνικό της χώρο, ιδιαίτερα μετά την συνθήκη της Λωζάνης αν και υπήρξε μετά τον 2ον Παγκόσμιο και η απόδοση των Δωδεκανήσων από την Ιταλία. Στην Κύπρο άρχισε να φουντώνει το εθνικιστικό κίνημα και εκεί άρχισε η μεγάλη σύγκρουση μεταξύ εθνικιστών και κομμουνιστών. Μέχρι σημείου που ο μεγάλος μας ποιητής Τεύκρος Ανθίας χλευαζόταν από επηρεασμένους από το εθνικιστικό πνεύμα ώπου τελικά τον καθήρεσε η εκκλησία. Τον δε Βάτη

Δεν υπήρξε ποτέ η παραμικρή πιθανότητα υλοποίησης της Ένωσης. Αν κάποια στιγμή προκηρυσσόταν η Ένωση οι συμφορές θα ήταν πολύ περισσότερες απο εκείνες που είχαμε κατόπι. Ο ένοπλος αγώνας ήταν μια κατάρα για την Κύπρο και εμψυχωτής αυτής της κατάρας ήταν ο εθνικισμός του Μακαρίου. Ήταν τρομαχτικός. Σε τέτοιο σημείο που απεχθανόταν να ακούει για Τουρκοκύπριους.

μίας φορά τον κυνήγησαν οι Σκαλιώτες και τον υποχρέωσαν να πέσει στη θάλασσα για να σωθεί. Ήταν σκληρή η αντιπαλότητα.

— **Εσείς κύριε Σέρβα εκείνη την εποχή πήγατε στη Ρωσία.**

— Είμουν στη Ρωσία από το 1929 μέχρι το 1934, «σπουδάζοντας».

— **Με τον Βατυλιώτη τι έγινε στη Ρωσία εκείνη την εποχή;**

— Το 31 είχαμε τα Οκτωβριανά. Το Κ.Κ τάχθηκε ενάντια στην κίνηση του 31. Εξορίστηκε τότε ο Κιτίου ως αρχηγός της επαναστάσεως μαζί με άλλους έξι εθνικιστές και δύο κομμουνιστές, τον Βατυλιώτη και τον Σκελέα. Ο Βάτης και ο Σκελέας από την Βρετανία όπου εστάλησαν πήγαν στη Μόσχα. Υπήρχε τότε το Βαλκανικό Τμήμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς το οποίο προσήγαγε σε δίκη τον Βατυλιώτη που ήταν γραμματέας του ΚΚΚ, διότι δεν συνεμάχησε στα Οκτωβριανά με την Εκκλησία για την απελευθέρωση της Κύπρου.

— **Έστω και με σημαία την ένωση.**

Πλουτής Σέρβας - Μάριος Ηλιάδης

— Έστω και με σημαία την ένωση. Έπρεπε πάση θυσία να διεξαχθεί ο αγώνας ενάντια στον Εγγλέζο. Καλή ή κακή επεκράτηση η θέση του Μπέλα Κουν, που ήταν ο γραμματέας της Βαλκανικής Ομοσπονδίας, σύμφωνα με την οποία ο Βατυλιώτης και το ΚΚΚ, αντί να συμμαχήσουν με το λαό ενάντια στους Άγγλους, συμάχησαν με τους Άγγλους. Αυτό βέβαια ήταν πολύ χονδροκομμένο και μάλιστα το χρησιμοποίησαν οι εθνικιστές, με αποτέλεσμα να μεγαλώσει και η έχθρα ανάμεσα στα δύο στρατόπεδα στην Κύπρο.

Ο Βατυλιώτης, καταδικασμένος από την Κομμουνιστική Διεθνή, στάλθηκε σε κάποιο χωριό της Σιβηρίας όπου ασκούσε το επάγγελμα του γεωπόνου, για το οποίο είχε σπουδάσει. Πέθανε εκεί απο φυσικό θάνατο. Ο Σκελέας παρέμεινε στην Μόσχα για ένα διάστημα και μετά εστάλη στη Μαρσιούπολη όπου είμουν κι εγώ και δούλευε ως στοιχειοθέτης. Εγώ τότε δούλευα ως υπεύθυνος των Εθνικών μειοψηφιών στο κόμμα εν αναμονή ευκαιρίας για να σταλώ στην Ελλάδα. Ας σημειωθεί ότι η βασική εθνικότητα στη Μαρσιούπολη ήταν η ελληνική.

— **Τί ήταν αυτό το δικαστήριο;**

— Το δικαστήριο ήταν μια συνάρθρωση 20-25 Βαλκανίων ηγετών. Είμουν κι εγώ εκεί όπως και ο Σκελέας και ένας-δύο Ελλαδίτες.

Πρέπει όμως τώρα να κάνουμε μία αναγκαία παρένθεση για το Βενιζέλο. Μετά από τη συνθήκη της Λωζάνης, η Ελλάδα ως νικήτρια χώρα πήρε το δικαίωμα να εγκαταστήσει ένα στρατιωτικό κλιμάκιο στη Σμύρνη, η οποία μαζί με τον περίγυρο της ήταν ελληνική. Αλλά όταν τα ελληνικά στρατεύματα έφτασαν στη Σμύρνη, άνοιξε η όρεξη τους και τράβηξαν προς το Ζαγγάριο ποταμό και την Άγκυρα για να κατακτήσουν όλη την Τουρκία. Επρόκειτο για τις φαντασιώσεις του μεγάλου εθνικισμού τον οποίο καθοδηγούσε δυστυχώς ο Ελευθέριος Βενιζέλος κάτω από το δόγμα: να κάνουμε την Ελλάδα μητροπολιτική χώρα των πέντε θαλασσών και των δύο ηπείρων. Παρά την μεγάλη συμφορά που ακολούθησε το 21 με 22 και καταστράφηκε όλος ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας, το ελληνικό κράτος δεν σωφρονίστηκε. Εκεί βρίσκεται η ευθύνη του Βενιζέλου ο οποίος όντας και φιλαγγλος είχε ροπή να ενώσει την Κύπρο με την Ελλάδα. Εκ των υστέρων ο Βενιζέλος καταδίκασε τα Οκτωβριανά,

νά, φέρει όμως ευθύνη για το εθνικιστικό κλίμα που τα παρήγαγε κι αυτό δεν πρέπει να λησμονείται.

— **Επιστρέψετε στην Κύπρο το 1935 κύριε Σέρβα ως ισχυρό πολιτικό πρόσωπο.**

— Όχι ισχυρό. Το ΚΚΚ αριθμούσε μια χούφτα ανθρώπων, καμιά πενήνταριά. Μπορεί όμως να πεί κανείς ως μονόφθαλμος μεταξύ τυφλών και με ανακλήρυσαν ηγέτη. Ο αδελφός μου ήταν ο προηγούμενος γγ του κόμματος που είχε τότε φυλακιστεί για τρία χρόνια, γιατί οι Εγγλέζοι είχαν φροντίσει να βάλουν στο ραφείο του το Αλφάβητο του Κομμουνισμού, ένα βιβλίο του οποίου είχαν απαγορεύσει την κυκλοφορία. Από την φυλακή καθοδηγούσε το κόμμα, μετά από τον Κώστα τον Κόνωνα.

— **Πώς ονομαζόταν ο αδελφός σας;**

— Χρήστος Σαββίδης.

— **Γιατί έχετε διαφορετικό όνομα;**

— Αυτό είναι άλλη ιστορία. Είναι διότι στην έκτη τάξη του γυμνασίου δεν μπορούσα να υποφέρω να έχω το ίδιο όνομα μένα συμμαθητή μου κεφαλαιοκράτη, το γιο ενός τραπεζίτη.

— **Το Σέρβας που το βρήκατε;**

— Έκατσα μια μέρα μαζί με τον καθηγητή μου, το Νικόλαο Ξιούτα και του είπα να βρούμε ένα όνομα γιατί δεν

μπορούσα να υποφέρω πλέον αυτό το Σαββίδης Πλούταρχος, έστω κι αν ο άλλος ήταν Μιχαλάκης. Και βρήκαμε το Σέρβας.

— **Ως νέος ηγέτης του ΚΚ, ποιά ήταν τα πιο σημαντικά θέματα που είχατε να αντιμετωπίσετε;**

— Πρέπει να πούμε ότι αντιπαλεύοντας την ένωση, συνεχώς μικραίναμε. Ξεσπά κατόπιν ο 2ος Παγκόσμιος Πόλεμος, μπαίνει η Ελλάδα στον πόλεμο και ο βίος μας θα καταντούσε βίος αβιώτος υποστέλλαμε συνεχώς συνεχώς την σημαία για να υποχρεωθούμε να συστρατευθούμε και εμείς με την ένωση.

Στο ενδιάμεσο της Παλμεροκρατίας, από το 1931 που απέτυχε το κίνημα ως το 1939, η αστική τάξη έστελλε πρεσβείες στο Λονδίνο για να μας δώσουν την ένωση. Η τελευταία πρεσβεία που πήγε ήταν με το Βασιλειάδη, τον Δημητρίου Δήμαρχο της Λάρνακας τότε, τον Λεόντιο τον Αρχιεπίσκοπο, ήταν και ο πατήρ Κληρίδης. Ζήτησαν πολιτικές ελευθερίες, τίποτε όμως δεν εδόθη. Όταν επιστρέφει ο Βασιλειάδης με επισκέφθει στη Λεμεσό και μου πρότεινε να φτιάξουμε ένα κόμμα φαρδύ. Τελικά καταφέραμε και κάναμε την Συνδιάσκεψη της Σκαρίνου τον Απρίλη του 1941 και ιδρύσαμε το ΑΚΕΛ. Από εκείνη την ημέρα ως τις πρώτες εκλογές μετά δύο χρόνια το 1943, γίναμε πανίσχυρο κόμμα και κερδίσαμε το δημαρχείο Λεμεσού και το δημαρχείο Αμμοχώστου. Ως το 41-42 το ΑΚΕΛ συνέχιζε να διατηρεί το σύνθημα της Ενώσεως αλλά όχι εμφαντικά. Κατόπιν το μετατρέψαμε σε ελευθερία της Κύπρου και στείλαμε και τους 800 ανθρώπους για βοήθεια στον πόλεμο. Το 1941 είχαμε μπροστά το σύνθημα λευτεριά της Κύπρου και ως το 1945 το μετατρέψαμε σε Αυτοκυβέρνηση- Ένωση. Διότι είχαμε ακόμα να κάνουμε με ορισμένα στοιχεία τα οποία ήταν εθνικόφρονες και έπρεπε να τα συγκρατήσουμε. Αλλά κατόπιν επήλθε η διάσπαση στο κόμμα και αφαιρέθηκε η Ένωση. Η Ένωση αφαιρέθηκε μετά την αποπομπή μου από το κόμμα.

— **Εσείς είσατε ενωτικός να πούμε.**

— Όχι. Το κύριο σύνθημα ήταν Αυτοκυβέρνηση- Ένωση. Το Ένωση το είχαμε σαν διάκοσμημα εκεί για να συγκρατούμε..

— **Εσείς γιατί εκδιωχθήκατε απο το ΑΚΕΛ;**

— Στο κόμμα υπήρχαν πάρα πολλά

στοιχεία, όχι μόνο από την εργατική τάξη αλλά και διανοούμενοι. Η πρώτη ρήξη που επήλθε μετά την κάθοδο Παπαϊωάννου αφορούσε το ζήτημα της θρησκείας. Εγώ εκ γενετής θάλαγα και με την πείρα που είχα αποκτήσει, είχα διαμορφώσει πλήρως τις αθεϊστικές μου αντιλήψεις. Αυτή η θέση μου αποτελούσε ενόχληση για το κόμμα. Ένα μέρος του κόμματος υποστήριζε την συνεργασία με την Εκκλησία. Μάλιστα τότε είχε πεθάνει ο Αρχιεπίσκοπος Λεόντιος, θα εγίνονταν εκλογές και το ΑΚΕΛ ήθελε να βγάλει δικό του Αρχιεπίσκοπο. Αυτό ήταν το πρώτο σημάδι. Επίστευα και πιστεύω ότι η μεγαλύτερη καταστροφή για την ανθρωπότητα, όχι μόνο για την Κύπρο, επέρχεται από την «ουράνιο βασιλεία». Ύστερα είχαμε διαφωνίες σε άλλα επιμέρους αλλά σοβαρά ζητήματα. Για παράδειγμα ζητούσαν να μετακομίσω από τη Λεμεσό στη Λευκωσία στο μέσον της δημαρχιακής μου θητείας για να ασκώ καλύτερα τα καθήκοντα του ΓΓ του κόμματος. Είναι τρομερό πράγμα να ξεσηκώνεις ένα πληθυσμό για να βγάλει ένα δήμαρχο, τον οποίο αγαπούσε τόσο πολύ, και μετά να θέλεις να τον απομακρύνεις. Μου καταλόγιζαν γι αυτό εγωπάθεια. Αλλά αυτό που οδήγησε στη ρήξη και την αποβολή μου ήταν η Διασκεπτική. Όταν μετά από τον πόλεμο και τις αλληπάλληλες πρεσβείες προς την Αγγλία, η τελευταία αναγκάστηκε να καλέσει την λεγόμενη Διασκεπτική για να φτιάξουμε ένα σύνταγμα το οποίο κλιμακατά θα μας επέτρεπε να φτάσουμε στην αυτοδιάθεση. Τότε εγώ στη Λεμεσό είχα συλληφθεί ως δήμαρχος για μια παρέλαση στην οποία ηγήθηκα για την Αυτοκυβέρνηση- Ένωση. Το Κόμμα, υπό την φαινομενική καθοδήγηση του Φιφή Ιωάννου, απέστειλε και τον Φιφή Ιωάννου και τον Ζιαρτίδη στο εξωτερικό να πάρουν απόψεις. Ο Φιφής πήγε στην Ανατολική Ευρώπη, περιπλανήθηκε απ εκεί απ εδώ, δεν συνάντησε ούτε Κομιντέρ ούτε Κομινφόρμ και δεν μπόρεσε να πάρει άποψη. Ο Ζιαρτίδης πήγε στο Λονδίνο, ο Χάρρι Πωλ ήταν ο ΓΓ του ΚΚ, και μας συμβούλευσε να συνεχίσουμε με την Διασκεπτική που μας πρόσφερε 18 Ελληνοκύπριους βουλευτές και μόνο 4 Τούρκους. (Αυτά τα περιγράφει πλήρως ο Φάντης στο βιβλίο του). Ετάχθηκα φανατικά υπέρ της Διασκεπτικής μαζί με 4 άλλους της Κεντρικής Επιτροπής. Τότε έφτασε με το Φιφή το μήνυμα του Ζαχαριάδη, να ταχθούμε κάτω από τη σημαία του

Μακαρίου γιατί σε λίγο καιρό «από το Γράμμο και το Βίντσι θάμαστε στην Αθήνα, στην Αθήνα θα προκηρύξουμε την Ένωση» κλπ. Δώδεκα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής υποστήριξαν την θέση του Ζαχαριάδη και τάχθηκαν πέντε εναντίον. Ο Αδάμαντος, ο Χριστοφής Οικονομίδης, ο πατέρας του Βασιλείου, ο Βάσος ο Βασιλείου, και ο Μιλτιάδης ο Χριστοδούλου. Εμένα με απέβαλαν πρώτα και τους άλλους κατόπιν. Σημειώστε ότι ετέθει και το θέμα της συνύπαρξης ΑΚΕΛ και ΚΚ. Εγώ υποστήριξα την διάλυση του ΚΚ γιατί από τα δεκαεπτά μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του ΑΚΕΛ τα δεκατέσσερα ήταν μέλη του ΚΚ, και τα περισσότερα από αυτά ήταν μέλη και της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚ. Αρα θα μπορούσαμε να περνούμε την γραμμή του ΚΚ, χωρίς να χρειάζεται παράλληλη δομή. Το ΚΚ όμως επίσημα δεν διαλύθηκε ποτέ.

— *Ας περάσουμε τώρα στη δεκαετία του 50. Πώς το ΑΚΕΛ χειρίζεται την Ένωση;*

— Ακολουθεί τη γραμμή του Μακαρίου με κάποιες επιφυλάξεις, για να μαστε δίκαιοι. Με την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ έριξε το σύνθημα ενάντια στον ένοπλο αγώνα και υπέρ του αγώνα με ειρηνικά μέσα. Έμεινε όμως μόνο σύνθημα από φόβο μπροστά στο Γρίβα.

— *Συνοπτικά κύριε Σέρβα ποια θα μπορούσαν να είναι τα συμπεράσματα εκείνης της περιόδου.*

— Όπως είπα και στην αρχή δεν υπήρξε ποτέ η παραμικρή πιθανότητα υλοποίησης της Ένωσης. Αν κάποια στιγμή προκηρυσσόταν η Ένωση οι συμφυρές θα ήταν πολύ περισσότερες από εκείνες που είχαμε κατόπι. Ο ένοπλος αγώνας ήταν μια κατάρα για την Κύπρο και εμπυχωτής αυτής της κατάρας ήταν ο εθνικισμός του Μακαρίου. Ήταν τρομαχτικός. Σε τέτοιο σημείο που απεχθανόταν να ακούει για Τουρκοκύπριους.

— *Στη δεκαετία του 60 μπορεί κάποιος να αμφιβάλει αν ο*

Μακάριος ήταν υπέρ της Ανεξαρτησίας ή της Ένωσης

— Υπέρ της Ένωσης εκατό τα εκατό. Φαινομενικά μόνο έδειχνε πως ήταν υπέρ της Ανεξαρτησίας. Ότι έκαμνε κρυφά ή στις εξάψεις του φανερά ήταν ενωτικό.

— *Κύριε Σέρβα, σόλη αυτή την περίοδο από το 20 μέχρι το 60 η Αριστερά αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στην Ένωση και την Ανεξαρτησία σ ένα συνεχές ζγκ-ζακ. Απόσα μας είπατε ο παράγοντας Τουρκοκύπριοι δεν συσχετίζεται με την αμφιταλάντευση αυτή, δεν είναι μέρος των προβληματισμών για τη διαμόρφωση του αντιαποικιακού στόχου.*

— Τίποτε. Ούτε λαμβάνονται υπόψη.

— *Πότε αρχίζει δηλαδή να υποψιάζεται ότι μία μειονότητα του 20% δεν μπορεί να είναι αμελητέα ποσότητα.*

— Δεν άρχισε ποτέ. Το επέβαλε η Τουρκία και ο Ντενκτάς με την αδιαλλαξία του, η ίδια δεν τόνοιωσε πιστεύω ακόμα.

Πλουτής Σέρβας - Ανδρέας Χρίστου, κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος ΑΚΕΛ

Ένας βαθύς διχασμός, που ορίζει τη μοίρα της Κύπρου

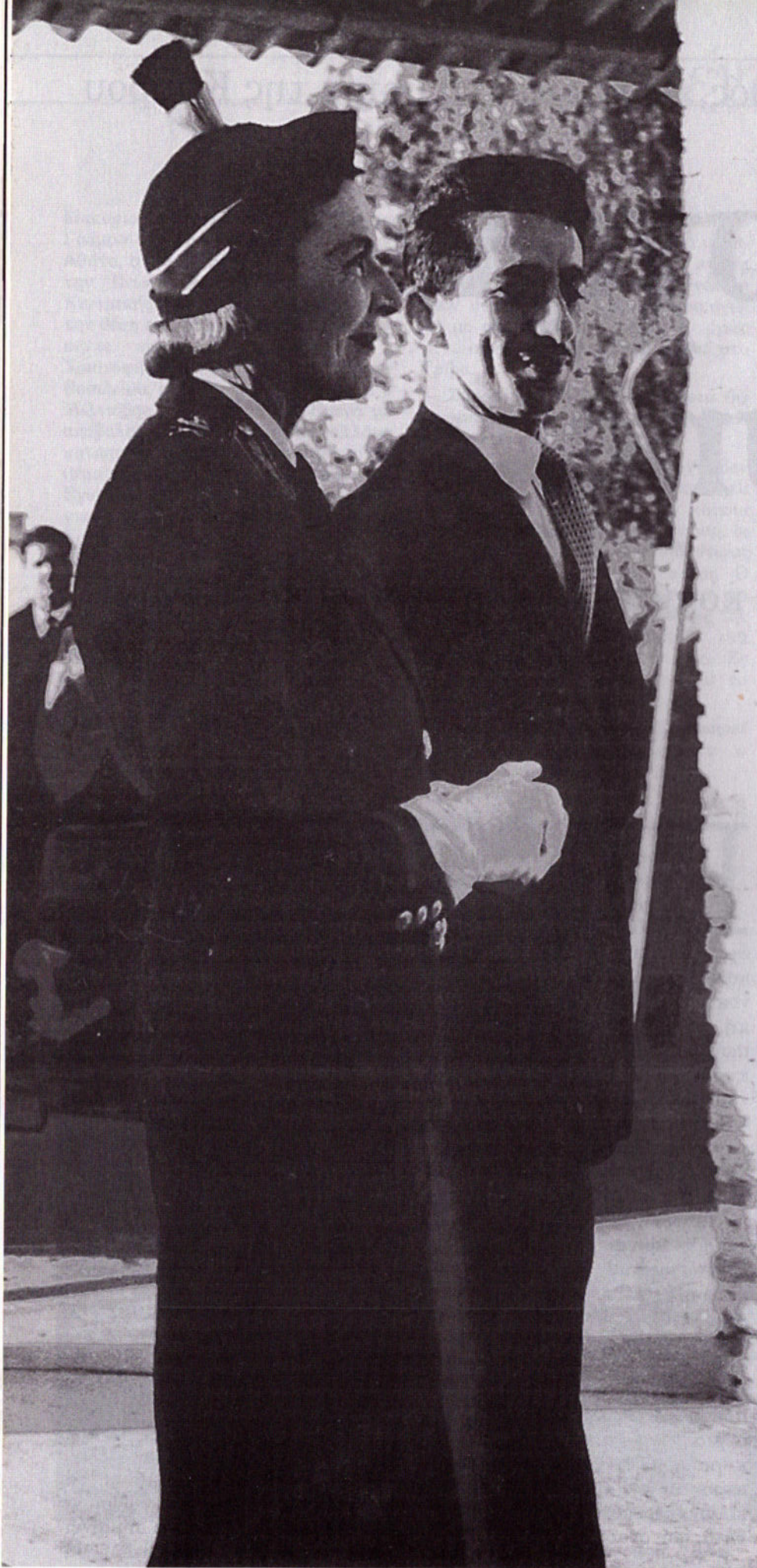
Δυο σχολές σκέψης...

Διαπερνούν όλα τα κομματικά και ιδεολογικά στεγανά

Λούη Ηγουμενίδη

Στις κοινωνίες που διανύουν το ιστορικό στάδιο, κατά το οποίο αναζητούν την ταυτότητά τους στην καταγωγή των ανθρώπων στα φυλετικά τους χαρακτηριστικά, στη γλώσσα και τα ήθη, οι συγκρούσεις, οι αντιπαράθεσεις και οι διαχωρισμοί γίνονται γύρω από τους σχετικούς, μ' αυτές τις αναζητήσεις και τις αγώνες, άξονες. Μέχρι να διαβούν αυτό το στάδιο της υπανάπτυξης και της εσωστρέφειας και ν' αρχίσουν ν' αναζητούν την ταυτότητα τους στις ανάγκες, στις επιθυμίες, στις επιδιώξεις, τα δικαιώματα και τις προσδοκίες των πολιτών. Τότε γενιέται το σύγχρονο κράτος «πέραν του έθνους», όπως εύστοχα θα παρατηρούσε και ο Τουρκοκύπριος καθηγητής και φίλος Νιαζί Κιζιλγιουρέκ.

Ετσι και την κυπριακή κοινωνία, από τον καιρό ακόμα της αποικιοκρατίας, τη διαπερνά ένας βαθύς διχασμός, που έφερε αντιμέτωπες τις δυο βασικές κοινότητες της Κύπρου, την ελληνοκυπριακή με την τουρκοκυπριακή. Στις συνειδήσεις των ανθρώπων και των δυο κοινοτήτων κυριαρχούσε η πεποίθηση ότι η «λύτρωση» περνά μέσα από τη «λύση» των διαφορών με την άλλη κοινότητα. Τα δυο σύνολα παρέμειναν αδιαπέραστα, ως επί το πλείστον, και οι άνθρωποι, όλων των ιδεολογικών αποκλίσεων είχαν σαν πεποίθηση και την αναγκαιότητα να παραμένουν ανταγωνιζόμενες και υποβλεπόμενες οι δυο βασικές κοινότητες του νησιού. Οι διαφορές που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στους πολίτες και ιδιαίτερα στους πολιτικά ενεργούς και στις δυο πλευρές, περιστράφηκαν και περιστρέφονται γύρω από δυο κύριους άξονες. Οι μεν απορρίπτουν κάθε ιδέα συμβιβασμού και κοινής πορείας με την άλλη κοινότητα, που σταδιακά θα τους οδηγήσει στον ίδιο προορισμό χωρίς «εθνικές» και φυλετικές διαφορές, αναζητώντας την «εθνική δικαιοσύνη» εις βάρος της άλλης εθνικής ομάδας. Οι δε, παρόλον που δεν υπερβαίνουν πλήρως το στάδιο της αναζήτησης της εθνικής ταυτότητας, προσβλέπουν στην προοπτική υπέρβασης της από ένα κοινό κράτος που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις προσδοκίες των πολιτών του, χωρίς εθνικούς και φυλετικούς διαχωρισμούς. Αυτές οι δυο τάσεις, οι δυο σχολές σκέψης, αντιπαράταχθηκαν και συχνά συγκρούστηκαν καθ' όλη τη διαδρομή της νεότερης και σύγχρονης κυπριακής ιστορίας και κυρίως κατά τις αποφασιστικές φάσεις αυτής της πορείας. Θα αναφερθώ σ' αυτές τις σχολές σκέψης όπως εκδηλώθηκαν από τη δεκαετία του '50 μέχρι σήμερα και θα σταθώ κυρίως στο τώρα, γιατί πιστεύω ότι η «λύση» που θα επέλθει θα είναι το αποτέλεσμα της επικράτησης της μιας ή της άλλης σχολής. Αν δηλαδή η «λύση» θα είναι η αποδοχή ενός συμβιβασμού και του πιο οδυνηρού, θα σημαίνει ότι οι ρεαλιστές ή οι «ενδοτικοί» θα

έχουν επικρατήσει, ενώ αν θα οριστικοποιηθεί η διχοτόμηση και θα επέλθει η ενσωμάτωση της μισής Κύπρου στην Τουρκία, θα έχουν επικρατήσει οι απορριπτικοί ή οι «ασυμβίβαστοι», παρόλο που όπως θα διαφανεί πιο κάτω, οι όροι είναι εντελώς παρεξηγημένοι και στην προκειμένη περίπτωση σημαίνουν ακριβώς το αντίθετο.

1955-1959 Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ

Η επιθυμία του συνόλου του Κυπριακού λαού ν' απαλλαγεί από τον αποικιακό ζυγό δεν κατόρθωσε να υπερβεί ούτε το διακοινοτικό μίσος, ούτε την αντίθεση των δυο σχολών που προαναφέραμε. Πίσω από τις διακηρύξεις του Γρίβα και της υπόλοιπης ηγεσίας της ΕΟΚΑ, υπήρχε πάντοτε η υπόσχεση ότι το κέρδος της νίκης θα ήταν τριπλό. Θα διώχνονταν οι Άγγλοι, θα υποτάσσονταν οι Τουρκοκύπριοι και θα εξουδετερώνονταν και οι κομμουνιστές. Αυτοί οι στόχοι συσπείρωναν τους «απορριπτικούς» κάθε ιδέας συμβιβασμού, συνδιαλλαγής και συνεργασίας όλου του λαού για απελευθέρωση της Κύπρου. Εκείνη όμως η τακτική και οι επιλογές των απορριπτικών στέρησαν την Κύπρο από μια γνήσια απελευθερωτική πορεία, όπως την ακολούθησαν όλες σχεδόν οι αποικίες μεταπολεμικά και οδηγήθηκαν στον οδυνηρό συμβιβασμό της Ζυρίχης, όπου κανένας από τους στόχους των «ασυμβίβαστων» δεν επληρωνόταν ενώ η «Ένωση» ενταφιαζόταν οριστικά και ανεπιστρεπτή.

Κατά τη δεκαετία του πενήντα και μετά τη κατάρρευση της διασkeptικής οι δυνάμεις που υποστήριζαν τον «ολοκληρωτικό αγώνα» για την Ένωση επικράτησαν πλή-

ρως, και την ευθύνη για την ήττα την φέρουν όσοι δεν μπόρεσαν να εκτιμήσουν τις αντικειμενικές ιστορικές συνθήκες της εποχής και κυρίως το γεγονός ότι η Ελλάδα, μετεμφυλιοπολεμικά, ήταν υποχείριο των Αγγλοαμερικάνων. Η τακτική λοιπόν του ασυμβίβαστου και πολυμέτρου αγώνα ήταν το αποτέλεσμα μιας κοντόφθαλμης μωρίας ή το προϊόν μιας συνειδητής προδοσίας.

Η Ζυρίχη

Οι συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου, παρόλο που υπογράφηκαν υπό την πίεση της στρατιωτικής ήττας και των δυνάμεων που ανέπτυσαν ήδη συμφέροντα στην Κύπρο, υπήρξε και πάλιν υπό τις περιστάσεις, η μόνη εφικτή διέξοδος προς την ανεξαρτησία και τη δημιουργία ενός σύγχρονου κράτους πολιτών απαλλαγμένων από τα φυλετικά μίσση και τις εθνικιστικές προκαταλήψεις. Όμως και στην πορεία εφαρμογής των συνθηκών Ζυρίχης αναπτύχθηκε μια έντονη αντιπαράθεση που την δημιουργούσαν ως ένα βαθμό τεχνητά, οι δυο σχολές σκέψης που συγκρούονταν στους κόλπους και των δυο κοινοτήτων. Από τη μια ήταν η σχολή των ρεαλιστών που έλεγε ότι θα έπρεπε να αξιοποιήσουμε τα θετικά του ανεξάρτητου κράτους που δημιουργήσαμε, σε μια προοπτική οικοδόμησης μιας γνήσιας πολιτικής ομοσπονδίας στην οποία θα ζούσαν συμφιλιωμένες οι δυο κοινότητες της Κύπρου και από την άλλη οι απορριπτικοί της ιδέας αυτού του συμβιβασμού που έβλεπαν το καθεστώς της Ζυρίχης στον σταθμό στη πορεία προς τα εθνικά ξεκαθαρίσματα και οι οποίοι με κάθε τρόπο υπονόμειναν το κράτος και τη νομιμότητα και μας οδήγησαν στις διακοινοτικές συγκρούσεις του 63-64 που υπήρξαν η απαρχή της νεότερης τραγωδίας μας.

Ο Μακάριος υπέκυψε στις προκλήσεις και τις προτροπές των εθνικιστικών στοιχείων που είχαν στα

χέρια τους στην εξουσία του ζυρικού καθεστώτος, αλλά και του ελλαδικού και ξένου παράγοντα που υπέσκαπτε για λόγους επιρροών στην περιοχή, την ανεξαρτησία της Κύπρου. Για να φτάσει στην πολιτική του εφικτού έπρεπε να σταθεί αντιμέτωπος με την ωμή βία των υπονομευτών της ειρήνης και της συμφιλίωσης.

Η Ελλαδική Χούντα, καθ' όλη την περίοδο της επιταξίας στήριξε και καθοδήγησε συστηματικά τους ακραίους εθνικιστές, γιατί γνώριζε ότι ο απορριπτισμός κάθε ιδέας συνεννόησης και συμβιβασμού ήταν η ασφαλέστερη οδός υπονόμησης και διάλυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας και υλοποίησης των σχεδίων όσων τους έφεραν και τους διατήρησαν στην εξουσία.

Η παρανομία, ο Εοκαβιτισμός, οι τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον του κράτους, το εκκλησιαστικό πραξικόπημα και όλες εκείνες οι θλιβερές διαδικασίες που υπήρξαν το πρελούδιο του πραξικοπήματος και της εισβολής έγιναν εν ονόματι του εθνικού φανατισμού που ενδημούσε και στην ελληνοκυπριακή και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ο πρόεδρος Μακάριος κάνει τότε τη στροφή προς το στρατόπεδο των ρεαλιστών με την πολιτική του εφικτού αλλά ήταν ήδη αργά, γιατί η Κύπρος είχε υπονομευτεί ανεπανόρθωτα και ο απορριπτισμός διαπερνούσε το μεγαλύτερο φάσμα των πολιτικών δυνάμεων και των τουρκοκυπρίων και των ελληνοκυπρίων. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι καθ' όλη αυτή τη διαδρομή από τη δεκαετία του 50 μέχρι το 74 η μόνη πολιτική δύναμη που στάθηκε όρθια και αντιμετώπισε το φανατισμό του εθνικιστικού απορριπτισμού ήταν η Αριστερά με επικεφαλής το ΑΚΕΛ.

Μετά το 74

Το πραξικόπημα και η εισβολή δημιούργησαν ανεξέλεκτα νέες πραγματικότητες στην Κύπρο που

έθεταν εξ' αρχής επί τάπητος την ανάγκη να χαραχθεί μια καινούργια πορεία που θα οδηγούσε τη χώρα μέσα από τα ερείπια και την οδύνη της καταστροφής στην οικοδόμηση ενός νέου Κράτους που θα έπρεπε να απορρίπτει τις υπονομεύσεις του παρελθόντος. Όμως, τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν ούτε εξελίσσονται όπως θα τα επέβαλλε η λογική της προοπτικής ενός σύγχρονου κράτους των πολιτών που θα αφήνει πίσω του τις προκαταλήψεις και τις διαμάχες του παρελθόντος.

Αντίθετα, μετά το 74 και μέχρι σήμερα, οξύνθηκε ακόμα περισσότερο η αντιπαράθεση μεταξύ ρεαλιστών και απορριπτικών όπως και το μίσος μεταξύ των δυο κοινοτήτων, αφού το τροφοδοτούσε τώρα και το αίμα του πολέμου και της αδελφοφαγής. Ο απορριπτισμός που έβρισκε και βρίσκει οπαδούς σχεδόν σε ολόκληρο το πολιτικό φάσμα και των δυο κοινοτήτων, καλλιέργησε και καλλιεργεί την ιδεολογία της δικαίωσης, η οποία, για μεν την ελληνοκυπριακή κοινότητα, σημαίνει την αναίρεση της ήττας του 74 για δε την τουρκοκυπριακή τον οριστικό διαχωρισμό «αφού κατάφεραν, με τη βοήθεια της Τουρκίας, να αποτινάξουν την ελληνοκυπριακή καταπίεση»... Στην ουσία και οι δυο απορριπτισμοί υπηρετούν τον ίδιο στόχο, την ίδια διαιώνιση του μίσους, την παγίωση του διαχωρισμού και την προσδοκία να έρθουν καλύτερες μέρες «για να πάρουν τα όνειρα εκδίκηση»!

Η ρεαλιστική σχολή υποστήριξε και υποστηρίζει ότι θα πρέπει να γίνει ο ιστορικός συμβιβασμός που θα στηρίζεται σε τρεις πυλώνες. Ο ένας θα αφήνει πίσω του οριστικά το παρελθόν χωρίς να αναζητά «δικαιώσεις», ο δεύτερος θα είναι η εγκαθίδρυση ενός καθεστώτος ομοσπονδίας, στηριγμένης στην πολιτική ισοτιμία των κοινοτήτων και ο τρίτος θα αξιοποιεί την προοπτική της Ευρώπης για να οικοδομηθεί σταδιακά η σύγχρονη κοινωνία των πολιτών «πέραν του έθνους». Ρεαλιστές υπάρχουν σ' όλο το φάσμα των πολιτικών δυνάμεων

και η δύναμή τους τροφοδοτείται αφ' ενός από το διεθνιστικό πνεύμα της αριστεράς και αφ' ετέρου από το σύγχρονο ορθολογισμό της μοντέρνας αστικής τάξης που στοιχίζεται στις γραμμές της δεξιάς.

Εδώ χρειάζεται και μια διευκρίνιση. Οι απορριπτικοί δεν ασπάζονται κατ' ανάγκη την ιδεολογία και τις κοινωνικές αντιλήψεις της άκρας δεξιάς και ανάμεσα τους υπάρχουν άνθρωποι με σοσιαλδημοκρατική και κεντρώα ιδεολογία που επηρεάζονται από το σύγχρονο ελληνικό εθνικισμό, όπως διαμορφώθηκε, από τις αρχές του αιώνα μας και άντεξε ως την άνοδο του Σημίτη στην εξουσία. Επίσης πρέπει να σημειώσουμε ότι στο στρατόπεδο των ρεαλιστών έχουν προσχωρήσει και πολιτικοί με συντηρητική ιδεολογία και συχνά αντιδραστικές πολιτικές αντιλήψεις.

Καθ' όλη τη διαδρομή των προπα-

θειών για επίλυση του Κυπριακού από το 1974 μέχρι σήμερα παρ' όλες τις διακηρύξεις περί του αντιθέτου η επίσημη στάση και της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής πλευράς ήταν απορριπτική με εξαίρεση κάποιες προσπάθειες επί προεδρίας Βασιλείου που δεν ολοκληρώθηκαν γιατί υπήρξε πολιτική δειλία στην αντιμετώπιση του απορριπτισμού.

Διχοτόμηση ή Οδυνηρός συμβιβασμός

Τώρα με την εκπνοή του εικο-

πτική της Ενωμένης Ευρώπης βρισκόμαστε, για τελευταία ίσως φορά, μπροστά στο ιστορικό δίλημμα ή να προχωρήσουμε προς ένα οδυνηρό συμβιβασμό για να κρατηθεί η Κύπρος ολόκληρη ενσωματωμένη στην Ενωμένη Ευρώπη ή να μονιμοποιήσουμε και να νομιμοποιήσουμε τη διχοτόμηση με αντάλλαγμα η επικράτεια των ελληνοκυπρίων να ενσωματωθεί στην Ευρώπη ως η νόμιμη Κυπριακή Δημοκρατία και η κατεχόμενη Κύπρος να αποτελέσει «φυσική προέκταση» του Τουρκικού κράτους. Τρίτος δρόμος δεν υπάρχει. Η θεωρία περί του «μένουμε χωρίς λύση όπως είμαστε και βλέπουμε» είναι χωρίς αντίκρουσμα, γιατί ούτε η Ενωμένη Ευρώπη ευνοεί την ύπαρξη εκκρεμοτήτων ούτε η Τουρκία θα καθυστερήσει την ενσωμάτωση της βόρειας Κύπρου.

Επομένως βρισκόμαστε μπροστά σε μια μεγάλη επιλογή, ιστορική

και φαίνεται ότι οριστικοποιείται η επικράτηση της μιας ή της άλλης σχολής, γεγονός που θα καθορίσει και το μέλλον της Κύπρου στον εικοστό πρώτο αιώνα.

Η μεν ρεαλιστική σχολή σκέψης προτείνει να συνομιλήσουμε χωρίς όρους, προδεσμεύσεις και προκαταλήψεις με στόχο να αποτρέψουμε τη διχοτόμηση και με μίνιμουμ προϋποθέσεις την δέσμευση περί μη απόσχισης μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας και εισδοχής του συνόλου του κράτους στην Ενωμένη Ευρώπη. Οι αναγκαίες συνταγματικές και εδαφικές διευθετήσεις μπορούν αν γίνουν με ελαστικότητα και μέσα στο πνεύμα των βασικών διευθετήσεων της συμφωνημένης λύσης. Όλα αυτά βέβαια μέσα στα πλαίσια του ΟΗΕ και με την εγγύηση της διεθνούς κοινότητας για την ασφάλεια της Κύπρου και την ασφαλή εφαρμογή των συμφωνηθέντων.

Οι απορριπτικοί καλυπτόμενοι πίσω από το πρόσχημα της τουρκικής αδιαλλαξίας και των κινδύνων που εγκυμονεί η πιθανότητα της συνομοσπονδίας απορρίπτουν με τυπικά και μόνον επιχειρήματα κάθε ιδέα συμβιβασμού και προτιμούν το αδιέξοδο που εμάς ελπίζουν ότι θα μας οδηγήσει στις αγκάλες της Ενωμένης Ευρώπης, χωρίς τους τουρκοκύπριους οι οποίοι θα «μαρανθούν» μακριά από το πολιτισμένο κόσμο. Στην πραγματικότητα επιλέγουν την οριστική διχοτόμηση και αποδεικνύονται οι κύριοι ένοχοι του μεγάλου συμβιβασμού. Αδυνατούν να δουν την προοπτική της κοινωνίας των πολιτών, γιατί παραμένουν δέσμοι της ιδεοληψίας των εθνικισμών. Εδώ είναι που συναντούνται και με τον κύριο Ντενκτάς, παρόλο ότι διακηρύσσουν ότι είναι ο μεγάλος εχθρός τους.

Επίλογος

Ο πρόεδρος Κληρίδης επωμίζεται την ευθύνη να επιλέξει σχολή και πολιτική. Τα τελευταία δείγματα της συμπεριφοράς του είναι ενθαρρυντικά. Φαίνεται ότι καταθέτει στο βωμό της λογικής την ιστορία του και την υστεροφημία του. Γι' αυτό και «γύμνωσαν τα σπαθιά» οι «ιππότες» του απορριπτισμού όλων των παρατάξεων. Γι' αυτό και οι ρεαλιστές και κυρίως η Αριστερά έχουν χρέος να υπερβούν τις ιδεολογικές αντιθέσεις και τις διαφωνίες στις κοινωνικές αντιλήψεις με τον πρόεδρο Κληρίδη και να τον στηρίξουν για να δώσει την ύστατη μάχη της σωτηρίας της Κύπρου. Αν αποτύχει αυτή η πολιτική ο ιστορικός του μέλλοντος θα καταγράψει τις χαμένες πατρίδες στο παθητικό του απορριπτισμού.

Οι Τουρκοκύπριοι στη μέγγενη

«Εγώ είμαι παιδί της Ανατολίας. Είμαι Τούρκος με τα όλα μου. Και οι ρίζες μου βρίσκονται στην Κεντρική Ασία. Με τον πολιτισμό, την γλώσσα και την ιστορία μου και με όλο το είναι μου, είμαι Τούρκος. Εγώ έχω το κράτος μου τη Μητέρα Πατρίδα μου. Κυπριακή κουλτούρα, Τουρκοκύπριοι, Ελληνοκύπριοι, κοινό κράτος στην Κύπρο όλα αυτά είναι λόγια του αέρα. Οι Ελληνοκύπριοι είναι Βυζάντιο είναι Έλληνες, κι εμείς είμαστε Τούρκοι. Αυτοί έχουν την Ελλάδα τους κι εμείς έχουμε την Τουρκία μας. Γιατί να ζήσουμε κάτω από το ίδιο κράτος; Εμείς κάποτε δηλώσαμε: Τακσίμ ή Θάνατος. Τώρα που κοντέψαμε τόσο πολύ στο Τακσίμ γιατί να επιλέξουμε τον Θάνατο; Κάποιοι, μιλάνε για δήθεν Κυπρίους, για Τουρκοκυπρίους και για Ελληνοκυπρίους. Δεν υπάρχουν ούτε Τουρκοκύπριοι, ούτε Ελληνοκύπριοι ούτε και Κύπριοι. Μην τυχόν και μας ρωτήσετε αν είμαστε Κύπριοι! Γιατί μπορεί να το εκλάβουμε ως προσβολή. Γιατί; Διότι στην Κύπρο το μοναδικό πράγμα που είναι κυπριακό είναι το γαϊδούρι».

Ραούφ Ντενκτάς

Οι απόψεις που εκφράστηκαν σε μια συζήτηση για το Κυπριακό σε ένα ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό στην Τουρκία όπου συμμετείχαν πολιτικοί και διπλωμάτες ήταν διαφωτιστικές όσον αφορά την κατάσταση της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας. Εν συντομία, λέχθηκαν τα εξής: «Η αρμοδιότητα για λήψη απόφασης για το Κυπριακό ανήκει στο τουρκικό έθνος, δηλαδή στην Άγκυρα. Όπως οι κάτοικοι του Βοσπόρου δεν μπορούν να αποφασίσουν για την πολιτική διέλευσης των πλοίων έτσι και οι κάτοικοι στην Κύπρο δεν μπορούν να αποφασίσουν για το Κυπριακό. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι αποφάσεις παίρνονται από το τουρκικό έθνος δηλαδή από την κυβέρνηση της Άγκυρας. «Παρόμοια άποψη εκφράζει πολύ συχνά και ο Ραούφ Ντενκτάς. Ιδιαίτερα τον τελευταίο καιρό κατακρίνει έντονα τους Τουρκοκύπριους οι οποίοι ελπίζουν μέσα από μια όμοσπονδη λύση στην ένταξη στην Ευρώπη: Η Κύπρος είναι θέμα στρατηγικού συμφέροντος της Τουρκίας, είναι εθνική υπόθεση της. Η διαφύλαξη των συμφερόντων αυτών της Τουρκίας είναι καθήκον μας. Έτσι πρέπει να το νιώθετε. Εάν για χάρη της ΕΕ εγκαταλείψουμε την Τουρκία τότε θα είμαστε πολύ αγάριστοι. Εξάλλου και η Τουρκία δεν πρόκειται να επιτρέψει κάτι τέτοιο».

Μπορούμε να αναφέρουμε πολλά τέτοια παραδείγματα. Τα μηνύματα

Όζκερ Οζγκιούρ: «Το τύμπανο το είχα στην πλάτη μου, αλλά άλλοι ήταν αυτοί που το χτυπούσαν»

Νιαζί Κιζιλιουρέκ

είναι ξεκάθαρα. Η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα δεν έχει πολιτική βούληση. Στην πραγματικότητα, αυτό είχε φανεί ξεκάθαρα μετά το 1974. Για παράδειγμα η αντιπολίτευση η οποία κέρδισε τις εκλογές το 1981, μετά από παρέμβαση της Τουρκίας δεν μπόρεσε να σχηματίσει κυβέρνηση. Μέσω των μεταγραφών βουλευτών η δεξιά, η οποία είχε στενές σχέσεις με τον τουρκικό στρατό και την πρεσβεία, παρέμεινε στην κυβέρνηση. Ένα άλλο παράδειγμα αφορά το πιο κοντινό παρελθόν. Μετά τις εκλογές του 1993, εξαιτίας της εσωτερικής διαμάχης στην Δεξιά (αντιπαράθεση Ντενκτάς - Έρογλου), το Δημοκρατικό Κόμμα το οποίο ίδρυσε ο γιός του Ντενκτάς σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού με το Ρεπουμπλικανικό Τουρκικό Κόμμα. Μετά από 20 μήνες διαλύθηκε ο συνασπισμός αυτός. Την αιτία την εξήγησε ως εξής ο τότε πρόεδρος του ΡΤΚ Οζγκιούρ: «Ο αρχηγός του στρατεύματος στην Κύπρο και οι αξιωματούχοι της τουρκικής πρεσβείας δήλωσαν ότι η Άγκυρα δεν θέλει το ΡΤΚ στην κυβέρνηση». Σύμφωνα με τον Οζγκιούρ, εξάλλου δεν είχε κανένα νόημα η συμμετοχή στην κυβέρνηση διότι έτσι κι αλλιώς γινόταν αυτό που αποφάσιζε ο Στρατός. Ο Οζγκιούρ είχε δηλώσει χαρακτηριστικά: «Το τύμπανο το είχα στην πλάτη μου, αλλά άλλοι ήταν αυτοί που το χτυπούσαν». Και συνεχίζει ο Οζγκιούρ: «Στην Βόρεια Κύπρο ο λαός δεν έχει το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης. Αυτό είναι ξεκάθαρο».

Σε πολιτικό επίπεδο έτσι έχουν τα πράγματα. Εάν δούμε το θέμα πιο γενικά και από κοινωνική άποψη, θα δούμε ότι μετά το 1974 η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα έχει εξαρτηθεί πλήρως από την Τουρκία. Αυτό ισχύει για όλους τους τομείς της ζωής, από την εκπαίδευση μέχρι την οικονομία. Πρώτα απ' όλα το νόμισμα της Βόρειας Κύπρου είναι η τουρκική λίρα. Συνεπώς, ο πληθωρισμός της Τουρκίας εισάγεται και στην Κύπρο. Οι Τουρκοκύπριοι, ασφαλώς δεν έχουν κανένα λόγο στον καθορισμό της νομισματικής πολιτικής της Τουρκίας. Δηλαδή δεν μπορούν να επηρεάσουν τίποτα όσον αφορά τον πληθωρισμό. Η οικονομία βρίσκεται μέσα σε πλήρη δομική ανωμαλία. Από τη μια οι επενδύσεις είναι περιορισμένες στο ελάχιστο, και από την άλλη ο τομέας παροχής υπηρεσιών είναι διογκωμένος. Τα έξοδα όσον αφορά τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων ξεπερνούν κατά πολύ τα τοπικά έσοδα. Δηλαδή ο προϋπολογισμός είναι χρεοκοπημένος. Λόγω της πρόωρης αφυπηρέτησης ο αριθμός των συνταξιούχων είναι ίσος με αυτόν των εργαζομένων. Λόγω της πολιτικής αστάθειας, όλοι οι επενδυτές, ακόμα και οι ντόπιοι, αποφεύγουν τις επενδύσεις. Τα τραπεζικά επιτόκια είναι πάνω από το 150%. Επιχειρήσεις οι οποίες ανήκουν στο ντόπιο κεφάλαιο, λόγω αδυναμίας εξόφλησης των χρεών, παρνάνε στα χέρια επιχειρηματιών της Τουρκίας, οι οποίοι με τη σειρά τους εργοδοτούν

στις επιχειρήσεις αυτές παράνομους εργάτες που εισάγουν από την Τουρκία. Με αποτέλεσμα τόσο η εργατική δύναμη όσο και το κεφάλαιο μέρα με τη μέρα παρνάνε στα χέρια της Τουρκίας. Εξάλλου το κυριότερο έσοδο του προϋπολογισμού είναι η οικονομική βοήθεια που έρχεται από την Τουρκία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι Τουρκοκύπριοι εγκαταλείπουν με αυξανόμενο ρυθμό το νησί. Από την άλλη πλευρά αυξάνουν συνεχώς οι Τούρκοι που έρχονται από την Τουρκία. Με άλλα λόγια, εξαφανίζεται ο τουρκοκυπριακός πληθυσμός.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι αμέσως μετά το 1974 η Τουρκία, συστηματικά και σχεδιασμένα, εισήγαγε πληθυσμό στο νησί. Αυτό θα πρέπει να το θεωρήσουμε ως αποτέλεσμα της πολιτικής εκτουρκισμού της Βόρειας Κύπρου. Ενδεικτική είναι η απάντηση που έδωσαν σε όσους Τουρκοκύπριους διαμαρτυρήθηκαν για το φαινόμενο αυτό: «Τούρκοι φεύγουν, Τούρκοι έρχονται». Ο ακριβής αριθμός αυτών που εισάχθηκαν από την Τουρκία δεν είναι γνωστός. Οι επίσημοι αποφεύγουν να ανακοινώσουν τους αριθμούς αυτούς. Αλλά όλες οι ενδείξεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο αριθμός τους είναι τουλάχιστον ίσος με αυτόν των Τουρκοκυπρίων. Εν τω μεταξύ ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων οι οποίοι έχουν μεταναστεύσει υπολογίζεται γύρω στις 40 με 50 χιλιάδες. Είχαμε αναφέρει πως το γεγονός ότι οι

Η διάλυση του τουρκοκυπριακού στοιχείου έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε να αρχίσει να ενοχλεί ακόμα και τους τουρκοκύπριους εθνικιστές, με αποτέλεσμα να αναπτύσσουν έναν τουρκοκυπριακό εθνικισμό, να δηλώνουν ότι είναι τουρκοκύπριοι εθνικιστές και όχι τουρκιστές, και να ζητούν σεβασμό προς την ΤΔΒΚ.

Τούρκοι της Τουρκίας αποτελούν παράλληλα και φτηνό εργατικό δυναμικό δημιουργεί τεράστιο πρόβλημα ανεργίας για τους Τουρκοκύπριους. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι ότι ο πληθυσμός αυτός έχει δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Ο πληθυσμός αυτός ο οποίος έχει εκφράσει την θέση του υπέρ της διατήρησης της παρούσας κατάστασης, αιχμαλωτίζει την πολιτική βούληση των Τουρκοκυπρίων. Τα τρία κόμματα της αντιπολίτευσης που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο υποστηρίζουν την ένταξη μιας ομόσπονδης Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αντιπροσωπεύουν το 40% του υπάρχοντος πληθυσμού. Και το ποσοστό αυτό σχεδόν στο σύνολο του αποτελείται από Τουρκοκύπριους. Δηλαδή, στην Βόρεια Κύπρο, εάν ψήφισαν μόνο οι Τουρκοκύπριοι, το ποσοστό των δυνάμεων που αντιτίθενται στην παρούσα κατάσταση θα ανερχόταν στο 60%.

Εδώ και χρόνια συνεχίζεται η μετατροπή της Βόρειας Κύπρου σε μια επαρχία της Τουρκίας. Αυτό ισχύει σε

όλους τους τομείς της ζωής. Ειδικά το εκπαιδευτικό σύστημα έχει οικοδομηθεί πάνω στην εξομοίωση της Μητέρας Πατρίδας με την Μικρή Πατρίδα, όπως χαρακτηρίζει ο τουρκικός εθνικισμός την Κύπρο. Διδάσκουν στις νέες γενιές ότι είναι ένα τμήμα του τουρκισμού και όχι της Κύπρου. Εκτός από το σωβινιστικό μάθημα της τουρκοκυπριακής Ιστορίας, όλη η σχολική ύλη εισάγεται από την Τουρκία. Όταν κατά την περίοδο της κυβέρνησης συνασπισμού ΡΤΚ-ΔΚ, ο υπουργός παιδείας ο οποίος ανήκε στο ΡΤΚ επιχείρησε να εισαγάγει στο σχολικό πρόγραμμα μαθήματα που αφορούν την Κύπρο, μια επιστολή του αρχηγού των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο ήταν αρκετή για να εγκαταλειφθεί το εγχείρημα, και ο σύμβουλος του υπουργού παιδείας εξαναγκάστηκε σε παραίτηση.

Οι δε Γκρίζοι Λύκοι οι οποίοι έχουν οργανωθεί για τα καλά στην Βόρεια Κύπρο επιβάλλουν κλίμα τρομοκρατίας. Κατά το πρόσφατο παρελθόν,

είχαν γίνει βομβιστικές επιθέσεις κατά των αυτοκινήτων και γραφείων ηγετών της αντιπολίτευσης, χωρίς να ακολουθήσει καμία σύλληψη. Το 1996 δολοφονήθηκε ο ειρηνιστής δημοσιογράφος Κουτλού Ανταλί. Μέχρι σήμερα δεν έχει δει το φως της δημοσιότητας κανένα στοιχείο όσον αφορά τους ενόχους.

Η διάλυση του τουρκοκυπριακού στοιχείου έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε να αρχίσει να ενοχλεί ακόμα και τους τουρκοκύπριους εθνικιστές, με αποτέλεσμα να αναπτύσσουν έναν τουρκοκυπριακό εθνικισμό, να δηλώνουν ότι είναι τουρκοκύπριοι εθνικιστές και όχι τουρκιστές, και να ζητούν σεβασμό προς την ΤΔΒΚ. Για παράδειγμα ο Σερντάρ Ντενκτάς εξέφρασε ως εξής την διαφορά ανάμεσα στον πατέρα του και τον ίδιο: Εγώ είμαι Τουρκοκύπριος Εθνικιστής, ενώ ο πατέρας μου είναι Τούρκος Εθνικιστής. Μετά την δήλωση του αυτή ο Σερντάρ Ντενκτάς δέχτηκε έντονη αντίδραση και ακολούθησαν ομαδικές παραίτησεις

Φωτό: αντιπορεία Τ/Κυπρίων έξω από τα Λύμια κατά την διάρκεια πορείας Ε/Κυπρίων γυναικών

από το κόμμα του. Η δήλωση αυτή είχε ενοχλήσει ειδικά τους Τούρκους που έχουν έρθει από την Τουρκία. Με άλλα λόγια, όχι μόνο δεν τίθεται λόγος να δεχτούν την Κύπρο ως πατρίδα, αλλά δεν ανέχονται καν την τουρκοκυπριακή ταυτότητα. Διότι οι Τουρκοκύπριοι εκλαμβάνονται, ρητορικά και νοηματικά, ως παράρτημα του Τουρκισμού. Λόγω της εξομοίωσης που αναφέραμε πιο πάνω, η ιδιαιτερότητα της τουρκοκυπριακής ταυτότητας δεν γίνεται δεκτή ούτε καν ως μια τοπική διαφοροποίηση μέσα στα πλαίσια του τουρκικού εθνικισμού. Η επίδραση του Τουρκικού Εθνικισμού, διατάζει την πλήρη υποταγή στην βούληση και στα συμφέροντα της Μητέρας Πατρίδας. Ο Ντενκτάς κατηγορεί όσους δίνουν μια ιδιαίτερη σημασία στην τουρκοκυπριακή ταυτότητα, ότι θέλουν να χωρίσουν την Τουρκοκυ-

πριακή Κοινότητα από την Τουρκία. Για τον Τουρκικό Εθνικισμό, όπως είπε χαρακτηριστικά η Τσιλλέρ: Η Κύπρος είναι ό,τι είναι και η Ανδριανούπολη με το Κάρος.

Στο σημείο αυτό να πάμε λίγο πίσω και να κάνουμε μια αναφορά στην ανάπτυξη του Τουρκικού Εθνικισμού στην Κύπρο. Καταρχήν θα πρέπει να πούμε ότι ο τουρκικός εθνικισμός στην Κύπρο, όσο κι αν έχει επηρεαστεί από τον κεφαλισμό, στην ουσία αποτελεί έναν κόντρα-εθνικισμό, κατά του αιτήματος της Ελληνοκυπριακής Κοινότητας για Ένωση. Ο εθνικισμός αυτός από τη μια αντιδράει κατά του ενωτικού κινήματος της Ελληνοκυπριακής Κοινότητας, και από την άλλη καλλιέργησε το δικό του ενωτικό κίνημα. Ως ένα αλυτρωτικό κίνημα είχε θέσει ως εθνικό στόχο την ένωση με την Τουρκία. Το αίτημα αυτό το

οποίο δημιουργήθηκε την δεκαετία του 50, συνεχίστηκε και μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στον λόγο του τουρκικού εθνικισμού στην Κύπρο, κυριαρχεί, όχι η εξυπηρέτηση των συμφερόντων των Τουρκοκυπρίων, αλλά η εξυπηρέτηση του Μεγάλου Τουρκικού Έθνους. Και μάλιστα, τις ημέρες αυτές, ως προειδοποίηση προς τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης οι οποίες προβάλλουν τα συμφέροντα των Τουρκοκυπρίων, αναγνώστηκε από την τηλεόραση του Μπαϊράκ ο όρκος της εισδοχής στην ΤΜΤ. Ο όρκος αυτός ο οποίος γίνεται εις το όνομα της τουρκικής σημαίας, του Κορανίου, και του όπλου έχει ως εξής:

«Ορκίζομαι στην τιμή μου ότι θα αντισταθώ σε κάθε επίθεση που θέτει σε κίνδυνο την ζωή και την περιουσία της τουρκικής κοινότητας». Στην ίδια εκπομπή τονίστηκε με έμφαση ότι ο όρκος της ΤΜΤ τελειώνει με την εξής φράση: Αφιέρωσα τον εαυτό μου στο Τουρκικό Έθνος. Και ο στενός συνεργάτης του Ντενκτάς και πρώην πιστολάς της ΤΜΤ γύρισε προς τους τηλεθεατές και είπε με έμφαση: Προσεξτε, δεν λέει αφιερώνω τον εαυτό μου στον τουρκοκυπριακό λαό αλλά στο τουρκικό έθνος. Η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα η οποία εναντιώθηκε στο ενωτικό κίνημα της Ελληνοκυπριακής Κοινότητας, στις 20 Ιουλίου του 1974, για μια στιγμή νόμισε ότι όντως απελευθερώθηκε, αλλά λίγα χρόνια μετά διαπίστωσε ότι μετατράπηκε σε μια επαρχία της Τουρκίας. Η αντίδραση προς αυτή την εξέλιξη δημιουργεί νέες πολιτικές ευαισθησίες. Παράλληλα μ' εκείνους οι οποίοι βρίσκονται στο μέτωπο της αντιπολίτευσης και λένε ότι η δική τους Μητέρα Πατρίδα είναι η Κύπρος και αναζητούν την ομοσπονδιακή λύση και την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπάρχουν και εκείνοι από το στρατόπεδο των εθνικιστών οι οποίοι φοβούνται την αφομοίωση τους μέσα στον Τουρκικό Εθνικισμό και προβάλλουν (μάταια) την ύπαρξη του Τουρκοκυπριακού Εθνικισμού μέσα από την αναγνώριση και την διατήρηση της ΤΔΒΚ.

Και οι ευρύτερες μάζες οι οποίες πνίγονται κάτω από το βάρος των τεράστιων προβλημάτων ελπίζουν σε μια λύση. Για να καταλάβουμε καλύτερα την κατάσταση που επικρατεί, ας διαβάσουμε ορισμένες προτάσεις από

το άρθρο της φιλοκαθεστωτικής εφημερίδας Κίμπρις την ενδεκάτη Μαΐου 1996. Το άρθρο είχε τον τίτλο Δεν θέλουμε να πεθάνουμε. Και έλεγε χαρακτηριστικά: Βλέπουμε με τρόμο την γενική εικόνα της χώρας μας και αποκαλύπτουμε: Δεν υπάρχει πλέον κανένας λόγος να φοβόμαστε από τον Ρωμιό ή κάποιον άλλο εχθρό! Διότι κατάντησαν την Τουρκοκυπριακή Κοινότητα να είναι ο εχθρός του ίδιου της του εαυτού! Η κοινότητα αυτή δεν θέλει να πεθάνει, όμως κάθε φορά που κάνει κάποιο βήμα να φύγει από τον θάνατο, της βάζει τρικλοποδιά ο εχθρός που βρίσκεται μέσα της. Αλλά, ασφαλώς ο Ρ. Ντενκτάς έχει την απάντηση που θα αποστομάσει όλους: Ζήτω το Μεγάλο Τουρκικό Έθνος! Ίδου μια ερώτηση που του απήντησαν σε μια διάλεξη και η απάντηση που έδωσε. Ερώτηση: Οι Τούρκοι και οι Έλληνες της Κύπρου οι οποίοι έζησαν για χρόνια μαζί και προέβησαν σε πολιτιστική ανταλλαγή, τώρα ζούνε χωριστά, στον Βορρά και στον Νότο της Κύπρου. Στην διάλεξη σας, πριν από λίγο, κάνατε λόγο για ενσωμάτωση του Βορρά της Κύπρου με την Τουρκία, και είπατε ότι το Κυπριακό έχει κλείσει. Εμείς όμως πιστεύουμε ότι το Κυπριακό δεν έχει κλείσει, και οι Τουρκοκύπριοι μετά το 1974 δεν έχουν βρει την ειρήνη και την ευτυχία που αναζητούσαν, και σαν αποτέλεσμα αυτού μεταναστεύουν. Το νησί συνεχίζει να παραμένει ένα ηφαίστειο το οποίο μπορεί να εκραγεί από ώρα σε ώρα. Η ανεργία είναι στα ανώτερα επίπεδα. Τα προβλήματα μεγαλώνουν και πολλαπλασιάζονται μέρα με τη μέρα. Μήπως δεν θα είναι καλύτερα για το μέλλον των Τουρκοκυπρίων να αγωνιστείτε για μια ομοσπονδιακή λύση, να εμποδίσετε την μετανάστευση των Τουρκοκυπρίων, και βέβαια χωρίς να χαλάτε τις σχέσεις σας με την Τουρκία να έχετε καλές γειτονικές σχέσεις με τους Ελληνοκύπριους;

Απάντηση: Εγώ είμαι παιδί της Ανατολίας. Είμαι Τούρκος με τα όλα μου. Και οι ρίζες μου βρίσκονται στην Κεντρική Ασία. Με τον πολιτισμό, την γλώσσα και την ιστορία μου και με όλο το είναι μου, είμαι Τούρκος. Εγώ έχω το κράτος μου τη Μητέρα Πατρίδα μου. Κυπριακή κουλτούρα, Τουρκοκύπριοι, Ελληνοκύπριοι, κοινό κράτος στην Κύπρο όλα αυτά είναι λόγια του αέρα. Οι Ελληνοκύπριοι είναι Βυζάντιο είναι Έλληνες, κι εμείς είμαστε

Τούρκοι. Αυτοί έχουν την Ελλάδα τους κι εμείς έχουμε την Τουρκία μας. Γιατί να ζήσουμε κάτω από το ίδιο κράτος; Εμείς κάποτε δηλώσαμε: Τακσίμ ή Θάνατος. Τώρα που κοντέψαμε τόσο πολύ στο Τακσίμ γιατί να επιλέξουμε τον Θάνατο; Κάποιοι, τεχνικά, μιλάνε για δήθεν Κυπρίους, για Τουρκοκυπρίους και για Ελληνοκυπρίους. Δεν υπάρχουν ούτε Τουρκοκύπριοι, ούτε Ελληνοκύπριοι ούτε και Κύπριοι. Μην τυχόν και μας ρωτήσετε αν ήμαστε Κύπριοι! Γιατί μπορεί να το εκλάβουμε ως προσβολή. Γιατί; Διότι στην Κύπρο το μοναδικό πράγμα που είναι κυπριακό είναι το γαϊδούρι.

Η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα μέσα στον λόγο του Τουρκικού Εθνικισμού έχει εξομοιωθεί με την Τουρκία σε τέτοιο βαθμό, ώστε και το παραμικρό αίτημα της σχετικά με τα δικά της συμφέροντα εκλαμβάνεται ως μια

αντιτουρκική πράξη. Ακόμα και εκείνοι οι οποίοι υπό το πρίσμα των αρνητικών εμπειριών με τους Ελληνοκύπριους κατά το παρελθόν ή υπό την επιρροή του Τουρκικού Εθνικισμού δεν επιθυμούν συμβίωση με τους Ελληνοκύπριους και προτιμούν την διατήρηση και αναγνώριση της ΤΔΒΚ, τώρα έχουν διαπιστώσει ότι η ΤΔΒΚ δεν μπορεί να είναι ένα ανεξάρτητο κράτος παρά μόνο μια επαρχία της Τουρκίας. Και λόγω της κριτικής που εκφράζουν εξαιτίας αυτής της ανησυχίας, αντιμετωπίζονται ως ελλειμματικοί Τούρκοι. Παρόμοιες κρητικές μπορούμε να δούμε στον Τύπο της Τουρκίας. Για παράδειγμα, Τούρκοι δημοσιογράφοι οι οποίοι επισκέπτονται την Κύπρο, μπορούν να χαρακτηρίσουν τα παράπονα των Τουρκοκυπρίων ως αχαρηστή. Ο Αχμέτ Ταν ο οποίος θεωρείται από τους σεβαστούς δημοσιο-

γράφους της Τουρκίας, όταν επισκέφτηκε την Βόρεια Κύπρο στην εικοστή πρώτη επέτειο της Εικοστής Ιουλίου, έγραψε τα εξής: Οι Τούρκοι της Κύπρου κάνουν πλάκα με την Ειρηνευτική Επιχείρηση, θεωρούν την Μητέρα Πατρίδα ως κατοχική δύναμη, θαυμάζουν τους Άγγλους και συμπάθουν τους Ελληνοκύπριους. Το παράδοξο της υπόθεσης όμως είναι ότι, εκείνοι οι οποίοι κόπτονται για την ισότητα της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας απέναντι στην Ελληνοκυπριακή, όταν πρόκειται για την Τουρκία δεν διατάζουν να την μετατρέψουν σε ένα παράρτημα του Τουρκισμού. Οι Τουρκοκύπριοι οι οποίοι δεν δέχονται να γίνουν ένα παράρτημα, και ειδικά μετά που ήρθε στην επικαιρότητα η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υποστηρίζουν την ομοσπονδιακή λύση και την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όμως η Τουρκία και οι αρμόδιοι στον Βορρά προβάλλουν τα εθνικά συμφέροντα της

Τουρκίας και απαιτούν από τους Τούρκους της Κύπρου να υποκύψουν σ'αυτά. Και ειδικά την τελευταία περίοδο ενδυναμώθηκε αυτή η τάση. Κάποτε η Βόρεια Κύπρος ήταν σημαντική για την ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων, σήμερα ισχυρίζονται ότι είναι σημαντική για την ασφάλεια της Τουρκίας. Με παρόμοιες προφάσεις, θέλουν να εξασθενίσουν την θέληση των Τουρκοκυπρίων για λύση και ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο σημείο αυτό αποκτάει τεράστια σημασία η στάση των Ελληνοκυπρίων. Διότι στο βαθμό που η Ελληνοκυπριακή Κοινότητα προβάλλει με σαφήνεια την θέληση της για συμβίωση με τους Τουρκοκύπριους, θα ενισχύσει την θέληση των Τουρκοκυπρίων για επίλυση του Κυπριακού. Τυχόν λάθη στο θέμα αυτό, θα εξανεμίσουν τις ήδη μικρές ελπίδες για την εκ νέου συμβίωση των δύο κοινοτήτων. Οι Τουρκοκύπριοι οι οποίοι οικοδόμησαν την πρόσφατη

Ιστορία τους πάνω στην αντίδραση προς τον Ελληνοκυπριακό εθνικισμό, με τις εθνικιστικές εξάρσεις της Ελληνοκυπριακής Κοινότητας μπορεί να παραδόσουν ολοκληρωτικά την μοίρα τους στα χέρια της Τουρκίας.

Τι μπορεί να αναμένουν οι Τουρκοκύπριοι από ένα κοινό Κυπριακό Κράτος; Πρώτα απ' όλα θέλω να υπογραμμίσω την εξής διαπίστωση: Σήμερα η ΤΔΒΚ είναι μια συλλογή γελοιογραφίας: Μια ανύπαρκτη κρατική οντότητα, μια ανύπαρκτη οικονομία, μια κυβέρνηση η οποία δεν κατέχει μηχανισμούς λήψης αποφάσεων, ένα δήθεν κράτος, μια δήθεν χώρα.

Με άλλα λόγια, η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα είναι μια κοινότητα χωρίς κράτος. Και μάλιστα αυτό ισχύει από το 1964 μέχρι σήμερα. Χάρη σε ένα κοινό κράτος το οποίο θα δημιουργηθεί στην Κύπρο, οι Τουρκοκύπριοι μπορεί να αποκτήσουν μια κρατική διάσταση και εξουσία, και να πάψουν να είναι μια εξω-ιστορική (non historic) κοινότητα. Η μόνη διέξοδος από την διάλυση και την μετατροπή σε επαρχία μιας άλλης χώρας είναι η δημιουργία ενός κοινού κράτους. Εάν υποθέσουμε ότι το κοινό κράτος, του οποίου οι παράμετροι είναι καθορισμένοι, θα έχει μια ομοσπονδιακή δομή, θα δοθεί στους Τουρκοκύπριους η δυνατότητα αυτοδιοίκησης από την μια και της συμμετοχής στην πολιτεία από την άλλη. Η τουρκοκυπριακή ταυτότητα η οποία οδεύει προς την εξαφάνιση θα βρει την ευκαιρία να προστατέψει τον εαυτό της και να αναπτυχθεί. Μέσω του κοινού κράτους, η τουρκοκυπριακή κοινότητα θα ενταχτεί πάλι στην διεθνή κοινότητα και θα βγει από την απομόνωση. Θα μπορέσει να εξαλιχθεί οικονομικά και κοινωνικά. Με άλλα λόγια οι Τουρκοκύπριοι θα αποκτήσουν και πάλι πατρίδα. Αυτό θα σταματήσει τον - χάρη σε μια αφηρημένη έννοια του έθνους- εκμηδενισμό τους. Θα σημάνει την επάνοδο τους στην Ιστορία δηλαδή στον χρόνο και στον χώρο. Για τις κοινότητες χωρίς πατρίδα ο χρόνος έχει μεγάλη σημασία, διότι ο χρόνος που κυλάει προς την εξαφάνιση τους εκφράζεται με έτη. Χωρίς κοινό κράτος στην Κύπρο ίσως μελλοντικά δεν θα μπορέσουμε να κάνουμε αναφορά στους Τουρκοκυπρίους. Ιδιαίτερα οι Ελληνοκύπριοι θα πρέπει να το υπολογίσουν πολύ καλά.

Φότο: Αντιπορεία Τ/Κυπρίων ενάντια σε πορεία Ελληνοκυπρίων γυναικών έξω από τα Λύμια.

Περιπέτειες στα σύνορα Ο κυπριωτισμός στον ύστερο 20ο αιώνα

Ανδρέα Παναγιώτου

Εισαγωγή: Η κυπριακή νεωτερικότητα;

Τι είναι (η τι θα μπορούσε να είναι) ο Κυπριωτισμός; Ο όρος έκαμε την εμφάνιση του την δεκαετία του 1970 και έκφραζε, κατά τον Π. Νικολάου¹, μια "ουτοπιστική τάση προβληματισμού στο νεοκυπριακό κίνημα". Ο όρος έχει υιοθετηθεί από τον Κ. Μαυράτσα στην πρόσφατη αναλυτική του εργασία² για να περιγράψει το αντίπαλο, πολιτικό/πολιτιστικό, ρεύμα στον ελληνικό εθνικισμό. Σε μια από τις πιο ενδιαφέρουσες αναλυτικές διαφοροποιήσεις του βιβλίου, ο Μαυράτσας παρατηρεί ότι ο Κυπριωτισμός θα μπορούσε να παρομοιαστεί με "ένα δυτικού τύπου εθνικισμό" όπου το κυρίαρχο συνεκτικό στοιχείο είναι η ταυτότητα του πολίτη παρά η θρησκευτική ή φυλετική καταγωγή των ατόμων. Η εργασία του Μαυράτσα δεν είναι μοναδική στο είδος της - αυτήν την δεκαετία είχαμε μια σταθερή παραγωγή αξιόλογων ερευνητικών εργασιών γύρω από θέματα ταυτότητας. Αξιοσημείωτες σε αυτό το πλαίσιο είναι, επίσης, οι εργασίες των Παπαδάκη και Αργυρού - του μεν πρώτου γιατί δείχνει ότι η ταυτότητα μπορεί να γίνει κατανοητή σαν μια διαδι-

κασία ρευστών ταυτίσεων σε ένα άξονα που κινείται από την Κυπριακότητα στην ελληνικότητα (για τους Ε/Κ), ενώ του δεύτερου γιατί θέτει το ζήτημα της διαπλοκής του θέματος (και των συμβόλων) της ταυτότητας με την πρακτική της εξουσίας. Και μάλιστα ο Αργυρού ανοίγει ένα νέο πλαίσιο συζήτησης/έρευνας αφού η εμπειρική του έρευνα (για την τελετή του γάμου) δείχνει ότι η έννοια της "παράδοσης" (Κυπριακότητας) αντιπαράβάλλεται ήδη στην έννοια της "Ευρωπαϊκότητας", στην καθημερινή ζωή - σαν μορφής ταξικής κουλτούρας.

Με βάση την εργασία του Μαυράτσα μπορούμε να προσδιορίσουμε δύο χώρους προβληματισμού γύρω από την έννοια του Κυπριωτισμού:

1) Παρά το ότι ο Κυπριωτισμός δημιουργήθηκε σαν πολιτικός / "πολεμικός" όρος εντούτοις σήμερα σπάνια χρησιμοποιείται από τους υποστηρικτές της Κυπριακότητας - χρησιμοποιούνται αντίθετα όροι όπως **Κύπριος, Κυπραίος, κυπροκεντρικός. Με αυτήν την έννοια ο Κυπριωτισμός δεν είναι ένας υποκειμενικός όρος. Η βασική του χρησιμότητα είναι αναλυτική.** Ο Μαυράτσας διεκδικεί, και σε μεγάλο βαθμό τεκμηριώνει, ότι έχει πλέον ωριμάσει ένας πολιτικός και πολιτιστικός αντίλογος στον ελληνικό εθνικισμό - και θα μπορούσαμε, ίσως, να πούμε και

Φωτο: Πανίκος Χρυσάνθου

στον τουρκικό κρίνοντας από άλλες μελέτες³ για την Τ/Κ κοινότητα.

2) Η εισήγηση του Μαυράτσα ότι ο Κυπριωτισμός θα μπορούσε να ειδωθεί σαν ένα είδος "εθνικισμού" που ανήκει στα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα ανοίγει ένα νέο πεδίο σε μία συζήτηση που

έχει να κάνει με την "κυπριακή κουλτούρα" στην νεωτερικότητα. Η συνηθισμένη αντίληψη για την Κύπρο και "τον κόσμο της" είναι ότι είναι μία υπανάπτυκτη κοινωνία, ότι πρέπει να εκμοντερνιστεί, να "εξευρωπαϊστεί" όπως λέγεται τελευταία. Και η επίκλη-

ση του Μαυράτσα στην ανάγκη δημιουργίας, ή ενίσχυσης, "της κοινωνίας των πολιτών" φαίνεται να ανήκει σε αυτή την κατηγορία των εκκλήσεων για εκμοντερνισμό. **Πώς γίνεται όμως αυτός ο "υπανάπτυκτος χώρος / κοινωνία" να έχει παραγά-**

γει ένα είδος πολιτικού λόγου (έστω και αντιπολιτευτικού παρά ηγεμονικού) ο οποίος συμβαδίζει με τις "ανεπτυγμένες" χώρες - τις οποίες "πρέπει να φτάσουμε" σύμφωνα με τον εκμοντερνιστικό λόγο; Και ακόμα πιο "παράδοξα", οι πιο συνεπείς υποστηρικτές αυτής της οπτικής / τάσης ήταν ουσιαστικά τα λαϊκά στρώματα τα οποία ταυτίστηκαν ιδεολογικά με το κίνημα της Αριστεράς.⁴ Τι έχουμε λοιπόν εδώ - μια ιθαγενή νεωτερικότητα που, σχεδόν μαρξιστικά, εκδηλώνει και μια ταξική-ιστορική συνειδηση;

Σε αυτά τα πλαίσια το κείμενο ερώτημα ίσως να είναι πια πέρα από την ιδεολογική διαμάχη Ελληνισμού και Κυπριωτισμού - το ζητούμενο ίσως να μην είναι πλέον στατικές (η, ακόμα χειρότερα, αιώνιες μεταφυσικές ταυτότητες) αλλά η διαδικασία διαμόρφωσης των ταυτοτήτων στην Κύπρο: **οι μεταλλαγές** (τα "υπόλοιπα" και οι προσαρμογές τους), **ένα πλαίσιο ρευστών ταυτίσεων που κυμαίνονται αναλόγως του εξωτερικού περιβάλλοντος και των ιστορικών εξελίξεων, αλλά και η διαπλοκή των ζητημάτων της ταυτότητας με την πραγματικότητα των υλικών οικονομικών συμφερόντων και της δομής της εξουσίας.** Και, κατά συνέπεια, ίσως η συζήτηση για την ταυτότητα να είναι ένα παράθυρο για να ανοίξει επιτέλους μια συζήτηση για το είδος της

νεωτερικότητας που αναπτύχθηκε στην Κύπρο αυτόν τον αιώνα. Και αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει μια ανάλυση των μηχανισμών μέσω των οποίων οι Κύπριοι "ιθαγενοποιήθηκαν" από τον δυτικό αποικιακό και νεοαποικιακό λόγο (συμπεριλαμβανομένων και του νεοελληνικού και νεοτουρκικού) αλλά και τις μορφές των νέων προσαρμογών και μεταλλαγών.

Κρίνοντας από τις συζητήσεις που αναπτύσσονται ήδη στο "Εξ υπαρχής" ίσως να μην είμαστε μακριά από τέτοιου είδους συζητήσεις. Ήδη ο διάλογος για το κείμενο του Μαυράτσα στο πρώτο τεύχος (οι αντιδράσεις των Σιακίδη, Νικολάου) αλλά και η πρόσφατη κριτική του Αργυρού για το ιδρυτικό κείμενο του περιοδικού δείχνουν, νομίζω, να κινούνται προς τις κατευθύνσεις που αναφέρονται πιο πάνω. Θα προσπαθήσω στο κείμενο που ακολουθεί να παρέμβω (έμμεσα δυστυχώς λόγω των αναπόφευκτων περιορισμών μίας περιοδικής έκδοσης) στις πιο πάνω συζητήσεις. Αλλά αυτή η εμπλοκή είναι μάλλον προσαρμοστική. Το κείμενο δεν γράφτηκε για αυτούς τους διαλόγους. Οι κεντρικοί του άξονες (η ανάγκη μελέτης των σημείων μεταλλαγής, η έννοια του "υπόλοιπου" και η εισήγηση για το συνοριακό μοντέλο) είναι μέρος μίας ευρύτερης εργασίας.⁵ Όμως ίσως να είναι καιρός να αρχίσει μια δημόσια διασταύρωση πορισμάτων αλλά και εισηγήσεων για πιθανά θεωρητικά μοντέλα αντιμετώπισης του θέματος της ταυτότητας.

Δύο λόγια για την στρατηγική προσέγγιση σε αυτό το κείμενο. Μετά από μία αναφορά στην δεκαετία που κλείνει τώρα και τους διαφορετικούς ορισμούς της Κυπριακότητας, θα προσπαθήσω να αναλύσω δύο σημεία μεταλλαγής αυτόν τον αιώνα: Την μεταλλαγή γύρω στο 1920 και την μεταλλαγή γύρω στο 1960. **Η μελέτη αυτών των κομβικών σημείων μεταλλαγής, των συνοριακών σημείων του χρόνου,** είναι αναγκαία για να κατανοήσουμε πως αναδύθηκαν διάφορες μορφές Κυπριακότητας - την μεταλλαγή παραδοσιακών υπολοίπων αλλά και την δημιουργία μίας σειράς νεωτερικών θεσμών (όπως η Αριστερά). Θα

κλείσουμε με την εισήγηση ενός μοντέλου στο οποίο ο Κυπριωτισμός τοποθετείται στο συστημικό επίπεδο ανάλυσης, σαν φαινόμενο της "συνοριακής εμπειρίας" στον γεωπολιτικό χώρο. Η ανάλυση είναι μία προσπάθεια να γίνει κατανοητή η συνολική εμπειρία των Κυπρίων, αλλά, λόγω των διαθέσιμων πηγών, η αναφορά επικεντρώνεται συχνά στους Ε/Κ.

Η δεκαετία του 1990: Η αναβίωση του εθνικισμού σαν αντι-νεωτερικό ξέσπασμα και μορφές Κυπριακότητας

Στις αρχές της δεκαετίας υπήρχε μία αντιφατική κατάσταση στον ήδη περιορισμένο χώρο των δημόσιων συζητήσεων για την ταυτότητα. Μία αντίφαση που ήταν ήδη γνωστή από την δεκαετία του 1960: Ο εθνικισμός προσπαθούσε να λογοκρίνει τον ιδεολογικό του αντίπαλο (τον Κυπριωτισμό) κατηγορώντας τον ότι "ήταν μία τεχνητή ταυτότητα την οποία προώθησε η εξουσία". Αναδύονταν τότε (από τα media κατα κύριο λόγο) ένας "νεοφανής" εθνικισμός, που μέσα στο γενικότερο/παγκόσμιο κλίμα της πολιτιστικής κρίσης των αρχών του 1990, διακήρυσσε βέβαια τα τετριμένα ("Είμαι Έλληνα το καυχόμαι"), αλλά ήταν ταυτόχρονα ένας παραπονιαρικός νεο-εθνικισμός: Κατηγορούσε την κοινωνία ότι είχε διαφθαρεί από την ευμάρεια (και άρα είχε ξεχάσει την αναγκαιότητα του "αντι-κατοχικού αγώνα") και ισχυριζόταν ότι "η ελληνική ταυτότητα" κινδύνευε από μία συνωμοσία πίσω από την οποία ήταν μία νέα εκδοχή (για το συντηρητικό πολιτικό λόγο) της "Μασονίας και του Κομμουνισμού" - οι νεοκύπριοι. Όπως έχουν παρατηρήσει οι Περισιτιάνης⁶ και Δοϊζος⁷ οι στιγμές της εξαρσης του εθνικισμού μετά το 1940 είναι ουσιαστικά στιγμές αντίδρασης στον εκμοντερνισμό - είτε από τον αγροτικό πληθυσμό, είτε από στρώματα που νοιώ-

θουν να "κόβουν πίσω" στην διαδικασία του εκμοντερνισμού, ή από κύκλους της εκκλησίας που νοιώθουν να απειλείται τόσο η ιδεολογική τους ηγεμονία, όσο και ο κόσμος τους. Σε αυτά τα πλαίσια η ανάλυση του Μαυράτσα για την αντιπαράθεση εθνικισμού και κοινωνικών επιστημών τεκμηριώνει ουσιαστικά την συνείδηση αυτής της παράδοσης αντι-νεωτερικού εθνικιστικού ξέσπασματος. Ίσως η ανάλυση του να γενικεύει πέρα από τη συγκεκριμένη εποχή (με δεδομένο ότι πριν το 1910/20 ο εθνικισμός ήταν δημοκρατικό-εκμοντερνιστικό κίνημα)⁸ όπως φαίνεται να υπαινίσσεται ο Σιακίδης, αλλά είναι δύσκολο να μην συμφωνήσει κάποιος με τον Μαυράτσα για τα δεδομένα αυτής της δεκαετίας. Αξίζει ίσως, απλά για λόγους καταγραφής, να θυμηθούμε μερικές από τις εκστρατείες του νεοεθνικισμού αυτήν τη δεκαετία: Επιθέσεις ενάντια στην ελεύθερη έκφραση, απόπειρα δαιμονοποίησης της επαναπροσέγγισης, μία σχεδόν υστερική εκστρατεία ενάντια στο Πανεπιστήμιο, και μία εκστρατεία για ελληνοποίηση των τοπωνυμίων.

Αν πάρουμε σαν οδηγό την προηγούμενη διαπίστωση ότι ο εθνικισμός εκφράζει και ένα βασικό φόβο απέναντι στον εκμοντερνισμό και την νεωτερικότητα, ίσως η αναβίωση αυτήν τη δεκαετία να εκφράζει και ένα ευρύτερο φόβο για τις αλλαγές που συμβαίνουν κατακλυστικά πλέον. Και ίσως, σε αυτά τα πλαίσια, η επιλογή του Νεοκυπριακού Συνδέσμου σαν πολιτικού στόχου, να εκφράζει και αυτό το υστερικό αντι-νεωτερικό κλίμα, γιατί σίγουρα κάποτε θα τεθεί και αυτό το "παράδοξο" στο τραπέζι της κοινωνικής έρευνας: Την στιγμή ακριβώς που η κυπριακή κοινωνία περνούσε μία εκπληκτική μεταμόρφωση στην καθημερινή ζωή σαρώνοντας ακόμα και τα σεξουαλικά ήθη, ο όρος "νεοκύπριοι" (αυτο ακριβώς που γίνονταν οι Κύπριοι) εθεωρείτο απαγορευμένη από τα ΜΜΕ.

Καθώς τελειώνει η δεκαετία το κλίμα είναι σαφές πιο ήπιο. Ο νεοεθνικισμός κατέρρευσε τραγικά το 1996 στην Δερύνεια με δύο νεκρούς/θύματα και το 1998 ολοκληρώθηκε σαν φάσμα με το κόλπο των S-300 - από τις εκλογές μέχρι την ακύρωση με "ευθύνη" μάλι-

στα (όπως μας είπε η ηγεσία της εθνικοφροσύνης) των Αθηνών. Αυτό το "νέο περιβάλλον" προσφέρεται, εν μέρει, για αξιολόγηση της προηγούμενης περιόδου. Τι σήμαινε ουσιαστικά η αναβίωση του εθνικισμού - και τι σήμαινε το αντίπαλο δέος, ο Κυπριωτισμός; Αν μία σημαντική διάσταση του εθνικισμού (μετά το 1930) είναι μία αντίδραση στην νεωτερικότητα (η μία προσπάθεια οικειοποίησης του αναπόφευκτου εκμοντερνισμού για τις παραδοσιακές ομάδες εξουσίας), ας γυρίσουμε στην άλλη πλευρά της διαλεκτικής της ταυτότητας: Τι σήμαινε και πως διαμορφώθηκε ο Κυπροκεντρισμός, ο Κυπριωτισμός - και τι τον αποτελεί;

Ο Κυπριωτισμός είναι ένα παράξενο φαινόμενο. Ποιητικά ο Κ. Αχνιώτης τον προσδιόρισε σαν την "υπεροψία των περιθωριακών." Και αυτό την δεκαετία του 1980 - όπου, κατά τον εθνικό λόγο, η κυπριακή συνείδηση ήταν ηγεμονική. Έγραφε τότε στο "Εντός των Τειχών" - ένα περιοδικό που έπαιξε ένα εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην καταγραφή των συζητήσεων για την ταυτότητα αλλά και στην δημόσια έκφραση του Κυπροκεντρισμού!

" Η κυπριακή συνείδηση νομίζει ότι είναι αδύνατη. Για αυτό παίζει τον ψόφιο κούρι, περιμένοντας καλύτερες μέρες...Αρκείται να καγχάζει την αδυναμία των πολύ πιο ισχυρών της αντιπάλων που παρ' όλα αυτά είναι και αυτοί αδύναμοι να επβάλουν την δικιά τους τάξη πραγμάτων."

Αλλά ακόμα και νωρίτερα (1979) ο Ατταλίδης είχε παρατηρήσει ότι την δεκαετία του 1960 η κυπριακή συνείδηση, παρά το ότι ήταν διάχυτη σαν άποψη, εντούτοις δεν εκφράστηκε ανοιχτά σαν δημόσια ιδεολογία. Τι είδους, λοιπόν ταυτότητα, ιδεολογία, πολιτιστικό ή πολιτικό ρεύμα είναι ο Κυπριωτισμός, ο οποίος φαίνεται να ακολουθεί μια πολιτική πολιτιστικού ανταρτικού των πόλεων;

Ήδη όμως "παίζουμε" ουσιαστικά με μία σειρά όρων που αλληλοτέμνονται: Κυπριωτισμός, κυπριακή συνείδηση, Κυπροκεντρισμός. Ο Κυπριωτισμός, σαν όρος έχει εισαχθεί από τον Νεοκυπριακό σύνδεσμο που τον ορίζει

σαν: "...το διακριτικό του κυπριακού λαού. Εκείνο το αμάλγαμα στοιχείων και χαρακτηριστικών που τον διακρίνει από τους άλλους λαούς...και που είναι αποτέλεσμα της συμβίωσης των Κυπρίων στον χώρο που λέγεται Κύπρος, της αλληλεπίδρασης των κοινοτήτων και της συγκεκριμένης για την Κύπρο ιστορικής πορείας."

Η έννοια της "κυπριακής συνείδησης" δεν ευδοκίμησε να έχει ένα θετικό ορισμό όπως ο Κυπριωτισμός - εκφράζει όμως το κλίμα υποστήριξης προς την ανεξαρτησία τη δεκαετία του 1960 και ένα κλίμα αποστασιοποίησης από τον εισαγόμενο εθνικό λόγο. Η έννοια του "Κυπροκεντρισμού", αντίθετα, αναδύθηκε την δεκαετία του 1980 και έγινε ένας γενικά αποδεκτός όρος συζήτησης του ζητήματος της ταυτότητας. Εν αντιθέσει προς τον Κυπριωτισμό που ακούγεται σαν "πολεμικός όρος αντιπαράθεσης", και την ασαφή έκφραση της κυπριακής Συνείδησης, ο όρος Κυπροκεντρισμός επιτρέπει μία γενικότερη συζήτηση - αφού δεν αποκλείει, λ.χ. ότι κάποιος μπορεί να είναι κυπροκεντρικός πολιτικά αλλά και ελληνοκεντρικός πολιτιστικά (συμβαίνει και το ανάποδο αλλά δύσκολα αρθρώνεται). Τίθεται, λοιπόν, ένα διαδικαστικό θέμα: Ποια έννοια εκφράζει καλύτερα την έμφαση στην κυπριακή ταυτότητα, ιδιαιτερότητα, και συμφέροντα; Θα προσπαθήσω να εισηγηθώ στο κείμενο που ακολουθεί ότι η κάθε έννοια ίσως να αντιστοιχεί σε διαφορετικό αναλυτικό επίπεδο (καταστασιακό / πολιτιστικό, δομικό, συστημικό).

Θα ξεκινήσω με την χρήση του όρου "Κυπριωτισμός" όπως τον προσδιορίζει ο Νεοκυπριακός σύνδεσμος για δύο λόγους:

1) Εκφράζει, στην παρούσα ιστορική στιγμή, την μορφή ενός πολιτιστικο-πολιτικού φαινομένου: Την τάση των υποστηρικτών της "Κυπριακότητας" να είναι πιο διεκδικητικοί από ότι πριν 2-3 δεκαετίες - και να αντιπαράθενται ανοιχτά με τους εσωτερικούς ιδεολογικούς-πολιτικούς τους αντιπάλους. Με αυτήν την έννοια ο Κυπριωτισμός θα μπορούσε να ερμηνευτεί σαν ιδεολογική τάση: ένας -

ισμός που αντιπαράθεται σε αντίθετα ιδεολογήματα.

2) Η έννοια του Κυπριωτισμού στην αντικειμενική της μορφή - σαν κοινωνικό φαινόμενο - μας επιτρέπει να θέσουμε το ευρύτερο, και τελικά ουσιαστικό ερώτημα: Υπάρχει πραγματικά κάτι το ιδιαίτερο στην κυπριακή εμπειρία που να αξίζει να το μελετήσουμε για να μάθουμε κάτι για την ευρύτερη ανθρώπινη κατάσταση - πέρα από τις πολιτικές και τους συνασθηματοποιούς του παρόντος;

Πόθεν ανέφανε: Υπολοιπα και εκμοντερνισμός

Ας ξεκινήσουμε από την μεταλλαγή του 1920. Βέβαια το καιριο ερώτημα στα θέματα ταυτότητας δεν βρίσκεται τόσο μακριά στο παρελθόν - φαινομενικά τουλάχιστον. Το καιριο ερώτημα, συνήθως, είναι γιατί εμφανίστηκε η "κυπριακή Συνείδηση" την δεκαετία του 1960. Η συνηθισμένη "απάντηση" εστιάζεται στο ότι η "κυπριακή Συνείδηση" είναι προϊόν του κυπριακού κράτους και της οικονομικής ανάπτυξης - και αυτό υποτίθεται ότι είναι "κακό", γιατί δείχνει ότι είναι "τεχνητή", αντί "φυσική" όπως, υποτίθεται ότι είναι η ελληνική. Αυτή η αντιπαράθεση "φυσικού" και "τεχνητού" με βάση ότι το δεύτερο εστιάζεται σε συμφέροντα, θα έπρεπε κανονικά να μας κάνει απευθείας καχύποπτους για το υποτιθέμενο "φυσικό". Έχουν περάσει 40 χρόνια από τις "Μυθολογίες" του Barthes και είναι σχεδόν αυτονόητο στις κοινωνικές επιστήμες ότι τα συμφέροντα και η εξουσία είναι σύμφυτα με τις πολιτιστικές ρητορικές. Εδώ όμως ο ηγεμονικός λόγος στην Κύπρο είναι ακόμα αιχμάλωτος της θεολογίας - αναζητεί ακόμα αιώνιες αγνές αλήθειες.

Για να κατανοήσουμε την εμφάνιση της κυπριακής Συνείδησης την δεκαετία του 1960, θα πρέπει όντως να πάμε πίσω στις αρχές του αιώνα για δυο λόγους: Τότε ήταν που απέκτησε ο εθνικισμός το ηγεμονικό του status

αλλά και τότε άρχισε να διαμορφώνεται ο Κυπριωτισμός - σαν πολιτικό, τουλάχιστον ρεύμα. Και για να καταλάβουμε τις δυναμικές των μέσων του αιώνα θα πρέπει να δούμε την δυναμική και διαλεκτική των προσαρμογών των Κυπρίων (της κουλτούρας και των θεσμών τους) στην νεωτερικότητα. Εδώ βρίσκονται και τα πρώτα στοιχεία της ίδιας της κυπριακής νεωτερικότητας - του πως δηλαδή οι Κύπριοι βίωσαν αυτόν τον αιώνα σαν ιστορικά υποκείμενα παρά σαν υπανάπτυκτοι, συγχισμένοι ιθαγενείς.

Συνοπτικά μπορούμε να αναφερθούμε σε 3 μεταμορφώσεις ταυτότητας αυτόν το αιώνα στις οποίες είχαμε μια διασταύρωση πολιτικών και πολιτιστικών μεταβλητών:

1880-1910/20: Μεταμόρφωση από Ρωμιοί σε Έλληνες στα πλαίσια της διαμάχης παραδοσιακών / εκμοντερνιστών - εθνικιστών, η, ταξικά, ενός λαϊκού κινήματος των πόλεων (urban) υπό την ηγεσία της ανερχόμενης αστικής τάξης απέναντι στην κοινωνική συμμαχία της οποίας ηγείτο η παραδοσιακή ελίτ.

1930-1960: Πολιτιστική Ελληνοποίηση / ανάδυση πολιτικών ταυτοτήτων και θεσμών που οδηγούν στην αυτοκυβέρνηση/Ανεξαρτησία (σύλλογοι σαν "εθελοντικές ομάδες/voluntary groups, Αριστερά, συνεργατισμός, Δημόσια σφαίρα της έντυπης δημοσιογραφίας, κοινά αποδεχτή κρατική Δικαιοσύνη)

1960-90: Υποχώρηση της ελληνικότητας / άνοδος και επικράτηση πολιτικών τάσεων Κυπριακότητας ("Η Κύπρος αποφασίζει και η Ελλάς συμπαρίσταται") / Διεκδικητική τάση πολιτιστικού Κυπριωτισμού (δεκαετία του 1990).

Με βάση τα δεδομένα που έχουμε αυτήν την στιγμή φαίνεται ότι διεξαγόταν μια ιδιαίτερη έντονη κοινωνική-πολιτιστική διαμάχη στην Ε/Κ κοινότητα, στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα η οποία είχε σαν ένα από τα κεντρικά σημεία αντιπαράθεσης το ζήτημα της ταυτότητας (Ρωμιοί-Έλληνες). Αν και η μη ολοκληρωτική αφομοίωση του εισαγόμενου (κατ'αρχην ελληνικού και μετά τουρκικού) εθνικού λόγου, θα μπορού-

σε να ειπωθεί για την κατάσταση της πλειοψηφίας μέχρι και την δεκαετία του 1930, ήδη όμως ο ελληνικός εθνικισμός, σαν η εκμοντερνιστική ιδεολογία των μεσαίων τάξεων, κατάφερε να επιβληθεί πολιτικά και πολιτιστικά σαν ηγεμονική από το 1910 όταν επικράτησε στο θρησκευτικό ζήτημα της εποχής. Και ήδη από το τέλος της δεκαετίας του 1910⁹ αρχίζει και η εμφάνιση του τουρκικού εθνικισμού που θα ωριμάσει όμως την δεκαετία του 1940. Έτσι το πρώτο σημείο καμπής σε θέματα ταυτότητας μπορούμε να το προσδιορίσουμε γύρω στην δεκαετία του 1920¹⁰: Οι παλιές παραδοσιακές ταυτότητες υποχωρούν πλέον και το πολιτιστικό-πολιτικό τοπίο κυριαρχείται από τις ανερχόμενες εθνικές ιδεολογίες. Και εδώ έχουμε το εξής παράδοξο- ακριβώς την στιγμή που το κυρίαρχο πολιτικό ιδεολόγημα της ελληνικότητας (και η συνακόλουθη πολιτική του προέκταση, η Ένωση) αρχίζει να κυριαρχεί, εμφανίζεται σχεδόν ταυτόχρονα η αμφισβήτηση του.¹¹ Η ανάδυση μοντέρνων τάσεων για αυτονομία ή Ανεξαρτησία από το 1920 έχει ήδη τεκμηριωθεί από το Αιταλιδη.¹² Αυτές οι τάσεις δεν γίνονται κυρίαρχες βέβαια στα 30 χρόνια που ακολουθούν την εξέγερση του 1931, αλλά ούτε και εξαφανίζονται. Αντίθετα παραμένουν μια σταθερή εναλλακτική πολιτική προοπτική. Αυτήν την προοπτική εκφράζουν το αίτημα της αυτόνομίας την δεκαετία του 1930¹³, το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα την δεκαετία του 1940 (το οποίο ήταν ένας βασικός άξονας του αριστερού λαϊκού κινήματος αλλά και το πεδίο πάνω στο οποίο οικοδομήθηκε η συμμαχία της εργατικής τάξης και των φιλελεύθερων μεσαίων στρωμάτων), με αποκορύφωμα τις κινητοποιήσεις για την αυτοκυβέρνηση το 1948.

Υπήρξαν όμως εναλλακτικές πολιτικές, όχι πολιτιστικές προτάσεις. Στον πολιτιστικό τομέα οι δύο αντίπαλοι εθνικισμοί είχαν φαινομενικά συντρίψει την τοπική κουλτούρα. Η περίφημη φράση του Αδάμαντου, λ.χ., "δεν είμαι διατεθειμένος να θυσιάσω ούτε το μικρό μου δακτυλάκι για ανόητα και ανεδαφικά συνθήματα [Ένωση]" δεν αμφισβητούσε τόσο την Ελλη-

νικότητα σαν μορφή πολιτιστικής ταυτότητας, όσο τις πολιτικές προεκτάσεις που είχε αυτή η πολιτιστική αντίληψη -ιδιαιτέρα στα δεδομένα που είχαν διαμορφωθεί κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Και ουσιαστικά την ορθότητα της θέσης του Αδάμαντου το 1952, την ανακάλυψε με τον δύσκολο τρόπο ο Μακάριος τα επόμενα 15 χρόνια.

Σε αυτά τα πλαίσια η δεκαετία του 1960 σηματοδοτεί το δεύτερο σημείο καμπής. Αυτό το σημείο σφραγίζεται από το επίσημο αδιέξοδο της πολιτικής της ένωσης και την αποχώρηση της αποικιακής δύναμης. Και εμφανίζεται δειλά δειλά η ανεξαρτησιακή συνείδηση. Αυτή η "συνείδηση" προσδιορίζεται συχνά σαν απότοκο της δημιουργίας του κράτους. Όπως έχω ήδη αναφέρει, η εμπλοκή των ταυτοτήτων με συμφέροντα θα πρέπει μάλλον να μας κάνει να νοιώθουμε πιο άνετα αναλυτικά - ότι, δηλαδή δεν έχουμε μία νέα μορφή θεολογίας. Όμως στην περίπτωση της ανάδυσης της κυπριακής /ανεξαρτησιακής συνείδησης την δεκαετία του 1960, έχουμε μάλλον ένα παράδοξο. Βλέποντας τα πράγματα από την οπτική γωνία του σήμερα, αλλά και από την οπτική γωνία των δυναμικών του παγκοσμίου συστήματος, η αποδοχή όχι απλά της Ανεξαρτησίας, αλλά η ουσιαστική στράτευση στην υπεράσπιση της (κάτω από τα ράσα του Μακάριου ή πίσω από τα πλακάτ του ΑΚΕΛ) ήταν μια στάση που αντιστοιχούσε στα υλικά αλλά και τα γεωπολιτικά συμφέροντα των Κυπρίων. Η πλειοψηφία των Κυπρίων μέσα στα πλαίσια των δυναμικών του παγκοσμίου συστήματος προτίμησε την μερική απαγκίστρωση από το δυτικό στρατόπεδο το οποίο έφερε την Κύπρο στην πλεονεκτική θέση της χώρας-γέφυρας.

Όμως αν υποθέσουμε ότι οι Κύπριοι (οι Ε/Κ στην συγκεκριμένη περίπτωση) υιοθέτησαν την Ανεξαρτησία λόγω "σωστής ανάγνωσης των υλικών τους συμφερόντων", αυτό μας αφήνει με ένα ερμηνευτικό κενό: μέσα από ποιο αναλυτικό, πολιτιστικό πρίσμα, κατάφεραν οι ντοπιοί/ιθαγενείς να δουν τα αντικειμενικά τους συμφέροντα τα οποία όντως τους ωθούσαν προς την Ανεξαρτησία, εφόσον η τοπική κυρίαρχη ιδεολογία είχε διαμορφωθεί από τις

εισαγόμενες εθνικές ιδεολογίες οι οποίες οδηγούσαν αλλού; Βέβαια, αντιλαμβάνομαι ότι συνήθως το ερώτημα τίθεται διαφορετικά: γιατί η πλειοψηφία των Ε/Κ που υποστήριζε τον Μακάριο και την Ανεξαρτησία δεν τόλμησε να αποστασιοποιηθεί από τον ενωτισμό ανοιχτά; Αυτή η διατύπωση ωστόσο αγνοεί την δύναμη της κυρίαρχης ιδεολογίας και την ημιαποικιακή δομή της εξουσίας στην Κύπρο της περιόδου 1960-74. Σε μια ανεξάρτητη χώρα όπου η ιδεολογική νομιμοποίηση της εξουσίας είχε οικοδομηθεί ακριβώς πάνω στον μύθο της νίκης της ΕΟΚΑ, ο ενωτισμός ήταν μεν άβολος απέναντι στην ακροδεξιά μειοψηφία, αλλά ιδιαίτερα χρήσιμος απέναντι στην πραγματική εσωτερική αντιπολίτευση (την αριστερά) αλλά και αλλά κοινωνικά στρώματα τα οποία δεν αντλούσαν το status η την διεκδίκηση εξουσίας από μια κάποια συμμετοχή στο club των επιλέκτων του Γρίβα αρχικά και μετά του Γιωρκάτζη. Σε ένα άλλο επίπεδο ο έλεγχος των δύο βασικών μηχανισμών του κράτους (στρατός, εκπαίδευση) από ξένες χώρες (Ελλάδα, Τουρκία) δημιουργούσε σαφώς ένα καθεστώς ημιαποικίας. Το ότι ο ενωτισμός θα συνέχιζε να είναι μια ηγεμονική ιδεολογία δεν είναι εκπληκτικό το αντίθετο είναι το ενδιαφέρον: Από ποια πολιτιστικά πλαίσια βγήκαν οι αντιστάσεις;

Άρα και στις δύο (1920, 1960) στιγμές μεταλλαγής (πολιτικά η πολιτιστικά) έχουμε την εμφάνιση κοινωνικών τάσεων που φαίνονται παράδοξες με βάση την "εθνική αφήγηση" της ιστορίας σύμφωνα με την οποία ο εκμοντερνισμός προχωρεί με την πλήρη ελληνοποίηση / τουρκοποίηση του πληθυσμού. Δεν υπάρχει εδώ ο χώρος να επεκταθούμε, αλλά θα εισηγούμουν ότι η παραδοσιακή κυπριακή κουλτούρα δεν συνετρίβει, όπως αφήνεται συνήθως να υποθεθεί. Μέσα στην ευρύτερη ισοπέδωση που προώθησαν οι εθνικισμοί, μια σειρά από "πολιτιστικά υπόλοιπα", μια σειρά από στοιχεία που δεν μπόρουσαν να αφομοιωθούν στις κυρίαρχες εθνικές κουλτούρες επιβίωσαν, μετάλλαχθηκαν και εμφανίστηκαν ξανά με άλλη, νεωτερική μορφή. Αυτά τα υπόλοιπα θα μπορούσαν, ιδεολογικά να ερμηνευτούν είτε

σαν ύστατες μορφές αντίστασης (από την επανερμηνεία των οποίων θα μπορούσε να επέλθει μια νέα μορφή κινήματος αντίστασης) η σαν κατάλοιπα του παρελθόντος τα οποία θα έπρεπε, η ακόμα πρέπει, να εξαφανιστούν. Εισηγούμαι ότι τα τρία κυριότερα Κυπριακά υπόλοιπα είναι :

1) Η αυτόνομη εκκλησία: Παρά το ότι η παραδοσιακή Ορθοδοξία, η μη-εθνική Ρωμισούνη, ηττήθηκε ιδεολογικά στην διαμάχη του 1900-1910 εντούτοις το θεσμικό αποτέλεσμα δεν ήταν απλά μια επικράτηση των ελληνικών εισαγωγών πάνω στην κυπριακή πραγματικότητα. Αντίθετα παρά τον, μερικές φορές, υστερικό ενωτισμό της εκκλησίας στην περίοδο 1930-60, εντούτοις η κυπριακή Εκκλησία προσαρμόστηκε στα νέα δεδομένα υιοθετώντας μια κυπριοποιημένη μορφή της Μεγάλης Ιδέας, αλλά και το δημοκρατικό σύστημα της λαϊκής συμμετοχής στην εκλογή των ανωτάτων ιεραρχών - ένα δάνειο το οποίο οφειλόταν ξεκάθαρα στο θεσμικό πλαίσιο που εισήγαγαν οι Βρετανοί και το οποίο προνοούσε για πολιτικούς θεσμούς "λαϊκής συμμετοχής" μέσω εκλογών. Η εκκλησία έγινε ο εκφραστής μιας ιδιόρυθμης εθνιστικής (ethnic) ομάδας - "του κυπριακού Ελληνισμού" - με τον αρχιεπίσκοπο όχι απλά να διατηρεί αλλά και να ενισχύει τον Οθωμανικό τίτλο του εθνάρχη ("το αρχηγού του έθνους"). Ιστορικά η κυπριακή Εκκλησία χρησιμοποιούσε τον ενωτισμό ενάντια στις προσπάθειες της Βρετανικής αποικιοκρατίας για εγκοσμίκευση της κοινωνικής ζωής και της ανόδου ενός ιδεολογικού κινήματος των κατώτερων τάξεων (της αριστεράς), αλλά στην ουσία ήταν σχεδόν καταδικασμένη (σαν ένας οργανισμός με οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα) να αντιταχθεί στην ένωση. Οι μνημειώδεις αντιπαραθέσεις του Μακαρίου με μια ολόκληρη σειρά ελληνικών κυβερνήσεων πήγαιναν και από αυτή την θεσμική πραγματικότητα: Για το σύνολο του ελληνικού έθνους (το οποίο αντιπροσωπευόταν από το ελληνικό κράτος) η Κύπρος ήταν μια πολυκατοικία (για να θυμηθούμε την έκφραση του Γ. Παπανδρέου) και η παραχώρηση του ρετιρέ, η ακόμα και μερικών ορόφων, στην

Τουρκία ήταν "λογική λύση". Για τον εκπρόσωπο του "κυπριακού Ελληνισμού" αντίθετα αυτό ήταν απαράδεκτο - και αν η Ελλάδα κινδύνευε να πάθει ασφυξία από την αντιπαράθεση στην οποία την έφερναν οι Κύπριοι με τα αφεντικά των κυβερνήσεων των Αθηνών, αυτό δεν είχε και τόση δραματική σημασία για τους ηγέτες της Λευκωσίας.

2) Η γλωσσική διαφοροποίηση της κυπριακής από τις ελληνικές γλωσσικές εκδοχές. Αυτή η διαφοροποίηση η οποία ως ένα σημείο δεν διέφερε μέχρι το 1950 από μερικές περιοχές του ελληνικού κράτους, άρχισε να αποκτά μια εντελώς διαφορετική δυναμική. Η γλώσσα πήρε σιγά σιγά μια δική της δυναμική που οδήγησε από την δεκαετία του 1960 σε πολιτιστικές διαμάχες. Δύο τεχνολογικά στοιχεία έπαιξαν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο: Η καταγραφή της κυπριακής γλωσσικής εκδοχής σε έντυπη/τυπογραφική μορφή και η ανάπτυξη μιας παράδοσης ατομικής δημιουργίας (μετά τους Μιχαηλίδη- Λιπέρτη) οδήγησε σε μια παράλληλη έντυπη γλωσσική μορφή με την κυρίαρχη ελληνική - η τελευταία είχε γίνει όμως ο ηγεμονικός λόγος τόσο των ανωτέρων τάξεων όσο και των εκμοντερνιστών που ήθελαν να διαφοροποιηθούν από τα "χωρκατικά". Ένας τομέας έρευνας που αξίζει να διερευνηθεί είναι η νέα δυναμική που απέκτησε η λαϊκή γλώσσα την δεκαετία του 1940 με το ανερχόμενο τότε κίνημα των κατώτερων τάξεων. Η άλλη τεχνολογική μεταλλαγή ήταν η εισαγωγή του ραδιοφώνου στην δεκαετία του 1950. Το ραδιόφωνο με την καθιέρωση του κυπριώτικου σκέτες (και, μετά, με την διοργάνωση διαγωνισμών κυπριακού τραγουδιού) έδωσε μια εντυπωσιακή ώθηση, όχι απλά στην διατήρηση αλλά ουσιαστικά στη διαμόρφωση της νεώτερης κυπριακής γλώσσας.¹⁴ Δυστυχώς και σε αυτόν τον τομέα η έρευνα είναι ελλιπής -αλλά φαίνεται να υπάρχει ένας παραλληλισμός του Κυπριώτικου σκέτες με την ρομαντική λαϊκή λογοτεχνία που συνόδευε την αστικοποίηση των ευρωπαϊκών χωρών.¹⁵ Από την δεκαετία του 1960 και μετά η γλώσσα άρχισε πλέον να πολιτικοποιείται και από τις δύο πλευρές. Εκεί θα πρέπει

άλλωστε να αναζητηθούν και οι ρίζες των γλωσσικών διαμαχών της δεκαετίας του 1990.¹⁶

3) Η συνύπαρξη των δύο κοινοτήτων, και τα ιστορικά δεδομένα που διαμορφώθηκαν από αυτήν την συνύπαρξη οδήγησαν σε μια σειρά από κατάστάσεις που διαφοροποιούσαν ριζικά την κυπριακή από την ελληνική ή την Τουρκική ιστορική εμπειρία. Και πέρα από την άνοδο δύο αλληλοαποκλειόμενων εθνικισμών, οδήγησε και στην δημιουργία ενός δικοινοτικού λαϊκού κινήματος. Αν και αυτό το κίνημα στην βάση του διαχωρίστηκε εθνικά-κοινοτικά μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1960, εντούτοις η ιδεολογική κατεύθυνση του μαζικού κινήματος της αριστεράς (και στις δύο κοινότητες) κουβαλά ντε φάκτο αυτήν την ιστορική "μνήμη-υπόλοιπο" του δικοινοτισμού.¹⁷

Η Αριστερά αξίζει ιδιαίτερης αναφοράς γιατί ήταν (και είναι) ουσιαστικά μια (ίσως η πιο σαφής) νεωτερική παρουσία. Ξαν κίνημα η Αριστερά έκφρασε τις παραδόσεις της συμβίωσης αλλά και των κοινών αγώνων των κατωτέρων τάξεων - μια "πληθιακή κουλτούρα" η οποία δυστυχώς δεν έχει μελετηθεί ακόμα παρά τον πλούτο που μας έχει αφήσει σαν κληρονομιά η λαϊκή ποίηση. Η υιοθέτηση όμως της κομμουνιστικής ιδεολογίας μεταμόρφωσε τα παραδοσιακά υπόλοιπα σε ένα νέο πλαίσιο - στο πλαίσιο μιας κοσμοθεωρίας που ήταν **κοσμική**, πίστευε στον **ορθολογισμό και την επιστήμη** σαν την "βάση της αλήθειας" (σαν απότοκο του Διαφωτισμού), και **ενθάρρυνε την πολιτική πράξη σαν τρόπο αλλαγής του κόσμου / προόδου**. Οι ακτιβιστές αυτής της νεωτερικής κοσμοθεωρίας εκμεταλεύθηκαν το θεσμικό κενό που δημιουργήθηκε στον μεσοπόλεμο (από την διαμάχη των εθνικιστών με την αποικιακή διακυβέρνηση) για να δημιουργήσουν τις βάσεις ενός αυθεντικού λαϊκού κινήματος μολιτισμού τόσο από τις τοπικές παραδόσεις όσο και από το βρετανικό θεσμικό πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων και της πολιτικής συμμετοχής. Είναι ένα τεραστιο κεφάλαιο το πως παραδοσιακά ρωμαϊκά υπόλοιπα μεταλλάχθηκαν σε μορφές αριστερού λόγου και συνάντησαν στον

ίδιο χώρο αριστερές εκδοχές του Βενιζελισμού κάτω από την σκέπη της κομμουνιστικής ανάλυσης της γεωπολιτικής από τον Λένιν.

Και αξίζει εδώ μια συγκριτική αναφορά στον δεξιό εθνικιστικό λόγο. Ο εθνικισμός μετά το 1930 παίρνει ουσιαστικά μια μεσοανική μορφή η οποία καλύπτει (σαν ιδεολογία) το γεγονός ότι οι ηγέτες της Δεξιάς συνεργάζονται με την αποικιακή διοίκηση,¹⁸ αλλά και προτείνει μια προσαρμογή της Ορθόδοξης Θεολογίας στο κυπριακό αποικιακό πρόβλημα. Αντί της γεωπολιτικής που βλέπουν οι μάζες της αριστεράς, οι μάζες της δεξιάς ταυτίζονται με ένα discourse που αναζητεί "την επανένωση του θείου με το ανθρώπινο" στην εθνική αφήγηση της ενωσιολογίας. Όμως ο μεταβατικός (transitional) λόγος της δεξιάς για το αποικιακό πρόβλημα (η εμπλοκή, δηλαδή της πολιτικής στην θεολογική αφήγηση) αποτελεί και μια ιδιόμορφη μορφή της νεωτερικότητας όπως την παρήγαγε η δεξιά την στιγμή της έκρηξης του αντι-αποικιακού κινήματος και ενώ η ίδια η κυπριακή κοινωνία μεταμορφωνόταν από τα μέσα (1940-60).¹⁹

Από που πήγαζε λοιπόν ο Κυπριωτισμός της αριστεράς; Η αριστερά δεν στράφηκε στην Ανεξαρτησία μετά το 1960. Αντίθετα η αριστερά υπήρξε "από τα γεννοφάσκια της" ανεξαρτησιακή²⁰ ..πολύ πριν έρθει σε επαφή με την Κομμουνιστική Διεθνή η αναπτύξει η τελευταία άποψη για το νησί.²¹ Η Αριστερά, όπως παρατήρησε εύστοχα ο Ατταλίδης, ακόμα και την περίοδο της ενωσιολογίας του 1950-60, δικαιολογούσε την πολιτική και τους στόχους της με βάση γεωπολιτικά κριτήρια. Η ανάλυση της αριστεράς ξεκινούσε από τα αντικειμενικά, υλικά συμφέροντα των Κυπρίων - εφόσον ήταν ένα ταξικό κίνημα το οποίο ήταν το ίδιο προϊόν των διαδικασιών ένταξης της Κύπρου στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και του αποικιακού καταμερισμού εργασίας. Κατά συνέπεια, ήταν πιο εύκολο να γίνει φορέας των συλλογικών συμφερόντων "του κυπριακού λαού" παρά να εγκλωβιστεί ανάμεσα στο δίλημμα των "προταγμάτων" της ιδεολογίας-θεολογίας και των υλικών συμφερόντων της εξουσίας, όπως έπαθε μεγάλη μερίδα της Δεξιάς.

Η Δημόσια εμφάνιση της κυπριακής συνείδησης: Αποδόμηση ενός κομβικού κειμένου

Η δημιουργία νεωτερικών θεσμών που διαφοροποιούσαν την κυπριακή κοινωνία από την Ελλάδα και την Τουρκία και η επιβίωση και μεταλλαγή παραδοσιακών "υπολοίπων" αποτέλεσαν ουσιαστικά την βάση πάνω στην οποία οικοδομήθηκε η εικόνα της κυπριακής Συνείδησης την δεκαετία του 1960. Ο όρος εμφανίστηκε στα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας. Στην αρνητική του εκδοχή εμφανίστηκε στο πρόγραμμα της παραστρωτικής οργάνωσης του τότε υπουργού εσωτερικών (Π. Γιωρκάτζη) - σαν μια από τις απειλές που θα αντιμετώπιζε η εν λόγω οργάνωση. Ο όρος κυπριακή Συνείδηση σ' αυτό το πλαίσιο σήμαινε την πιθανότητα να υπονομευθεί η ελληνική συνείδηση από την Ανεξαρτησία - ουσιαστικά από την επέκταση των θεσμών της κοινωνίας των πολιτών. Σ' αυτά τα πλαίσια η "Οργάνωση" αναλάμβανε να παίξει τον ρόλο του αστυνομικού της συνείδησης - ένα ρόλο με προϊστορία τουλάχιστον από την δεκαετία του 1930.²² Και μια πρακτική που είχε εμποδωθεί και καθιερωθεί σαν πολιτική πρακτική από την ΕΟΚΑ του 55-59 η οποία εκτός από αντι-αποικιακό αγώνα είχε επίσης αποδωθεί σε ένα αγώνα τρομοκρατίας των αντιφρονούντων - καθιερώνοντας ένα κλίμα φόβου απέναντι στις απόψεις της Δεξιάς και της ακροδεξιάς όπως παρατήρησε και ο P. Loizos.²³ Ταυτόχρονα εμφανίστηκαν και μια σειρά από κείμενα που οριοθετούσαν ένα πλαίσιο και μια δυναμική πιο θετική για την αντιμετώπιση/ανάλυση των νέων δεδομένων τα οποία αντιμετώπιζαν οι Ε/Κ. Αξιοσημείωτα κείμενα σε αυτό το πλαίσιο είναι τα κείμενα του Κ. Κύρρη που θέτουν ευθαρσώς τις γεωπολιτικές δυναμικές και την ανάγκη να διαμορφωθεί πλέον μια στρατηγική με άξονα το "συνοριακό" status

του νησιού - αλλά και τους δεσμούς των Ε/Κ και των Τ/Κ (τα κείμενα του Κύρρη είναι ίσως η τελευταία καταγραμμένη έκκληση για κατανόηση της θέσης των Λινοβάμβακων). Σε μια άλλη σειρά κειμένων (που προκάλεσε μάλιστα και έντονες αντιδράσεις), ο Λανίτης δημοσιοποίησε την δική του οπτική γωνία, όπου εξέθετε με σαφήνεια την φιλεύθερη άποψη για ανάπτυξη μιας αστικής δημοκρατίας χωρίς εθνικούς διαχωρισμούς. Ήταν μια άποψη χωρίς ωστόσο ένα πολιτικό χώρο να την εκφράσει καθώς η Ε/Κ πολιτική πολώθηκε σύντομα ανάμεσα στην ακροδεξιά που θεωρούσε τον εαυτό της εκφραστή της κυρίαρχης ιδεολογίας - και πιο πρακτικά των συμφερόντων του ελληνικού κράτους στην Κύπρο - και την πλειοψηφία που ταυτίστηκε με την σταδιακή απαγκίστρωση του Μακαρίου από το όραμα της Ένωσης και την υποταγή στα θελήματα της Αθήνας (του "εθνικού κέντρου" όπως ονομαζόταν τότε).

Το κείμενο που θα παραμείνει ωστόσο μνημειώδες για την άμεση αναφορά του στην έννοια της κυπριακής Συνείδησης όσο και για την "προφητική" του διατύπωση, είναι το κείμενο του Θ. Παπαδόπουλου, "Η κρίση της κυπριακής Συνείδησης"²⁴. Στο κείμενο (όπου η έννοια της κυπριακής Συνείδησης αναφέρεται στη συλλογική ταυτότητα των Ε/Κ) ο Παπαδόπουλος ξεκινά με μια ενδιαφέρουσα και προφητική διαπίστωση. Διαγνώνει, μόλις 4 χρόνια μετά την ΕΟΚΑ, μια αυξανόμενη απροθυμία των Κυπρίων για την Ένωση. Αυτή η υπόγεια αλλά σταθερή τάση της δεκαετίας του 1960 θα τονιστεί ιδιαίτερα μετά την κάθοδο της μεραρχίας στην Κύπρο το 1964 και τις σε μεγάλο βαθμό συμβολικές αντιπαράθεσεις αυτού του εκστρατευτικού σώματος με την πλειοψηφία των Κυπρίων. Η διαπίστωση για αυτή την μετακίνηση των Κυπρίων έναντι στην Ένωση (η υπέρ της Ανεξαρτησίας) τονίστηκε και από τον τότε υπουργό Άμυνας της Ελλάδας (τον κ. Γαρουφαλιά) αλλά και από την ενωτική παράταξη. Αξίζει ιδιαίτερης μνείας σ' αυτό το πλαίσιο η αναφορά του Τ. Ευδόκα ο οποίος στην ανάλυση του για αυτή την στροφή πολιτικοποιεί για πρώτη φορά με σαφήνεια το γλωσσικό ζήτημα.

Σύμφωνα με τον Ευδόκα η αυξανόμενη δυσπιστία των Ε/Κ απέναντι στους Έλληνες, ιδιαίτερα μετά την παρουσία της μεραρχίας οφειλόταν σε ένα κόμπλεξ κατωτερότητας που είχαν οι Κύπριοι απέναντι τους λόγω του γεγονότος ότι δεν μιλούσαν "τα σωστά ελληνικά". Η παρατήρηση δεν ήταν βέβαια λανθασμένη - όντως η γλώσσα δημιουργούσε διαφοροποιήσεις. Όμως η ερμηνεία "για αίσθημα κατωτερότητας" πήγαζε περισσότερο από την οπτική του ίδιου του συγγραφέα ο οποίος θεωρούσε αυτονόητη την ύπαρξη ανώτερων και κατώτερων γλωσσών. Από μια κοινωνιολογική σκοπιά θα μπορούσε κάποιος αντίθετα να δει στην συνειδητοποίηση του γλωσσικού διαχωρισμού μια μορφή αντίστασης των Κυπρίων στην εθνική αποικιοκρατία του ελληνικού κράτους στην Κύπρο.

Ο Παπαδόπουλος στην ανάλυση του δεν περιορίζεται ωστόσο στις πρόσφατες εξελίξεις στην προσπάθεια του να ερμηνεύσει την κρίση και τις αντιφάσεις της εποχής του. Προχωρεί αντίθετα σε μια ιστορική θεώρηση σύμφωνα με την οποία η διαφοροποίηση του "κυπριακού Ελληνισμού", όπως ονομάζει τους Ε/Κ, από τον "μητροπολιτικό Ελληνισμό" έχει ιστορικές ρίζες και ανάγεται ουσιαστικά στην διαφορετική ιστορική πορεία και εμπειρία της Κύπρου σε σχέση με την Ελλάδα από την εποχή της αποχώρησης της Κύπρου από την Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Αυτή η θέση έχει αναλυθεί σε έκταση, με έμφαση στις δυναμικές αυτού του αιώνα, από τον Μ. Ατταλίδη στο έργο του "Cyprus: Nationalism and International politics" (1979). Σύμφωνα με τον Ατταλίδη στον 20ο αιώνα τουλάχιστον υπήρξαν δύο παράγοντες που οδήγησαν σταδιακά στην διαμόρφωση διαφορετικών ιστορικών εμπειριών από τους Κυπρίους σε σχέση με τους Έλληνες:

α) Η διεθνής γεωπολιτική συγκυρία που έφερε τους Κυπρίους να ταυτιστούν με το παγκόσμιο αντι-αποικιακό κίνημα και μετά την Ανεξαρτησία με το Κίνημα των Αδεσμεύτων (και να διατηρούν μια φιλική σχέση με το σοσιαλιστικό στρατόπεδο και την ΕΣΣΔ) ενώ η Ελλάδα ήταν μια ανεξάρτητη χώρα από τον 19ο αιώνα που είχε ουσιαστικά κλείσει τον κύκλο

της επέκτασης και της εθνικής της συγκρότησης από το 1922. Επιπρόσθετα η Ελλάδα μετά τον Β' παγκόσμιο ήταν ουσιαστικά όχι απλά ταγμένη αλλά σε σχέση εξάρτησης από την Δυτική συμμαχία - με τους οποίους οι Κύπριοι βρίσκονταν σε αντιπαράθεση. Ιδιαίτερα μετά το 1964 και την προώθηση εκ μέρους της Δυτικής συμμαχίας σχεδίων για διχοτόμηση της Κύπρου (με άξονα το σχέδιο Άτσεσον) και συγκυριαρχία Ελλάδας Τουρκίας στο νησί. Η Κύπρος με αυτήν την έννοια ανήκε σε άλλη ιστορική στιγμή και γεωπολιτική συγκυρία.

β) Η διαμόρφωση στο εσωτερικό της Κύπρου τάσεων, θεσμών και δυναμικών που δεν ταυτίζονταν με την ιδεολογία της ένωσης - έστω και αν τυπικά δεν την αμφισβητούσαν λόγω του ηγεμονικού της ρόλου αλλά και του κλίματος της εποχής. Αναφέρει 4 παράγοντες σ' αυτό το πλαίσιο - που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την εμφάνιση ντόπιων νεωτερικών θεσμών η μεταλλαγή παραδοσιακών "υπολοίπων":

- 1) την ύπαρξη ενός μαζικού νόμιμου κομμουνιστικού κινήματος που δεν είχε να κερδίσει από την Ένωση και κατά συνέπεια στήριζε αποφασιστικά την Ανεξαρτησία
- 2) την ανάπτυξη αυτόνομων θεσμών και δυναμικών στα πλαίσια της βρετανικής αποικιοκρατίας οι οποίοι παρείχαν στους Κυπρίους μια διαφορετική αντιμετώπιση κοινωνικών αλλά και πολιτιστικών ζητημάτων. Μια χαρακτηριστική διαφορά (πέρα από τους θεσμούς που αναφέρονται πιο πάνω) ήταν τα διαφορετικά μοντέλα οργάνωσης της δημόσιας ζωής και του κρατικού μηχανισμού. Στη Κύπρο είχε γίνει βίωμα το αγγλο-σαξωνικό μοντέλο ενώ στην Ελλάδα επικρατούσε το γερμανικό μοντέλο όπως είχε ημιτελώς εφαρμοστεί στην οθωμανική πραγματικότητα του 19ου αιώνα.
- 3) Την ανάπτυξη συμφερόντων υπέρ της Ανεξαρτησίας - και εδώ η αναφορά καλύπτει ιδιαίτερα τον χώρο της δεξιάς ο οποίος χρησιμοποιούσε φραστικά την Ένωση σαν ιδεολογία - ιδιαίτερα σαν αντικομμουνιστική ιδεολογία με δεδομένο ότι το ΚΚΕ στην Ελλάδα ήταν παράνομο. Τόσο η αστική τάξη όσο και τα μέλη και οπαδοί της ΕΟΚΑ που

επάνδρωσαν τον κρατικό μηχανισμό είχαν σαφώς αναπτύξει οικονομικά συμφέροντα που στηρίζονταν στη διατήρηση του ανεξάρτητου κυπριακού κράτους.

4) Η σχέση των Ε/Κ και των Τ/Κ ήταν διαφορετική (πιο φιλική) από ότι αυτή των Τούρκων και των Ελλήνων - κάτι που δημιουργούσε διαφορετικές δυναμικές στο εσωτερικό της κοινωνίας.

Σε αυτά τα πλαίσια το άρθρο του Παπαδόπουλου θα μπορούσε να θεωρηθεί ιστορικό στην διατύπωση του ζητήματος. Είναι όμως επίσης αξιοσημείωτη η κατάληξη του άρθρου. Αναφέρεται σε 3 δυνατότητες εξόδου από την κρίση: 1) ανάπτυξη κυπριακής εθνικής συνειδήσης, 2) Ένωση, 3) Ανεξαρτησία με παράλληλη διατήρηση της ελληνικής πολιτιστικής παράδοσης. Απορρίπτει τις πρώτες δύο ενώ σχεδόν προφητικά διαγνώσει ότι η τρίτη παραλλαγή, η οποία εφαρμόζονταν (και συνεχίζει ουσιαστικά να εφαρμόζεται μέχρι σήμερα) απλά αναβάλλει την κρίση χωρίς να την αντιμετωπίζει. Η έκρηξη της κρίσης την περίοδο 70-74 ήταν ουσιαστικά μια επιβεβαίωση της διάγνωσης του.

Το δομικό επίπεδο: Η πολιτική απεικόνιση των μεταλλαγών ταυτότητας (1964-1998)

Η πολιτική κατάσταση που διαμορφώθηκε ανάμεσα στο 1964 και το 1974 ήταν ιδιόμορφη - θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν η περίοδος της ελληνοκυπριακής ηγεμονίας. Σ' αυτή τη περίοδο δημιουργήθηκε ένα τεράστιο λαϊκό κίνημα γύρω από την χαρισματική φυσιογνωμία του Μακαρίου. Αυτό το κίνημα ξεκίνησε με ρητορικές διακηρύξεις για "ατόφια Ένωση" που λειτουργούσε ουσιαστικά ανασταλτικά για την ρεαλιστική πιθανότητα της Ένωσης - η οποία συνεπαγόταν την διπλή Ένωση. Το 1968, ο Μακάριος κατέβηκε στις προεδρικές εκλογές με το σύνθημα του "εφικτού"

το οποίο προσδιόριζε για πρώτη φορά την Ανεξαρτησία σαν την πολιτική επιλογή των Ε/Κ. Τα επόμενα χρόνια η έντονη αντιπαράθεση Χούντας - Μακαρίου και οι προσπάθειες για εσωτερική υπονόμευση του προέδρου από την ακροδεξιά δημιούργησαν ένα έντονο κλίμα αντιπαράθεσης στο οποίο η κυπριακή Συνειδηση εκφράστηκε δυναμικά στο πολιτικό πεδίο σαν υπεράσπιση της Ανεξαρτησίας. **Ωστόσο το μέτωπο των Μακαριακών περιλάμβανε ουσιαστικά δύο τάσεις - την αριστερά και την κεντροδεξιά.** Ο κύριος όγκος της αριστεράς που εκφραζόταν από το ΑΚΕΛ παρέμεινε αποκλεισμένος από την εξουσία και λειτουργούσε ουσιαστικά σαν "νομιμόφρων αντιπολίτευση". Αντίθετα η κεντροδεξιά τάση μονοπωλούσε την εξουσία και εν μέρει η αντιπαράθεση της με την ακροδεξιά πηγάζει από τις διεκδικήσεις για διαχείριση αυτής της εξουσίας. Η πιο ουσιαστική διαφορά των δύο τάσεων αφορούσε την αντιμετώπιση των Τ/Κ. Για την Αριστερά, έστω και διατυπωμένη διστακτικά, η θέση αρχής ήταν η επανένταξη των Τ/Κ στην πολιτική ζωή - αντίθετα για την κεντροδεξιά τάση, ο περιορισμός των Τ/Κ στους θύλακες ήταν και ένας μηχανισμός άσκησης πίεσης στην ηγεσία της κοινότητας για υποχωρήσεις. Για την αριστερά ο απώτερος στόχος ήταν να απεγκλωβιστούν και οι δύο κοινότητες από τον εθνικισμό και να κινηθούν από κοινού σε "αγώνες για την κοινωνική πρόοδο" μέσα στα δεδομένα του παγκόσμιου σφιστήματος. Αντίθετα για την κεντροδεξιά ο βασικός στόχος ήταν η εμπέδωση της Ε/Κ ηγεμονίας τόσο απέναντι στην μειονότητα όσο και απέναντι στο ελληνικό κράτος.

Το 1974 υπήρξε καταλυτικό. Το πραξικόπημα αλλά και η εκτεταμένη αντίσταση (σε κάποιο στάδιο τις δύο πρώτες μέρες η αντίσταση έλεγχε ουσιαστικά την δυτική Κύπρο) δημιούργησαν μια απελευθέρωση από το ηγεμονικό πλαίσιο του Ελληνοκεντρισμού και αναπτύχθηκαν τάσεις με σαφή κυπροκεντρική κατεύθυνση. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις αναμνήσεις του Φ. Γκιζίκη, προέδρου της χουντικής κυβέρνησης, ένας βασικός λόγος για το πραξικόπημα ήταν η προσπάθεια του

Μακαρίου (όπως αυτοί την έβλεπαν) να προωθήσει την κυπριακή Συνειδηση - ανέφερε χαρακτηριστικά τις προσπάθειες για αντικατάσταση των ηρώων της ελληνικής επανάστασης με τους ήρωες του 55-59. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι στο "κατηγορητήριο" των 3 μητροπολιτών εναντίον του Μακαρίου μια από τις κατηγορίες ήταν και αυτή της προώθησης της κυπριακής Συνειδήσης.

Μετά την πτώση της χούντας η κυπριακή Ανεξαρτησία αναγνωρίστηκε στα πλαίσια του δόγματος. Η Κύπρος αποφασιζει και η Ελλάς συμπαρίσταται. Όμως οι ελληνικές παρεμβάσεις δεν έλειψαν και μάλιστα ειρωνικά εντάθηκαν μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία στην Ελλάδα - ενώ την δεκαετία του 1960 ο Α. Παπανδρέου ήταν ακραιφνής υποστηρικτής της κυπριακής Ανεξαρτησίας. Μια ακόμα απόδειξη ίσως ότι η μορφή του κυπριακού δεν είναι θέμα προσώπων αλλά δομικών σχέσεων - στην προκειμένη περίπτωση το ΠΑΣΟΚ συνέχιζε να βλέπει την Κύπρο σαν χώρο επιρροής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Τη δεκαετία του 70 τα ιστορικά αποθνήσκοντα του Κυπροκεντρισμού εκφράστηκαν έντονα και διεκδικητικά στη δημόσια σφαίρα: Η κυπριακή σημαία άρχισε να εμφανίζεται μαζικά στα συλλαλητήρια, εμφανίστηκε ο Νεοκυπριακός Σύνδεσμος σαν έκφραση μιας ευρύτερης προβληματικής που διαπερνούσε την κοινωνία, δημοσιεύτηκε η ιστορία του Κ. Γραικού η οποία σηματοδοτεί μια ερμηνευτική στροφή στην κυπριακή ιστοριογραφία του 20ου αιώνα με την έμφαση της στην αντιπαράθεση του κυπριακού λαού με τους ξένους κατακτητές (στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και οι Βαλκάνιοι - είτε σαν αρχαίοι έποικοι είτε σαν βυζαντινός φεουδαρχισμός). Υπήρξε ταυτόχρονα και μια μετατόπιση στην ηγεμονική κουλτούρα και στην επίσημη ιστοριογραφία με τον τονισμό της Ανεξαρτησίας σαν αδιαμφισβήτητου γεγονότος και των σχέσεων με τους Τ/Κ σαν σχέσεις συνύπαρξης που διατάραξε ο τουρκικός εθνικισμός.

Οι δημόσιες αντιπαράθεσεις για την ταυτότητα άρχισαν στα μέσα της δεκαετίας του 80 με μια σειρά συζητήσε-

ων και τοποθετήσεων που οδήγησαν στην διαμόρφωση 2 γενικών πολιτικών και πολιτιστικών θέσεων - της Κυπροκεντρικής και της Ελληνοκεντρικής. Σε ένα γενικό πλαίσιο θα μπορούσε κάποιος να συμφωνήσει με το ιστορικό σχέδιασμα που παρουσιάζει ο Ν. Περισιάνης στο άρθρο όπου αναλύει τον πιο πάνω διαχωρισμό σαν μια σημαντική συνισταμένη της σύγχρονης κυπριακής πολιτικής.²⁶ Σύμφωνα με αυτό το σχέδιασμα υπήρξε μια άνοδος του Κυπροκεντρισμού μετά το 74 και μια μεταστροφή, με άνοδο του Ελληνοκεντρισμού, μετά τα τέλη της δεκαετίας του 80. Σε αυτά τα πλαίσια θα μπορούσε κάποιος να αναλύσει ακόμα και κύκλους εμφάνισης και απόδοσης των δύο τάσεων στην ιστορία του αιώνα όπως αναλύθηκε προηγουμένως. Όμως αξίζει να τονιστούν και οι ιδιομορφίες της παρούσας περιόδου. Αν και ο Ελληνοκεντρισμός γνώρισε μια άνοδο την δεκαετία του 90 εντούτοις είναι ίσως η πρώτη φορά που δεν είναι ηγεμονικός στο επίπεδο του να καθορίζει την συζήτηση. Ακόμα και στον χώρο της δεξιάς εκφράζεται για πρώτη φορά μια ξεκάθαρη φιλελεύθερη άποψη - η οποία διαχωρίστηκε με σαφήνεια από το εθνικιστικό παραλήρημα άλλων μεριδίων του ίδιου ιδεολογικο-πολιτικού χώρου. Η πραγματική καινοτομία της περιόδου είναι η ξεκάθαρη ύπαρξη μιας Κυπροκεντρικής οπτικής η οποία διατυπώνεται δημόσια και διεκδικητικά απέναντι στον Ελληνοκεντρισμό. Αντίθετα είναι ο Ελληνοκεντρισμός ο οποίος έστω και από θέση εξουσίας, κατά την διακυβέρνηση Κληρίδη, αναπτύσσει τα επιχειρήματα του στο πλαίσιο της αποδοχής και υπεράσπισης της Ανεξαρτησίας της κυπριακής Δημοκρατίας. **Ο Ελληνοκεντρισμός διεκδικεί σήμερα αυτά που ήταν οι θέσεις των Ανεξαρτησιακών την δεκαετία του 60 - την τρίτη, ασταθή πιθανότητα στην ανάλυση του Θ. Παπαδόπουλου.**

Ένα συνοριακό μοντέλο

Τι θα μπορούσε, λοιπόν να είναι ο Κυπριωτισμός; Με βάση την προηγού-

μενη συνοπτική αναφορά μπορούμε να διαγνώσουμε δύο στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις κυπριωτιστικές τάσεις:

α) Διαφοροποίηση από τις πολιτικές προεκτάσεις των 2 αντιμαχόμενων εθνικισμών και υποστήριξη μορφών πολιτικής αυτοτέλειας, αυτονομίας ή Ανεξαρτησίας στη πολιτική σφαίρα.

β) Υπεράσπιση και προώθηση μορφών της κυπριακής κουλτούρας (λ.χ. γλώσσα, παράδοση συμβίωσης των δύο κοινοτήτων) ή θεσμών (εκκλησία, αριστερά) οι οποίοι δεν μπορούν να αφομοιωθούν στους κυρίαρχους εθνικούς λόγους και συνθέτουν με αυτή την έννοια "πολιτιστικά υπόλοιπα" (είτε παραδοσιακά, είτε μοντέρνα).

Αν χρησιμοποιήσουμε την έννοια της "κυπριακής Συνειδήσης" να αναφέρεται σε ένα πολιτιστικό φαινόμενο του οποίου ο βασικός χώρος έκφρασης είναι η καθημερινότητα (αφού είναι προϊόν μη αφορμιωμένων/αφορμιωσίμων υπολοίπων και δεν εμφανίζεται με μια δημόσια ιδεολογική έκφραση), τότε τα πιο πάνω χαρακτηριστικά θα μπορούσαμε να τα περιγράψουμε σαν τα χαρακτηριστικά "κυπροκεντρικών τάσεων και ρευμάτων" στο δομικό κοινωνικό επίπεδο. Σε αυτήν την κατανομή των διαφορών εννοιών για την Κυπριακότητα σε διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης, θα μπορούσαμε να δούμε τον Κυπριωτισμό σαν ένα συστηματικό, πολιτιστικό φαινόμενο - σαν ένα σύμπτωμα του "πολιτισμού των συνόρων". Η εισήγηση για χρήση αναλυτικών μοντέλων που αναφέρονται στην "συνοριακή εμπειρία" ανήκει και πάλιν στον Θ. Παπαδόπουλο, σε μια πρόσφατη ανάλυση του για την πολιτιστική-πολιτική κατάσταση στην Κύπρο κατά την μεσαιωνική περίοδο.²⁷

Σε αυτό το κείμενο έχουμε συζητήσει τις δυναμικές σε δύο χρονικά συνοριακά σημεία - σημεία μεταλλαγής (1920, 1960). Νομίζω ότι μπορούμε να επεκταθούμε πάνω στην έννοια του συνοριακού μοντέλου. Βέβαια ένας επιλογος δεν είναι ο καλύτερος χώρος για την εισαγωγή ενός αναλυτικού μοντέλου. Αλλά ας μου επιτρέψει ο αναγνώστης μια κατ' αρχήν αναφορά. Η μέχρι τώρα συζήτηση μας έχει οδηγήσει στο σημείο να δούμε τις διάφορες μορφές Κυπριακότητας σαν μορφές

ντόπιας πολιτιστικής και πολιτικής έκφρασης. Ας προχωρήσουμε λοιπόν στα αίτια. Αν δεν είναι οι αιώνιες μεταφυσικές ταυτότητες των εθνικισμών ικανοποιητικά ερμηνευτικά εργαλεία, και ούτε η νεο-θεολογία που βλέπει τα προβλήματα σε αποτελέσματα μιας "ιστορικής διαφθοράς", τότε τι μας μένει; Σαφώς όπως έχει τονίσει κατ' επανάληψη ο Κύρρης, αλλά και έχει τεκμηριώσει ο Ατταλίδης, το κυρίαρχο συστηματικό πλαίσιο στο οποίο μπορούμε να κατανοήσουμε τις εξελίξεις στην Κύπρο είναι αυτό της γεωπολιτικής - και στην κατανόηση αυτού του υλικού παραγοντα σαν "γενεσιουργού" μπορούμε να εστιάσουμε και την διαφορετική οπτική της αριστεράς και της δεξιάς όπως είδαμε πιο πάνω. Το σχήμα παραδίπλα (Πίνακας 1) αποτελεί μια καταγραφή των δυναμικών γύρω από τον γεωγραφικό χώρο της Κύπρου αυτόν τον αιώνα - με ιδιαίτερη έμφαση στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Με βάση αυτόν τον πίνακα οι γεωπολιτικές συμμαχίες των Κυπρίων με την Ανατολή (Ρωσία/ΕΣΣΔ - Άραβες) την τοποθετούνταν ουσιαστικά σε ένα πολιτικό και οικονομικό σύνορο. Θα εισηγηθώ ότι στο εσωτερικό ενός συνοριακού χώρου διαμορφώνεται ένα πλουραλιστικό πλαίσιο διαμόρφωσης ταυτοτήτων με βάση οικονομικά, πολιτικά και άλλα συμφέροντα η ταυτίσεις (Πίνακας 2). Σε αυτό το πλαίσιο ένας συνοριακός χώρος είναι μάλλον αδύνατο να αναπτύξει μια ομοιόμορφη (εθνική) ταυτότητα. Η ρευστότητα, και οι ταυτίσεις αναλόγως των αλλαγών του περιβάλλοντος μάλλον θα πρέπει να θεωρούνται η "φυσιολογική" κατάσταση του συνόρου. Όσον αφορά τις ταυτίσεις κατά την περίοδο 1940-1974 θα εισηγούμαι ότι η απεικόνιση στον Πίνακα 3 δίνει μία εικόνα με βάση τα δεδομένα που συζητήθηκαν πιο πάνω.

Αν ο Κυπριωτισμός εκφράζει την "εν δυνάμει" αυτονομία του συνοριακού χώρου μέσα από την κεντρική ταυτότητα σαν συνδυαστικό κρίκο τότε θα μπορούσαμε να τον δούμε σαν την ιδεολογία των Κυπροκεντρικών. Όμως αυτή η ιδεολογία πρέπει να παράξει ένα λόγο πλουραλιστικό για να διατηρήσει την συνοχή του συνοριακού χώρου. Με αυτήν την έννοια ο

Κυπριωτισμός είναι η συνείδηση της ολότητας αλλά και της ρευστότητας του συνόρου. Και αν θέλουμε να αποφύγουμε τον «-ισμό», τότε νομίζω ότι αυτό το οποίο έχουμε να μελετήσουμε είναι την δομή της συνοριακής εμπειρίας. Η διασταύρωση αυτής της μελέτης με τη μελέτη της νεωτερικότητας εξω από την Δύση, ίσως να είναι και η ουσία της ενασχόλησης με την Κυπριακότητα, πέρα από τα του παρόντος. Η μελέτη της νεότερης κυπριακής εμπειρίας (της κυπριακής νεωτερικότητας ή των μορφών της νεωτερικότητας στην Κύπρο) είναι ουσιαστικά η μελέτη του πως μία κοινωνία βίωσε και ανέπλασε μία πλειάδα επιδράσεων και συγκρούσεων συμπεριόντων. Εδώ βρίσκεται και το παναθρώπινο της κυπριακής εμπειρίας.

Το μέλλον; Η άνοδος του ευρωπαϊσμού αυτήν την δεκαετία μοιάζει ως ένα σημείο με την άνοδο του ελληνικού εθνικισμού στα τέλη του 19ου αιώνα. Όπως και ο Ελληνισμός, τότε, ο Ευρωπαϊσμός σήμερα μας υπόσχεται πρόοδο, εκμοντερισμό, πολιτισμό... από τα έξω. Η αλλαγή του νόμου, λ.χ., για την ομοφυλοφιλία με πίεση από την Ευρώπη είναι ενδεικτικό του περιεχομένου του εκμοντερνισμού σήμερα. Σε αυτήν την διαμάχη, δυστυχώς οι ντόπιοι υποστηρικτές της ανοχής και του πλουραλισμού δεν βρήκαν το κουράγιο να κερδίσουν την διαμάχη μόνοι τους και "νίκησαν" την εκκλησία με την επίκληση της Ευρώπης. Ακολουθώντας όμως την ιστορική εμπειρία θα πρέπει να περιμένουμε μία ανάδυση / ανάπλαση άλλων ταυτοτήτων που θα ισορροπήσουν το ιστορικό σύνολο. Γιατί η "σοφία" που ώθησε τους Κύπριους στην επιλογή της Ανεξαρτησίας, αλλά και στην ανάπτυξη ενός φαινομενικού κολλάζ οικονομικών και πολιτικών θεσμών (το οποίο είναι αρκετά επιτυχημένο αν το συγκρίνει κανείς είτε με την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, είτε με αντίστοιχες χώρες / περιοχές στο παγκόσμιο σύστημα) έγκειται ίσως στις δυναμικές του συνοριακού χώρου.

1. Εξ Υπαρχής, Νο. 4
2. Καίσαρας Μαυράτσας. 1998. Όψεις του Ελληνικού Εθνικισμού. Αθήνα. Κατάρτι.
3. Turkish Cypriot in literature. 1990. (ed) Aydin M. Ali. London. Fatal Publications.
4. Αν, λ.χ., ταυτιζόταν με μία φιλοδυτική, φιλελεύθερη τάση τότε δεν θα υπήρχε τόσο έντονο «παράδοξο», εφ' όσον το φαινόμενο θα μπορούσε να αποδώσει σε συνειδητές προσπάθειες της βρετανικής αποικιοκρατίας. Όμως το αριστερό / κομμουνιστικό κίνημα ήταν σαφώς αντι-αποικιακό.
5. Ιστορικές και κοινωνιολογικές μορφές του Κυπριωτισμού (αδημοσίευτη εργασία).
6. Νίκος Περισιτιάνης. 1993. Θρησκεία και εκκλησία στην Κύπρο. Στο «Κυπριακή ζωή και κοινωνία». Έκδοση Δήμου Λευκωσίας.
7. Peter Loizos. 1986. Αλλαγές στη δομή της Κοινωνίας. Στα «Κυπριακά 1978-1955». Έκδοση Δήμου Λευκωσίας.
8. Rolandos Katsiaounis. 1996. Labour, Society and Politics in Cyprus during the Second Half of the Nineteenth Century. Nicosia.
9. Βλέπε κίνημα Πεχητζί το 1918.
10. Και αξίζει να σημειωθεί βεβαίως ότι αυτή είναι και η δεκαετία των κυπριακών «πρωτοποριών» αν δούμε τα πολιτικά και άλλα πολιτιστικά ρεύματα της εποχής - βλ. Κώστας Π. Κύρρης. 1986. Πνευματικές αναζητήσεις της εποχής. Στο «Κυπριακά 1878-1955». Έκδοση Δήμου Λευκωσίας.
11. Σύμφωνα με τον Λέφκη (Οι Ρίζες, 1984) η πρώτη αναφορά στην Ανεξαρτησία έγινε το 1917 από τον εθνικιστή Φίλιο Ζανέττο - ο πιο πιθανός λόγος ίσως να ήταν οι διαμάχες στην Ελλάδα μεταξύ Βενιζέλου - Βασιλιά.
12. Μιχάλης Ατταλίδης, 1986. Τα κόμματα στην Κύπρο. Στο «Κυπριακά 1978-1955». Έκδοση Δήμου Λευκωσίας.
13. Σύμφωνα με τον Ρ. Κατσιαούνη («Οι κατάβολές της Επιτροπής Κυπριακής Αυτονομίας» 1990) ένας από τους λόγους για την εμφάνιση στην αυτονομία / αυτοκυβέρνηση ήταν και η αντιπάθεια για το καθεστώς του Ι. Μεταξά.
14. Έστω κι αν φαινόταν την δεκαετία του 1980 να είναι ένα «γκέττο» όπως το χαρακτήρισε ο Κ. Λεοντίου («Χρήσεις της Κυπριακής Διαλέκτου και προεκτάσεις» 1982). Ήταν όμως ένα προνομιακό γκέτο για την Κυπριακή κοινωνία, εφ' όσον το σκετς στις 12 το μεσημέρι της Κυριακής συμβάδιζε με το παραδοσιακό οικογενειακό γεύμα - και έμοιαζε με μία «άλλη λειτουργία» μετά την θρησκευτική το πρωί.
15. Έλενα Σοφοκλέους, 1997. κυπριώτικο σκετς: Η αρχή ενός θεσμού που έγινε ο

καθρέφτης της κυπριακής κοινωνίας. Journalism thesis. FIT.

16. Η προσπάθεια του Μ. Χριστοδούλου για αλλαγή των τοπωνυμίων, χρονολογούνται από τότε.

17. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν ήταν μόνο η Αριστερά που ήταν δικαιοδική. Και άλλα κινήματα των κατώτερων τάξεων ξεκίνησαν σαν δικαιοδικά. Μέχρι και η ΠΕΚ είχε T/K μέλη μέχρι το 1944.

18. Όπως έδειξε ξεκάθαρα στην πρόσφατη μελέτη του ο Μ. Δρουσιώτης («ΕΟΚΑ, η σκοτεινή όψη»), ακόμα και η μαχητική, αντι-αποικιακή οργάνωση της Δεξιάς ήταν διαβρωμένη από τα συμφέροντα των ατόμων που έπαιζαν διπλά και τριπλά παιχνίδια. Η εξουσία ήταν ανέκαθεν ο χώρος και η πρακτική γύρω από τον οποίο οικοδομούσε η Δεξιά τον Λόγο / Πρακτική της.

19. Αυτή είναι η περίοδος όπου η αστικοποίηση (urbanization) γίνεται με το κυρίαρχο ρεύμα, το ποσοστό αναλφαβητισμού πέφτει κάτω από το 50%, ενώ τα λαϊκά στρώματα οργανώνονται και διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

20. Ακόμα και πριν να δημιουργηθεί το ΚΚΚ η θέση για Ανεξαρτησία είχε καταγραφεί (σαν θέση των εργατικών σοσιαλιστικών κύκλων) στην εφημερίδα Πυρός (τ. 12) το 1922. Και έτσι εμφανίζεται σε όλα τα σημαντικά ντοκουμέντα του ΚΚΚ - αυτά τουλάχιστον που έχουν αναδημοσιευτεί.

21. Το άτομο που είχε άμεση επαφή με τη Διεθνή (ο Βάτης) ήταν ιδιαίτερα έντονος υπέρ της Ανεξαρτησίας και μάλιστα στην προσούρα του 1931 απορρίπτει ακόμα και την ιδέα για υποστήριξη της ένωσης στα πλαίσια της «Βαλκανικής Ομοσπονδίας».

22. Η πιο εντυπωσιακή δολοφονία «αυτονομιστή» την δεκαετία του 1930 ήταν του Τριανταφυλλίδη - πατέρα του μετέπειτα Γ. Εισαγγελέα. Η αντικομμουνιστική τρομοκρατία είχε αρχίσει ήδη από το 1923.

23. Peter Loizos. 1974. The Progress of Greek nationalism 1878 - 1970. In «Choice and Change: Essays in Honour of Lucy Mair». London. Athlone.

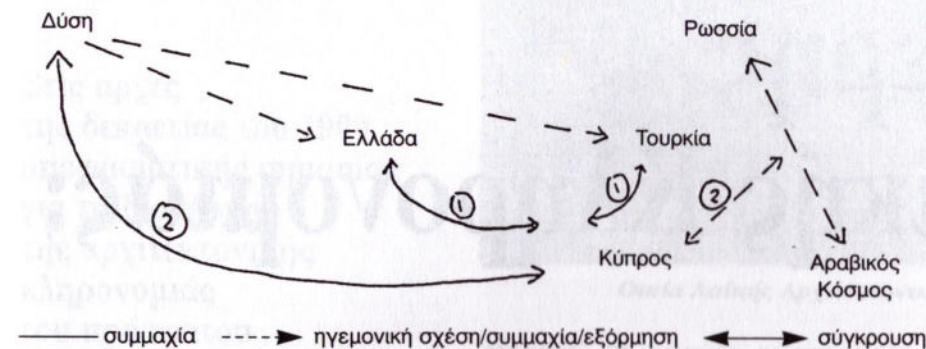
24. Αναδημοσιεύτηκαν μετά στην προσούρα «Our Destiny».

25. Φιλολογική Κύπρος. 1964.

26. Νίκος Περισιτιάνης, 1955. Δεξιά - αριστερά, ελληνοκεντρισμός - κυπριοκεντρισμός: Το εκκρεμές των συλλογικών ταυτίσεων μετά το 1974. Στο «Ανατομία μίας Μεταμόρφωσης». Intercollege Press.

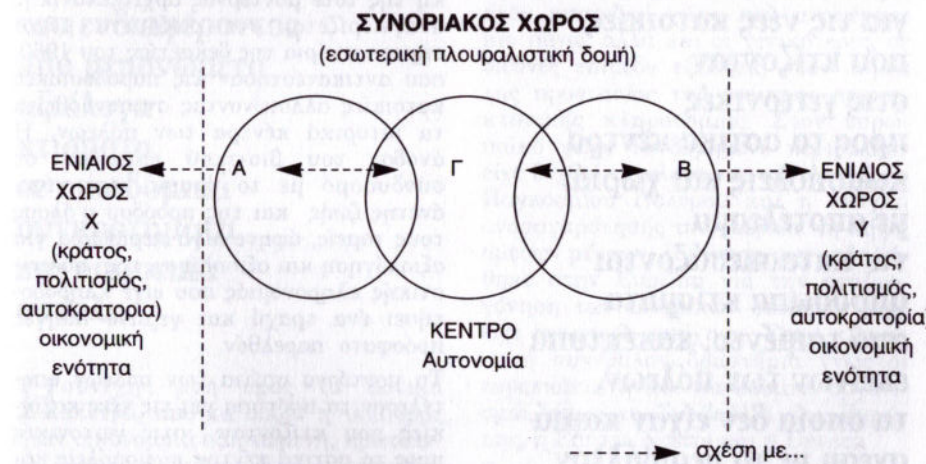
27. Theodore Papadopoulos. 1993. Frontier Status and Frontier Processes in Cyprus. In «The Sweet Land of Cyprus». Nicosia.

Πίνακας 1: Η Κύπρος σαν γεωπολιτικό σύνορο

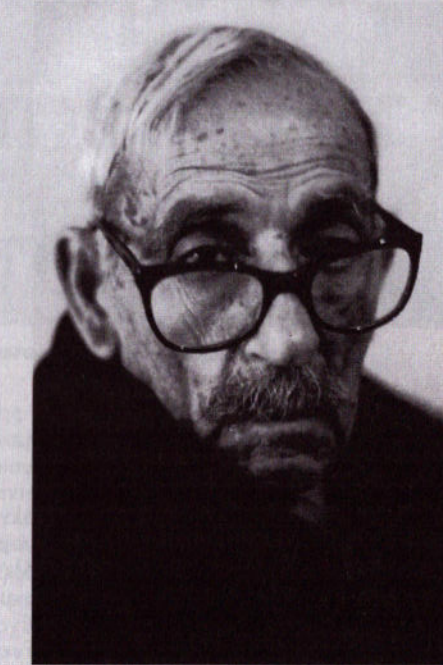
1. Τοπική διαμάχη εθνών - κρατών
2. Γεωπολιτική διαμάχη στο παγκόσμιο σύστημα

Πίνακας 2: Η εσωτερική δομή του συνοριακού χώρου

* οι κύκλοι δεν έχουν σταθερή ποσότητα. Η ουσία του συνοριακού χώρου είναι ότι διακυμαίνονται, μεγαλώνουν ή μικραίνουν στην μεταξύ τους σχέση αναλόγως των εξωτερικών παραγόντων.

Πίνακας 3: Οι πολιτικο-πολιτιστικές ταυτότητες την περίοδο 1920-74 με βάση το «σύνορο» των εθνών κρατών

Μια έκφραση ποιητικού Κυπριωτισμού

Εμείς οι τρεις

Ματς έν έσει η τζι η Τζύπρος μας δικήν της ιστορίαν τζαι σπήλιους του γρουσαφικού τζι ούλοιο στον Παρθενώναν παν τζαι σγάφουν με μανία για να 'βρουν κούζες που τζαι που.

'Μμά 'φήκαν οι κουρσάροι τους τζι εννά 'βρούσιν τζαι τούτοιο! Η φαντασία η πολλή καμμιάν βολάν γιρτζίει τους, τζαι τα δικά τους πλούτη όπως μια σκάμμη καταλιεί.

Εγιώ στην Τζύπρον έμεινα λιπέρτης τζαι Βασιλης, σπήλιους που σγάφαμεν καλά τζι ηύραμεν πράμαν πόλικον, τζι ας ήτουν τέλεια δειλις μέσα στου κόσμου τα μυαλά.

Παύλος Λιασιδης 1979 Νεκατωμένιοι Αέρηες

1960: Έτος ορόσημο για την προστασία της Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Ευφροσύνη Ριζοπούλου-
Ηγουμενίδου*

Με τον όρο Νεότερη Πολιτιστική Κληρονομιά εννοούμε όλες τις πολιτισμικές εκφράσεις που μας κληροδοτήθηκαν από το πρόσφατο παρελθόν (κυρίως από τον 18ο αιώνα και μετά), εδώ όμως θα αναφερθούμε σε δύο μόνο βασικούς τομείς, πρώτον στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, το δομημένο περιβάλλον που μαζί με το φυσικό καθορίζει τη φυσιογνωμία του τόπου μας, και δεύτερον στη λαϊκή τέχνη με την έννοια των δημιουργημάτων των παραδοσιακών τεχνιτών, τα οποία δεν είναι μόνο καλλιτεχνήματα αλλά και χρηστικά εθνη της καθημερινής ζωής. Όπως και παλαιότερα, έτσι και σ'ολόκληρη την περίοδο της Βρετανικής κατοχής, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Κύπρου ήταν αγρότες και η οικονομία παρέμενε βασικά γεωργική με χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Σύμφωνα με την έρευνα του SurrIDGE, ως το 1930 ο μισός περίπου πληθυσμός της υπαίθρου διέθετε κατοικία με ένα μόνο δωμάτιο και συγκατοικούσε με τα πολύτιμα για το όργωμα βόδια.

Η κοινωνία του νησιού στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα είχε ακόμη αργούς ρυθμούς ανάπτυξης και χαρακτηριζόταν από έντονο συντηρητισμό και προσκόλληση στην παράδοση, στα ήθη και έθιμα του παρελθόντος. Σε απόμακρες περιοχές οι συνθήκες ζωής και η οικονομική αυτάρκεια θύμιζαν το απώτερο παρελθόν. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, που είχε έμμεσες επιπτώσεις στην κυπριακή ζωή, σημειώθηκε κάποια αισθητή ανάπτυξη και σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπως στη βιομηχανία και στον τουρισμό, που είχε εμφανιστεί από τη δεκαετία του 1930.

Τα μοντέρνα σπίτια των πόλεων αποτέλεσαν τα πρότυπα για τις νέες κατοικίες που κτιζόνταν στις γειτονικές προς τα αστικά κέντρα κωμοπόλεις και χωριά, με αποτέλεσμα να κατασκευάζονται απρόσωπα κτίσματα από τσιμέντο, κακέκτυπα εκείνων των πόλεων, τα οποία δεν είχαν καμιά σχέση με το περιβάλλον και το χαρακτήρα των παραδοσιακών οικισμών.

Παρόλα αυτά και παρά το γεγονός ότι κατά την περίοδο της Βρετανικής αποικιοκρατίας είχαν δημιουργηθεί βασικά έργα υποδομής (π.χ. στον τομέα των συγκοινωνιών), είναι το 1960, με την Ανεξαρτησία και την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας που σηματοδοτείται μια νέα περίοδος ταχείας οικονομικής ανάπτυξης και ραγδαίων αλλαγών. Πρώτο θύμα αυτών των μεταβολών ήταν η λαϊκή αρχιτεκτονική και ο παραδοσιακός τρόπος ζωής γενικότερα. Στον τομέα της αρχιτεκτονικής οι αλλαγές οφείλονται σε ποικίλους παράγοντες. Ένας από τους σημαντικότερους ήταν η "εισβολή" και καθιέρωση νέων, σύγχρονων υλικών, τα οποία, σε σύγ-

κριση με τα παραδοσιακά υλικά (πέτρα, πλιθάρι, αχυροπηλό), ήταν πιο οικονομικά και εύχρηστα, καθώς και νέων μεθόδων κατασκευής. Η αισθητική της τότε μοντέρνας αρχιτεκτονικής αναγνωρίζεται στα σωζόμενα μέχρι σήμερα κτήρια της δεκαετίας του 1960, που αντικατέστησαν τις παραδοσιακές κατοικίες αλλοιώνοντας ανεπανόρθωτα τα ιστορικά κέντρα των πόλεων. Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου σε συνδυασμό με το όραμα μιας νέας, άνετης ζωής και της προόδου σ'όλους τους τομείς, άφησε λίγα περιθώρια για αξιολόγηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς που είχε κληροδοτήσει ένα τραχύ και γεμάτο πληγές πρόσφατο παρελθόν.

Τα μοντέρνα σπίτια των πόλεων αποτέλεσαν τα πρότυπα για τις νέες κατοικίες που κτιζόνταν στις γειτονικές προς τα αστικά κέντρα κωμοπόλεις και χωριά, με αποτέλεσμα να κατασκευάζονται απρόσωπα κτίσματα από τσιμέντο, κακέκτυπα εκείνων των πόλεων, τα οποία δεν είχαν καμιά σχέση με το περιβάλλον και το χαρακτήρα των παραδοσιακών οικισμών.

Η τάση της αστυφιλίας, που είχε εκδηλωθεί με ανοδική τάση κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας, επιταχύνθηκε στο πρόσφατο έδαφος των νέων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών. Ως ενδεικτικό των ρυθμών αστικοποίησης αναφέρουμε ότι, ενώ κατά τις αρχές της Βρετανικής διακυβέρνησης ποσοστό μεγαλύτερο από το 80% του πληθυσμού ζούσε σε αγροτικές περιοχές, το 1960 ο αστικός πληθυσμός της Κύπρου είχε φθάσει το 35.9% και μέσα σε 22 χρόνια, το 1982, ανέβηκε στο 55.6%. Το 1960 η γεωργία απασχολούσε ακόμη το 40.3% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, αποφασιστικής σημασίας για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του πρόσφατου παρελθόντος ήταν ο νέος ορισμός που δόθηκε στον όρο "μνημείο" και η επέκταση του ενδιαφέροντος από μεμονωμένα αξιόλογα κτίσματα σε οικοδομικά συγκροτήματα και οικιστικά σύνολα.

Ησυνεχής ροή προς τα αστικά κέντρα, από τα οποία η υπαίθρος ήταν οικονομικά εξαρτώμενη, προκάλεσε δραστική μείωση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών, ιδιαίτερα των πιο απόμακρων οικισμών, που μαζί με το νεαρή ηλικία ανθρώπινο δυναμικό έχασαν και τη ζωτικότητα τους. Η κατάσταση αυτή αποτυπώθηκε με τα πιο έντονα χρώματα στην εικόνα εγκατάλειψης και καταστροφής που άρχισε να παρουσιάζει η παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Το 1960 για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ίσχυε στην Κύπρο μόνο ο Περί Αρχαιοτήτων Νόμος του 1935, που εφαρμόζονταν σχεδόν αποκλειστικά για τη διατήρηση μνημείων της Αρχαιότητας, της Βυζαντινής και της Μεσαιωνικής περιόδου. Εξαιρέσεις αποτελούσαν μεμονωμένα νεότερα κτήρια (του τέλους του 18ου αιώνα), όπως το αρχοντικό του Δραγομάνου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου στη Λευκωσία, και η Οικία Χατζηομήτρου που στεγάζει το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης στη Γεροσκήπου, τα οποία είχαν κηρυχθεί "Αρχαία

Οικία Λαϊκής Αρχιτεκτονικής στο χωριό Πέρα Ορεινής

Μνημεία" με κριτήρια το μνημειακό χαρακτήρα, την καλλιτεχνική αξία και την ιστορική σημασία τους. Μετά το 1960, το Τμήμα Αρχαιοτήτων στρέφει την προσοχή του σε μια νέα κατηγορία μνημείων, τις οικίες παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Τη στροφή αυτή καθόρισαν όχι μόνο οι βαθιές αλλαγές στον κυπριακό χώρο που αναφέραμε πιο πάνω, αλλά και οι γενικότερες, σε διεθνές επίπεδο εξελίξεις στον τομέα της προστασίας της νεότερης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Στον ευρωπαϊκό χώρο το δομημένο περιβάλλον είχε δεχθεί τα πλήγματα του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και η ανάγκη ανασυγκρότησής του επέβαλε τη λήψη άμεσων μέτρων. Η κίνηση που εκδηλώθηκε στην Ευρώπη για την αναζωογόνηση των ιστορικών οικισμών της, είχε ευρύτερη απήχηση. Στην κίνηση αυτή συνέβαλαν δραστήρια γνωστοί ευρωπαϊκοί ή και παγκόσμιοι οργανισμοί, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Europa Nostra και η Unesco.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, αποφασιστικής σημασίας για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του πρόσφατου παρελθόντος ήταν ο νέος ορισμός που δόθηκε στον όρο "μνημείο" και η επέκταση του ενδιαφέροντος από μεμονωμένα αξιόλογα κτίσματα σε οικοδομικά συγκροτήματα και οικιστικά σύνολα. Το 1964 ο Χάρτης της Βενετίας, με την υπογραφή εκπροσώπων 17 κρατών, διακήρυξε ότι "η έννοια ενός ιστορικού μνημείου δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί ένα ιδιαίτερο πολιτισμό, μια ενδεικτική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις μεγάλες δημιουργίες αλλά και για τα ταπεινά έργα που με τον καιρό απέκτησαν πολιτιστική σημασία...".

Στην Κύπρο, μέσα σ'αυτό το γενικότερο πνεύμα και μπροστά στο φάσμα

της ταχύρυθμης εξαφάνισης μιας μακράς αρχιτεκτονικής παράδοσης μέσα στα χρονικά όρια μιας μόνο γενιάς, το Τμήμα Αρχαιοτήτων άρχισε να θεωρεί τις οικίες και τα συμπλέγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής ως μνημεία αξία διατήρησης. Έτσι, το 1966 άρχισε ο καταρτισμός ενός προκαταρκτικού αρχείου αντιπροσωπευτικών κτισμάτων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, με την αποστολή από την Ελλάδα της μελετήτριας Βάννας Χατζημιχάλη. Το αρχείο αυτό θα αποτελούσε τη βάση για τη λήψη μέτρων προστασίας των νεότερων μνημείων. Από το 1965 προετοιμάστηκε ευρύτερο πρόγραμμα αποτύπωσης και μελέτης παραδοσιακών κτισμάτων στην κυπριακή υπαίθρο από ομάδες τελειοφοίτων των Πολυτεχνείων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, πρόγραμμα που άρχισε να υλοποιείται το 1973 και διακόπηκε το 1974.

Στα χρόνια που ακολούθησαν μετά τα γεγονότα του 1974, τα οποία είχαν σοβαρές επιπτώσεις τόσο στο δομημένο όσο και στο φυσικό περιβάλλον, με την αποκοπή περιοχών με πλούσια και ζωντανή παράδοση και τη δημιουργία οξύτατου στεγαστικού προβλήματος για τον προσφυγικό πληθυσμό, οι προσπάθειες για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς εντατικοποιήθηκαν. Παραδοσιακά κτίσματα, μεταξύ των οποίων και ιδιωτικές κατοικίες κηρυγμένες σε "Αρχαία Μνημεία", άρχισαν να επιδιορθώνονται με κυβερνητική συνεισφορά που κάλυπτε μέχρι το 50% της δαπάνης, ενώ για τη διατήρηση του περιβάλλοντος γύρω από τα μνημεία κηρύσσονταν "Ελεγχόμενες περιοχές" από το Τμήμα Αρχαιοτήτων και Ζώνες από το Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως. Το τελευταίο κυβερνητικό Τμήμα άρχισε επίσης να παρέχει από το 1982 σειρά οικονομικών κινήτρων για την αποκατάσταση "Διατηρητέων" οικοδομών.

Η ένταξη των μνημείων στη σύγχρονη ζωή αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωσή τους αλλά η προστασία τους είναι μια ανώφελη ρομαντική χειρονομία όταν δεν υπηρετεί ουσιαστικούς, μορφωτικούς, πολιτιστικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους,

Αξιολογώντας σήμερα από κάποια Αχρονική απόσταση το έργο της διάσωσης της νεότερης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στις πρώτες μετά το 1960 δεκαετίες, διαπιστώνουμε ότι η προσπάθεια των κρατικών φορέων για τη διατήρηση και ορθολογιστική αξιοποίηση των παραδοσιακών κτισμάτων ήταν αποσπασματική λόγω του μικρού αριθμού ειδικευμένου προσωπικού και των πενιχρών οικονομικών που διατίθεντο στον τομέα αυτό, ο οποίος,

σε σχέση με άλλους τομείς ανάπτυξης, δεν αποτελούσε προτεραιότητα. Αν εξαιρέσουμε ορισμένους οικισμούς, όπως π.χ. το Φικάρδου, τα Λεύκαρη, την Κακοπετριά, όπου οι εργασίες αποκατάστασης επεκτάθηκαν σε σύνολα παραδοσιακών κατοικιών, στην υπόλοιπη ύπαιθρο διατηρήθηκαν αντιπροσωπευτικά μόνο δείγματα και όχι παντού. Λαμβάνοντας υπόψη τους πολύ ταχύτερους ρυθμούς καταστροφής ή αλλοίωσης του παραδοσιακού περιβάλλοντος, αντιλαμβανόμαστε πόσο ανεπαρκής ήταν η αντιμετώπιση του προβλήματος. Επιπλέον, οι προσπάθειες προσέκρουαν κατά κανόνα στην αντίδραση ή το λιγότερο στις επιφυλάξεις των κατοίκων της υπαίθρου, οι οποίοι είχαν συνδέσει στη συνειδησή τους τα παλιά σπίτια με τη φτώχεια, την ανέχεια και τη στέρηση της ανέσεων που πρόσφεραν οι μοντέρνες κατοικίες. Είναι γεγονός ότι ο μικρός έστω αριθμός οικιών λαϊκής αρχιτεκτονικής που επιδιορθώθηκαν στην αρχική τους μορφή με παραδοσιακά υλικά, λειτούργησαν ως πρότυπα για την αποκατάσταση και άλλων σπιτιών της ίδιας περιοχής και έπεισαν στην πράξη ότι τα παλιά σπίτια μπορούν να αξιοποιηθούν ως κατοικίες με σύγχρονες ανέσεις, διατηρώντας ταυτόχρονα το χαρακτήρα και την ποιότητά τους. Παρ' όλα αυτά, η καλλιέργεια συνείδησης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ένα αίτημα που παραμένει ακόμη ανοιχτό στην κυπριακή κοινωνία. Δεν θάπρεπε να παραγνωρισθεί η συμβολή στο θέμα αυτό του Παγκύπριου Οργανισμού Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (ΠΟΑΚ), που ιδρύθηκε το 1979, του Σχεδίου Λαόνας, των Φίλων του Ακάμα και των πολιτιστικών ιδρυμάτων, καθώς και οι πολύ νεότερες προσπάθειες του ΚΟΤ για κάποια αναβίωση της υπαίθρου με το πρόγραμμα του Αγροτουρισμού. Για τη διάσωση του ιστορικού κέντρου της πρωτεύουσας, το οποίο δυστυχώς έχει υποστεί ανεπανόρθωτες αλλοιώσεις μετά το 1960, σοβαρό έργο επιτελεί το Master Plan Λευκωσίας από την ίδρυσή του το 1979.

Αναμφίβολα, η καλλιέργεια συνείδησης για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι θέμα γενικότερης παιδείας, συνδέεται όμως άμεσα και με την παροχή ουσιαστικών κινήτρων για αναβίωση των παραδοσιακών οικισμών και την ορθολογιστική αξιοποίηση του παραδοσιακού περιβάλλοντος γενικότερα, πράγματα που απαιτούν οργάνωση και συντονισμένη αντιμετώπιση των κρατικών και άλλων φορέων.

Το έργο της διάσωσης της νεότερης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ήταν και εξακολουθεί να είναι επίπονο αλλά γίνεται ακόμη δυσκολότερο εξαιτίας της σύγκρουσης με την ιδεολογία της

ανάπτυξης, της υπέρμετρης εκμετάλλευσης και των ιδιωτικών συμφερόντων, μιας σύγκρουσης που εκδηλώνεται πολύ εντονότερα στα αστικά κέντρα και στις τουριστικές περιοχές.

Το συμπέρασμα στο οποίο είχε καταλήξει ήδη το 1961 η Σύνοδος της Γενεύης, ότι η ένταξη των μνημείων στη σύγχρονη ζωή αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωσή τους και ότι η προστασία είναι μια ανώφελη ρομαντική χειρονομία όταν δεν υπηρετεί ουσιαστικούς μορφωτικούς, πολιτιστικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους, μικρή μόνο εφαρμογή έχει βρει μέχρι σήμερα στην Κύπρο.

Όσον αφορά τα έργα λαϊκής τέχνης, παρατηρούμε και πάλι ότι οι προσπάθειες για τη συλλογή, διάσωση, προβολή και μελέτη των έργων της κυπριακής χειροτεχνίας, συνδέονται με το φαινόμενο της σταδιακής μεν, αλλά αισθητής εξαφάνισής τους. Ήδη πριν από τα μέσα του αιώνα, η βιομηχανοποίηση της παραγωγής και η εισαγωγή ξένων τυποποιημένων ειδών είχαν αρχίσει να ανακόπτουν την παραδοσιακή δημιουργία αλλά οι τάσεις αυτές μεγιστοποιούνται μετά το 1960. Οι νέοι ρυθμοί ανάπτυξης πλήττουν την παραδοσιακή ζωή στο σύνολό της και τα παραδοσιακά επαγγέλματα που εξυπηρετούσαν την κλειστή παραδοσιακή κοινωνία, αρχίζουν να περιορίζονται.

Αξιολογώντας κριτικά τα μετά το 1960 επιτεύγματα, δεν μπορούμε παρά να παραδεχθούμε πως μικρό μόνο μέρος της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς έχει διασωθεί, γεγονός που μας θέτει μπροστά σε σοβαρές ευθύνες για την ορθότερη προστασία και αξιοποίηση τόσο του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος, όσο και του παραδοσιακού πλούτου και των πολιτισμικών αξιών που μας κληροδότησε το πρόσφατο παρελθόν.

Όταν ο γενικότερος εκουγχρονισμός έθετε τα είδη λαϊκής τέχνης στο περιθώριο, πρωτοπόροι ερευνητές πρωτοστάτησαν στη δημιουργία του πρώτου Μουσείου Λαϊκής Τέχνης στη

Λευκωσία, το 1950. Σημαντική όμως ώθηση στην προστασία, προβολή και έρευνα του παραδοσιακού πολιτισμού της Κύπρου παρατηρείται κυρίως μετά την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στο νεοσύστατο Κράτος ο Κύπριος αρχίζει να συνειδητοποιεί την αξία του παραδοσιακού πολιτισμού ως γνήσιου εκφραστή της πολιτιστικής του ταυτότητας, σε αντιπαράθεση προς τα ξένα πολιτιστικά ρεύματα. Τα ήδη υπάρχοντα Μουσεία Λαϊκής Τέχνης εμπλουτίζονται και δημιουργούνται νέα. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων επεκτείνει τη νομοθετική προστασία του αρχικά σε έργα εκκλησιαστικής και λαϊκής τέχνης "υψίστης αρχαιολογικής, καλλιτεχνικής ή ιστορικής σημασίας", που χρονολογούνται ως το 1900, και πρόσφατα σε έργα λαϊκής τέχνης που χρονολογούνται ως το 1940. Κατά την τελευταία δεκαετία, Δήμοι και Κοινότητες, Μονές και Ιδρύματα, κινητοποιούνται και ιδρύουν δικά τους Μουσεία Λαϊκής Τέχνης. Παράλληλα αυξάνονται και εμπλουτίζονται οι ιδιωτικές συλλογές, και εμφανίζονται επιμελημένες εκδόσεις για την κυπριακή λαϊκή τέχνη και την παραδοσιακή ζωή. Όλα αυτά οδήγησαν σε αναβάθμιση της εκτίμησης του εθνογραφικού υλικού του νησιού, και μάλιστα όχι μόνο των λαϊκών καλλιτεχνημάτων αλλά και των ειδών (εργαλείων, σκευών κλπ.) που εξυπηρετούσαν την καθημερινή ζωή. Μέσα σε τέτοιο κλίμα διασώθηκε μέρος της παραδοσιακής χειροτεχνίας - αν και όχι πάντοτε με τον ορθό

Ο παραδοσιακός οικισμός Φικάρδου

τρόπο - στο μεγαλύτερο μέρος όμως τα είδη αυτά έχουν χαθεί ή έχουν αποσυνδεθεί εντελώς από το φυσικό τους περιβάλλον και αποτελούν διακοσμητικά φολκλωρικά στοιχεία.

Σημειωτέον ότι από το 1995 η παραδοσιακή κυπριακή τέχνη και ο υλικός βίος του πρόσφατου παρελθόντος γενικότερα, διδάσκονται στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, γεγονός που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για διεύρυνση της έρευνας στους συναφείς τομείς.

Έμφαση στη μελέτη του παραδοσιακού πολιτισμού παρατηρήθηκε κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και σε άλλες χώρες - πρώην γαλλικές ή βρετανικές αποικίες, αραβικές χώρες και χώρες Βορείου Αφρικής - ενώ παράλληλα στην Ευρώπη ενισχύθηκε ιδιαίτερα η ανάπτυξη Εθνογραφικών

Μουσείων, και η γνώση και προβολή της πολιτιστικής ταυτότητας κάθε λαού θεωρείται πλέον αναγκαία προϋπόθεση για αλληλοκατανόηση, συνεργασία και ειρηνική συνύπαρξη. Η νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία συμμετείχε στη δική της κλίμακα και με τους δικούς της ρυθμούς στις γενικότερες αυτές εξελίξεις.

Εν όψει των πιο πάνω, μπορούμε να θεωρήσουμε το 1960 έτος/όρδωση για τη διάσωση της Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως το 1960 αποτελεί μια τομή σ' όλες τις πτυχές της κυπριακής ζωής. Αφενός άνοιξε τους ορίζοντες της ανάπτυξης, μιας ανάπτυξης που στον τομέα της Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς είχε, όπως είδαμε, και αρνητικές επιπτώσεις, αφετέρου δημιούργησε, έστω με αργούς ρυθμούς και περιορισμένα μέσα, μια βασική υποδομή στα πλαίσια της ανασυγκρότησης ενός ανεξάρτητου πλέον κράτους, για τη διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πρόσφατου παρελθόντος, σύμφωνα με τις νέες στο διεθνή χώρο αντιλήψεις, ο απόηχος των οποίων έφθανε και στην Κύπρο.

Αξιολογώντας κριτικά τα μετά το 1960 επιτεύγματα, δεν μπορούμε παρά να παραδεχθούμε πως μικρό μόνο μέρος της Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς έχει διασωθεί, γεγονός που μας θέτει μπροστά σε σοβαρές ευθύνες για την ορθότερη προστασία και αξιοποίηση τόσο του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος, όσο και του παραδοσιακού πλούτου και των πολιτισμικών αξιών που μας κληροδότησε το πρόσφατο παρελθόν.

* Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστήμιο Κύπρου

Αρχοντικό στην οδό Αξιοθέας (18ου - 19ου αιώνα), Λευκωσία. Είναι «Αρχαίο Μνημείο» που έχει αποκατασταθεί.

Η οικία Πάτοσαλον, Πάνω Λεύκαρη. Έχει επιδιορθωθεί από το Τμήμα Αρχαιοτήτων και αποτελεί το Μουσείο Λαϊκή Τέχνη Λευκάρων

Σιλλουρόκαμπος ή μάλλον Shilouρόκαμπος;

I. Παγιάτας

Με την ευκαιρία της συμπλήρωσης της ανασκαπτικής περιόδου του 1998, το Τμήμα Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Συγκοινωνιών, εξέδωσε κάποια στιγμή ανακοινωθέν, για τις ανασκαφές στο Νεολιθικό οικισμό της Παρεκκλησιάς - Σιλλουρόκαμπου.

Σμφωνα με το ανακοινωθέν, οι ανασκαφές που διεξήγαγε Γαλλική Αρχαιολογική Αποστολή, «έφεραν στο φως επιπρόσθετες πληροφορίες για το σημαντικό αυτό οικισμό, που χρονολογείται μεταξύ του 8200 και 7200 π.χ.». Μεταξύ άλλων, «σε μεγάλο λάκκο με ευρήματα διαφόρων τύπων, ανασκαφής αντρικός σκελετός σε συνεσταλμένη στάση... Από ανθρωπολογικής άποψης τα οστά αυτά αποτελούν τα παλαιότερα ευρήματα που έχουν ποτέ βρεθεί στην Κύπρο».

Αυξάνεται λοιπόν η περίοδος της ιστορίας της Κύπρου για την οποία υπάρχει μαρτυρία, στα 10000 χρόνια και η μακραίωνη παρουσία των προγόνων μας σ' αυτή τη χώρα, επιβεβαιώνεται με τη ... «συνεσταλμένη» έστω παρουσία του ανθρώπινου και δη ανδρικού, σκελετού! Αυτή ήταν η ουσία του ανακοινωθέντος, που μέχρι στιγμής βεβαιώνει τη για 10000 τόσα χρόνια παρουσία μας σ' αυτή τη γη.

Αξίζει ίσως να αναφερθεί ότι, στο ίδιο ανακοινωθέν που βγήκε στα αγγλικά, η λέξη Σιλλουρόκαμπος αναφέρεται ως Shillourokambos, που είναι προφανώς η ορθή προφορά του κυπριακού αυτού τοπωνυμίου.

Το πρόβλημα της ορθής γραφής της κυπριακής διαλέκτου στα ελληνικά, κανένα δε φαίνεται να έχει απασχολήσει μέχρι της στιγμής στα σοβαρά. Το αντίθετο μάλιστα συνέβει στο μεταγλωττισμό των κυπριακών τοπωνυμίων στο ρομανικό αλφάβητο, όπου σαφώς έγινε προσπάθεια εξάλειψης της ιδιαιτερότητας της προφοράς της κυπριακής διαλέκτου. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν κατά την άποψη μου, τα κυπριακά τοπωνύμια να έχουν μεταγλωττιστεί ανάμεσα σε δυο συντεταγμένες, εκείνες του γελοίου και του ακατονόητου. Για ανα αναφερθώ σ' ένα μόνο παράδειγμα, εκείνο του μεταγλωττισμένου «Kavo Gkeko»: Έχω διεξέλθει λεξικά στην αγγλική, τη γαλλική, την ιταλική, την ισπανική, τη γερμανική, τη σουηδική ακόμα και τη ρουμανική. Πουθενά δεν απαντά ο συνδυασμός «gk» στην αρχή της λέξης κι ως περιμένουμε να το προσφέρουν σωστά εκείνοι των οποίων η γλώσσα είναι λατινογενής και στους οποίους κατά κύριο λόγο απευθύνεται το ρομανικό αλφάβητο στην Κύπρο. Όμως, πέρα από τα τοπωνύμια, υπάρχει το ευρύτερο θέμα απόδοσης στο γραπτό λόγο στα ελληνικά της καθομιλουμένης μας διαλέκτου, καθώς και ξένων λέξεων και ονομάτων που πηγαινοέρχονται στη καθημερινή μας ζωή.

Παρατηρώ ότι στο βιβλίο του J. Goodwin για τα κυπριακά τοπωνύμια (A Toponymy of Cyprus, Second Edition, 1977) υπάρχουν γύρω στις σαράντα ονομασίες περιοχών που ξεκινούν με το ισοδύναμο του αγγλικού sh. Αλλά και μια ματιά στο «Ετυμολογικό

και Ερμηνευτικό Λεξικό της Κυπριακής Διαλέκτου» του Κ. Γιακουλλή ή το «Ετυμολογικό Λεξικό της Ομιλουμένης Κυπριακής Διαλέκτου» του Κ. Χ' Ιωάννου, θα καταδείξει ότι στην κυπριακή ομιλουμένη διάλεκτο υπάρχουν εκατοντάδες λέξεις με το ισοδύναμο των αγγλικών sh ή j.

Η διάλεκτος ενός λαού αποτελεί μέρος της κουλτούρας του και θα πρέπει να συντηρείται και όχι να καταβάλλεται προσπάθεια εξοστρακισμού της.

Στο ετυμολογικό λεξικό του, αναφέρει ο κ. Κ. Χ' Ιωάννου ότι, από τον 18 αιώνα ο Γερμανός γλωσσολόγος J. Grimm παρατηρούσε χαρακτηριστικά ότι, «Unsere Sprache ist auch unsere Geschichte». Η γλώσσα μας είναι και η ιστορία μας!

Επομένως η λανθασμένη ή σκόπιμη παραμόρφωση της διαλέκτου που μιλούμε, δεν αποτελεί τίποτε λιγότερο από φαλκίδευση της ιστορίας μας.

Ο Χ' Ιωάννου παρατηρεί ότι η ομιλουμένη Κυπριακή διάλεκτος στρωματογραφικά εξεταζόμενη αποτελείται από τόσα διαλεκτικά στρώματα όσα και η πολιτική ιστορία της Κύπρου» και σαν τέτοια ξεχωρίζει τα παρακάτω εξη:

(α) Το στρώμα της Πανάρχαιας Κυπριακής διαλέκτου των Αχαιών.

(β) Το στρώμα της κλασικής εποχής της Ελληνικής γλώσσας από την εποχή του Ομήρου ως τον Θεόκριτον, που είναι και το μεγαλύτερο μέρος του κορμού της.

(γ) Το στρώμα της Κοινής Αττικής.

(δ) Το Βυζαντινό στρώμα

(ε) Το ΦραγκοΕνετικό στρώμα, με περισσότερες ιταλικές και λιγότερες γαλλικές λέξεις προερχόμενες από την Προβηγκιακή και

(στ) Το στρώμα της Τουρκοκρατίας.

Μεταφέροντας από τη «Φωνητική των Νεοελληνικών Ιδιωμάτων Κύπρου Δωδεκανήσου και Ικαρίας» του Χρ. Παντελίδη, παρατηρεί ο Χ' Ιωάννου ότι τόσο ο φθόγγος σια όσο και ο φθόγγος τσι της Κυπριακής διαλέκτου, δεν προέρχονται από την τουρκική αλλά από τους αρχαίους φθόγγους της ελληνικής, έχοντας φυσιολογικά και κατά στάδια εξελιχθεί στη σημερινή τους φθογγολογική μορφή, χωρίς ξένη επίδραση.

Τις Αγγλικές λέξεις δεν θεωρεί ο Χ' Ιωάννου ότι μπήκαν στο λεξιλόγιο του Κυπριακού λαού, κάτι που θα εύρισκε σήμερα αρκετούς να διαφωνούν.

Ακριβώς επειδή ενστερνίζομαι το ότι η γλώσσα μας είναι και η ιστορία μας και ακόμα επειδή πρόκειται για ζωντανή γλώσσα, τη γλώσσα που μιλούμε καθημερινώς, είναι η άποψή μου, ότι το θέμα θα έπρεπε να είχε ήδη τύχει της προσοχής των γλωσσολόγων και της Πολιτείας. Και τούτο για να μπορούμε να αποδίδουμε γραπτώς σωστά το γλωσσικό μας ιδίωμα χωρίς να χρειάζεται αρκετές φορές να αυτοσχεδιάζουμε. Ακόμα για να μπορούμε να προσφέρουμε κατά το δυνατό ορθά, ξένες λέξεις ή ονόματα, τα οποία κανένα γλωσσικό πρόβλημα δεν έχουμε για να προσφέρουμε σωστά, όπως για παράδειγμα τις λέξεις chiqué, revanche και reportage, που τις τροποποιήσαμε σε σικέ, ρεβάνς ή ρεπορτάζ, γιατί έτσι μας έρχονται από την Ελλάδα. Ακόμα θα μπορούσαμε να προσφέρουμε σωστά την πληθώρα των Γιουγκοσλάβων ποδοσφαιριστών που αγωνίζονται στις Κυπριακές ομάδες και των οποίων τα επίθετα τελειώνουν κατά κανόνα σε ic και δεν θα αναφερόμαστε στον όχι και πολύ συμπαθή και για πολλά δεινά της Κύπρου ευθυνόμενο κ. Denktash ως Ντενκτάς!

Σε πλείστες όσες γλώσσες η έκφραση των σχετικών φθόγγων είτε γίνεται με ειδικό μονοσήμαντο γράμμα είτε με συνδυασμό γραμμάτων είτε με την κατάλληλη σήμανση (cedille, circumflexe στα γαλλικά, οξυβαρεία ή

περισπωμένη στα ελληνικά) όπως στα Τσέχικα Skoda, τα Ισπανικά nino, τα Σερβοκροάτικα Gokic, τα Τουρκικά Denktas.

Η καταφυγή σε ένα φωνητικό διεθνές αλφάβητο είναι πιθανόν να δίνει κάποια λύση στον επιστήμονα που μελετά γλωσσολογία, ωστόσο δε θα πρέπει για κάποιους κανόνες να θυσιάζεται η ουσία και η πρακτική.

Το πρόβλημα που εμφανίζει η γραπτή απόδοση της Κυπριακής διαλέκτου, δεν εμφανίζεται στην Ελλάδα, όπου η προφορά είναι της νεοελληνικής και είναι «καθαρή», παρά μόνο σε λίγες ίσως περιπτώσεις (Κρητική για παράδειγμα) και στην περίπτωση μεταφο-

ράς από ξένες γλώσσες. Ωστόσο μια και τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα μιλούμε την Ελληνική γλώσσα, είναι η γνώμη μου ότι θα ήταν σκόπιμη κάποια συνεννόηση επί του θέματος επί διακρατικού επιπέδου. Βέβαια για την Κύπρο το θέμα είναι πολύ πιο σημαντικό, αφού η διάλεκτος μας είναι η ομιλουμένη. Κατά τα άλλα, όπως συμβαίνει σε δεκάδες άλλες πεερπτώσεις κρατών η Ελληνική θα εξακολουθήσει να είναι η επίσημη γλώσσα για τους Ελληνοκύπριους.

Οι γραμμές αυτές σύρονται από κάποιο μη ειδικό με την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον από ειδήμονες.

Εξ' υπαρχής: διαφημίστε το

(ή τουλάχιστο δυσφημίστε το)

13 θέσεις πάνω στο «Δυτικό Πολιτισμό»

Σταύρος Τομπάζος

Με το προηγούμενο άρθρο του στο 4ο τεύχος του περιοδικού μας (Εξ υπαρχής, ή πάντα στη βάση της πολιτισμικής μας εξάρτησης;), ο Βάσος Αργυρού εγκαινιάζει μια μεγάλη συζήτηση σχετικά με τη στάση μας απέναντι στις «δυτικές αξίες» και στο σύγχρονο «δυτικό πολιτισμό».

Αυτή η συζήτηση, αν και εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, δεν μπορεί να είναι ουσιαστική μέσα στα πλαίσια ενός άρθρου του περιοδικού Εξ υπαρχής: Πρόκειται για μια φιλοσοφική συζήτηση που δεν είναι δυνατό να διεξαχθεί χωρίς αναφορές στη βασική βιβλιογραφία πάνω στη Γαλλική Επανάσταση, στο διαφωτισμό, στην πολιτική φιλοσοφία του 19ου στη Γερμανία, στη προσέγγιση του όλου ζητήματος από τον Μαρξ, στις θεωρίες του Πάρβους και του Τρότσκι περί «άνισης και συνδυασμένης ανάπτυξης», στις μεταμοντέρνες θεωρίες και στην κριτική την οποία υφίστανται, μια κριτική που συνίσταται σε μια προσπάθεια θεμελίωσης της οικουμενικότητας των αξιών (J. Habermas).

Η πολυπλοκότητα του ζητήματος δεν μας επιτρέπει παρά μια «τηλεγραφική» προσέγγισή του, υπό τη μορφή 13 θέσεων που αποτελούν μια «πρόχειρη» απάντηση στις απόψεις του Β. Αργυρού:

1. Οι «δυτικές αξίες» δεν αποτελούν με κανένα τρόπο ένα ειδικό ιμπεριαλιστικού ιδεολογικού κατασκευάσμα. Άλλωστε προηγούνται χρονικά της ιμπεριαλιστικής φάσης της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Οι «δυτικές αξίες» έχουν

την ιστορική τους ρίζα στην αρχαία Πολιτεία και την έννοια του πολίτη που εγκαθιδρύσε. Τις αξίες αυτές επανευκαίνιαζει, στη σύγχρονη εποχή, η Μεγάλη Επανάσταση. Η «Πολιτεία» του Πλάτωνα και η επαναστατική Γαλλία έχουν ένα κοινό: Η πλατωνική ουτοπική κοινωνία διέπεται από την αρχή της «ιδέας», η σκέψη κυβερνά τον κόσμο. Η επαναστατική Γαλλία θέλει πρακτικά να αναδιαμορφώσει τον κόσμο σύμφωνα με τον «ορθό λόγο». Με αυτή την έννοια, η «γαλλική» Επανάσταση αποτελεί τον σημαντικότερο σταθμό της ανθρώπινης ιστορίας. Κανείς δεν την περιέγραψε καλύτερα από τον Hegel:

«Από τότε που ο ήλιος βρίσκεται στον ουράνιο θόλο και οι πλανήτες περιστρέφονται γύρω του, δεν είδαμε ποτέ τον άνθρωπο να βάζει το κεφάλι κάτω, να στηρίζεται δηλαδή πάνω στην ιδέα και να οικοδομεί την πραγματικότητα σύμφωνα μ' αυτήν. Ήταν ένα εξαίρετο ηλιοβασιλέμα. Όλοι οι σκεπτόμενοι άνθρωποι γιόρτασαν αυτή την εποχή και ένα θαυμάσιο συναίσθημα κυβερνούσε εκείνους τους καιρούς. Ο ενθουσιασμός του πνεύματος συγκλόνισε τον κόσμο, ωσάν να ήταν η πρώτη φορά που το θείο συμφιλιωνόταν με το κόσμο.»¹

Εν ολίγοις, «εν αρχή ην ο λόγος και ο λόγος ην προς τον...» **άνθρωπο και ο άνθρωπος ην ο λόγος.**

2. Ο «ορθός λόγος» και οι αξίες της Επανάστασης, η κοσμικότητα, η πολιτική ισότητα, η αλληλεγγύη, η ελευθερία, η δημοκρατία δεν αποτελούν δύο διαφορετικές οντότητες, αλλά μια απλή

ενότητα. Μια «ψυχρή» λογική, ένας χυδαίος πραγματισμός δεν είναι μόνο «άδικος» είναι και κοινωνικά δυσλειτουργικός και επομένως άλογος. Το «δίκαιο» και το «άδικο» δεν αποτελούν υποκειμενικές «εντυπώσεις», αλλά υφίστανται αντικειμενικά αποτελώντας πεδίο λογικών προσεγγίσεων.

3. Η καπιταλιστική ανάπτυξη δεν εμπεδώνει τη Μεγάλη Επανάσταση. Αντίθετα, τη διακόπτει. Η μονοπόληση των μέσων παραγωγής από την αστική τάξη δημιουργεί κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες που περιορίζουν τη δημοκρατία και την πολιτική ισότητα, που καταστρατηγούν την αλληλεγγύη. Ο μαρξισμός υπήρξε η θεωρία και η πράξη της συνέχισης της Μεγάλης Επανάστασης στην Ευρώπη. Όχι για να επιβάλει άλλες αξίες, αλλά για να καταγγείλει την έλλειψη σεβασμού της ίδιας της δύσης απέναντι σ' αυτές τις «δυτικές», οικουμενικές αξίες και για να τις προωθήσει με τρόπο ουσιαστικό. Με αυτή την έννοια η ρωσική Επανάσταση αποτελεί τη συνέχεια της γαλλικής, η πρώτη είναι η λογική συνέχεια της δεύτερης (με τον όρο «ρωσική Επανάσταση» δεν εννοούμε ασφαλώς την σταλινική αντεπανάσταση που επακολούθησε).

4. Οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής κατέκτησαν τον κόσμο μετατρέποντας το λεγόμενο «τρίτο κόσμο» σε περιφέρεια των κρατών εθνών παλαιάς εκβιομηχάνισης. Αυτή τη στιγμή διεισδύουν και στο «δεύτερο κόσμο». Η αποικιοκρατική περίοδος μαρτυρεί με μεγάλη

ευγλωττία την «ευκαμψία» των δυτικών αξιών, όταν αυτές «εφαρμόζονται» σε γεωγραφικές περιοχές με άλλους κοινωνικούς συσχετισμούς δυνάμεων, πιο ευνοϊκούς για τις άρχουσες τάξεις, απ' ότι στην Ευρώπη.

5. Η σχετική κοινωνική ομοιογενεοποίηση που επιφέρει η παγκόσμια καπιταλιστική ανάπτυξη στερεί από την περιφέρεια κάθε άλλη απελευθερωτική προοπτική, εκτός απ' αυτή του παγκόσμιου εργατικού κινήματος. Η έστω κολοβωμένη εφαρμογή των δυτικών αξιών αποτελεί συχνά για την καπιταλιστική περιφέρεια μεταβατικό στόχο. Ο σαφής διαχωρισμός εκκλησίας και κράτους, ο σεβασμός των δικαιωμάτων του πολίτη κλπ., έστω και στην ελλιπή τους μορφή όπως στη δύση, αποτέλεσαν και αποτελούν στόχο των προοδευτικών κινήματων της περιφέρειας. Ακόμη και η «θεολογία της απελευθέρωσης» στη Λατινική Αμερική ελάχιστα σχετίζεται με την επίσημη καθολική εκκλησία ή με οποιαδήποτε μορφή κληρικού καθεστώτος.

6. Δίπλα σε σύγχρονες μορφές καπιταλιστικής ανάπτυξης συνεχίζουν να υφίστανται «αρχαϊκές» μορφές εξουσίας, έτσι που η απελευθερωτική προοπτική στην περιφέρεια να συνδυάζει στόχους διαφορετικών ιστορικών εποχών στην Ευρώπη. Ιδίως η περιφέρεια έχει πολλές «κοινωνικές ηλικίες», εξ ου και η έννοια της «διαρκούς επανάστασης», της οποίας η παρότητα κακώς αποδίδεται στον Τρότσκι. Προέρχεται από τον ίδιο τον Μαρξ.

7. Καμία «πολιτιστική ιδιαιτερότητα» δεν εξηγεί ή δικαιολογεί τις αρχαϊκές μορφές εξουσίας που συναντά κανείς στην καπιταλιστική περιφέρεια. Φαινόμενα όπως κλειτοριδεκτομή, ή η διπλή οικονομική εκμετάλλευση των γυναικών, που δεν συντηρούν απλώς τις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, αλλά και τους άντρες τους σε

πολλές χώρες της Αφρικής, αποτελούν προσβολή για τον πολιτισμό και το ανθρώπινο γένος. Άλλωστε, συγκρούονται και με τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως κωδικοποιούνται και από τον ΟΗΕ. Καμία «πολιτιστική ιδιαιτερότητα» δεν δικαιολογεί τις δήθεν εναλλακτικές απελευθερωτικές προοπτικές τύπου Χομπεϊνί. Ο φονταμενταλισμός αντικατέστησε τη βαρβαρότητα του Σάχη που στήριξε η ιμπεριαλιστική δύση με μια άλλη, αρχαϊκή, θρησκευτική βαρβαρότητα σε πλήρη αντίθεση με κάθε έννοια ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

8. Το κεφάλαιο υποβιβάζει, περιφρονεί, μειώνει το άτομο που καταντά έρμαιο ανεξέλεγκτων κοινωνικών αυτοματισμών. Η κοινωνική εξέλιξη δε διέπεται από τον «ορθό λόγο», αλλά από τον «ορθολογισμό» του κεφαλαίου που λειτουργεί βάσει των δικών του εγγενών κριτηρίων. Είναι για αυτό το λόγο που η ρομποτική και το ίντερνετ, στην ιδία τους την πατρίδα, είναι δυνατό να συνδυάζονται και να συνυπάρχουν με τον αναλφαριθμητισμό και την πείνα.

9. Ο «εκουγχρονισμός» δεν σημαίνει για μας μιμητική στάση απέναντι στην Ευρώπη ή τις ΗΠΑ. Σημαίνει πρώτα απ' όλα και πάνω απ' όλα υιοθέτηση των πρακτικών κεκτημένων του δυτικού πολιτισμού και σύνδεση με τις παγκόσμιες απελευθερωτικές διεργασίες ή πρακτικές των κοινωνικών κινήματων που θέλουν να δώσουν ουσιαστικό περιεχόμενο στις αξίες που η ίδια η Επανάσταση έφερε στο προσκήνιο.

10. Ο δυτικός πολιτισμός δεν καταργεί την πολιτισμική πολυφωνία, η οποία αποτελεί την πηγή του πλούτου του. Απλώς προβάλλει, μέσα από αυτή την πολυφωνία, την οικουμενικότητα και την καθολικότητα των αξιών του.

11. Οι συγκεκριμένες πραγματικές μέτρα στις οποίες αναπτύσσο-

νται τα κοινωνικά κινήματα καθορίζονται από τον φετιχιστικό «ορθολογισμό» του κεφαλαίου, από την τυφλή λογική του εμπορεύματος. Πολλές μορφές εξουσίας, όπως π.χ η ανδρική εξουσία πάνω στη γυναίκα, προηγούνται βέβαια του κεφαλαιοκρατικού κοινωνικού σχηματισμού, όμως οι σύγχρονες καπιταλιστικές σχέσεις τις επαναδιατυπώνουν και τις επανακαθορίζουν χωρίς να τις καταργούν.

12. Συνεπώς, τα διάφορα κοινωνικά κινήματα, οικολογικό, γυναικείο, αντιαποικιοκρατικό, εθνικών ή άλλων μειονοτήτων αποτελούν μορφές της σύγχρονης ταξικής πάλης και επομένως οργανικό τμήμα του εργατικού κινήματος με την ευρύτερή του έννοια. Διέπονται από την ίδια υπέρτατη αξία που είναι η απελευθέρωση του ανθρώπου, του «κάθε ενός ανθρώπου» όπως έλεγε ο Μαρξ στο *Μανιφέστο*, από κάθε μορφή αυθαίρετης εξουσίας, υποδούλωσης και σκοταδισμού.

13. Μετά από τις τραγικές περιπέτειες του αιώνα στη δύση και την ανατολή, το φασισμό και το σταλινισμό, εξ υπαρχής, θα πρέπει να ενεργοποιήσουμε το ηφαίστειο που υπήρξε η δύναμη και η έμπνευση κάθε ταξικού κινήματος της ανθρώπινης ιστορίας, δηλαδή τη φυσική ροπή του ανθρώπου για απελευθέρωση καταργώντας κάθε μορφή αλλοτριωμένης ή αλλοτριωτικής εξουσίας, τη ροπή που οδήγησε ακόμη και σε απεγνωσμένες εξεγέρσεις χωρίς την παραμικρή πιθανότητα επιτυχίας. Σε αντίθεση με άλλα, ιστορικά προγενέστερα ταξικά κινήματα, το εργατικό δεν προσκρούει σε κανένα αντικειμενικά ανυπέρβλητο εμπόδιο, γεγονός που καθιστά τη δική του «ουτοπία» συγκεκριμένη και ρεαλιστική.

Υποσημείωση:

1. *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie.*

Κύπρος: το αδιέξοδο των εθνικισμών

Συγγραφέας: Νιαζί Κιζιλγιουρέκ
Εκδόσεις: Μαύρη Λίστα
Αθήνα 1999

Την αδιέξοδη μοίρα της Κύπρου πραγματεύεται με οξυδέρκεια, διεισδυτικότητα και πολιτικό ρεαλισμό ο Τουρκοκύπριος καθηγητής του πανεπιστημίου μας και γνωστός υπερασπιστής της ελληνοτουρκικής φιλίας, Νιαζί Κιζιλγιουρέκ, στο καινούριο βιβλίο του «Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών», που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Μαύρη Λίστα, στην Αθήνα. Ο πόνος, η αγωνία αλλά και η προσδοκία να αφήσουμε πίσω μας τις ιδεοληψίες των εθνικισμών που μας κρατούν δέσμους της καχυποψίας και του μίσους, διαπερνούν ολοφάνερα τις πεποιθήσεις και το ιδεολογικό στίγμα που καταθέτει ο συγγραφέας.

Η μελέτη τούτη, που χαρακτηρίζεται από τον ίδιο το συγγραφέα σαν προέκταση του γνωστού και πολυσυζητημένου βιβλίου του «Η Κύπρος πέραν του εθνους», χωρίζεται σε τέσσερα βασικά κεφάλαια με μικρότερες υποδιαιρέσεις και καλύπτει τη νεότερη ιστορική διαδρομή των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, προς τα αδιέξοδα και τα στεγανά του εθνικισμού, γεγονός που σε όλες τις φάσεις της νεότερης κυπριακής ιστορίας εμπόδισε τις δύο κοινότητες να φτάσουν στη συνεννόηση και στην κατανόηση των αξιωμάτων ότι «το έθνος δεν είναι μοίρα» και ότι «μπορεί να υπάρξει κράτος πέραν του εθνους».

Στο πρώτο κεφάλαιο ο Νιαζί Κιζιλγιουρέκ καταγράφει, επισημονικά τεκμηριωμένη, την ιστορική διαμόρφωση του εθνικισμού.

Στο δεύτερο πραγματεύεται τη διαλεκτική αντιπαράθεση έθνους και κράτους, ορίζει τη γεωγραφία που έφερε την Κύπρο μπροστά σε εθνικά διλήμματα και προσδιορίζει τα χαρακτηριστικά του ελληνικού εθνικισμού της Κύπρου, που οδήγησε στη σύγχυση ανάμεσα στην ταυτότητα και την πολιτική. Για τον τουρκικό εθνικισμό, εντοπίζει τις ευθύνες στην εμπλοκή της Τουρκίας και στην άνιση ανάπτυξη των δύο κοινοτήτων.

Στο τρίτο κεφάλαιο, καθορίζει την ανάγκη οικοδόμησης ενός μετα-εθνικού κράτους που να ξεπερνά τα αδιέξοδα του εθνικισμού, καταλήγοντας στη θέση ότι το έθνος δεν είναι μοίρα.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο τεκμηριώνει την αναγκαιότητα να φτάσουμε σε μια ομοσπονδιακή Κύπρο, που θα οικοδομεί το νέο κράτος πέραν του εθνους και περιγράφει τα προβλήματα και τις προοπτικές αυτής της πορείας.

Η πλούσια βιβλιογραφία και τα ντοκουμέντα που παραθέτει αποτελούν, για κάθε αναγνώστη, πολύτιμο υλικό για παραπέρα εμπάθυνση και μελέτη αυτού του κυρίαρχου στη ζωή μας πολιτικού προβλήματος.

Το όλο πνεύμα του συγγράματος του Νιαζί Κιζιλγιουρέκ συμπυκνώνεται, νομίζω, στις τελευταίες επτά παραγράφους της εισαγωγής, όπου μας υπενθυμίζει κάποιες σταθερές, αναλλοίωτες μα και μικρές αλήθειες.

«Η μελέτη αυτή θέλει να υπενθυμίσει την ύπαρξη του «άλλου» σε όποιον θεωρεί τη δική

του πραγματικότητα σαν τη μοναδική και απόλυτη αλήθεια...»

«Ο πάντοτε «δικαιολογημένος» εθνικισμός οδήγησε τη χώρα και τον πληθυσμό της σε μια καταστροφική πορεία. Η ευθύνη για τη διαιώνιση της «σιωπής των τάφων» που έπεσε ανάμεσά μας και τον παραλογισμό που επικρατεί στον τόπο βαρύνει τον καθένα μας προσωπικά...»

Ο καθένας «παίζει με την ομάδα του» και είναι ακριβώς αυτή η αντίληψη της ομάδας που δημιουργήσε το κυπριακό. Ενώ τις δικές μας αλήθειες, που από μικροί αποστηθίσαμε, τις απαγγέλλουμε με μια ανάσα, είμαστε ανίκανοι τον «άλλο»...

«Μια μελλοντική αρμονική κοινωνία πρέπει να βασιστεί στη συμπερίληψη όλων των ομάδων, χωρίς προσπάθειες για επικυριαρχία, αφομοίωση ή απόσχιση».

«Για να καταπολεμηθούν οι ανταγωνιστικοί εθνικισμοί, που έχουν καταστήσει ένας φαύλος κύκλος, όπου ο ένας αποτελεί το λόγο ύπαρξης του άλλου, χρειάζεται συντονισμένες και συγκροτημένες προσπάθειες από το εσωτερικό και των δύο κοινοτήτων»... και

«Η πραγματική επικοινωνία είναι δυνατή μόνο από την αυτογνωσία και την επίγνωση της σκιάς που αφήσαμε πάνω στην ιστορία... μόνο τότε θα καταλάβουμε πως «η κόλαση δεν είναι ο άλλος»...»

Λούης Ηγουμενίδης

«Άσπρα άνθη αξίας είκοσι λιρών»

Αντώνη Κ. Ηλιάκη
Μυθιστόρημα
Εκδόσεις Κυπρογένεια
Λευκωσία 1999, σσ. 228. Τιμή 7.00 Λ.

«**Ε**να μυθιστόρημα για το AIDS που αγγίζει με τόλμη τα «όρια πολλών καταστάσεων».

Το AIDS σαν πεδίο σύγκρουσης του ανθρώπου με τη φύση, σαν κοινωνική μάστιγα, σαν πηγή άφατου πόνου για τους αρρώστους και τους ανθρώπους που τους αγαπούν δεν αποτέλεσε θεματικό επίκεντρο της λογοτεχνίας και της τέχνης στο βαθμό που ήταν η πανούκλα που σάρωσε την Ευρώπη κι άλλα μέρη του κόσμου στο μεσαίωνα. Τίως αυτό να οφείλεται στο ό,τι η μονοπώληση της πληροφορίας από τα ΜΜΕ έχει εξοικειώσει τον σημερινό άνθρωπο με το AIDS όπως συμβαίνει και μ' άλλα «ανθρώπινα κακά» στην ευθεία του άδικου μαζικού θανάτου. Τα ΜΜΕ μειώνουν το παραδοσιακό πλαίσιο μύθου και απόστασης χρόνου και τόπου, που είναι βασικό στοιχείο στη συνταγή της λογοτεχνικής δημιουργίας. Ακόμη και στην αμερικανική ταινία «Φιλαδέλφεια», το AIDS δεν αποτελεί πρώτο θεματικό πλάνο.

Το μυθιστόρημα του Αντώνη Κ. Ηλιάκη «Άσπρα άνθη αξίας είκοσι λιρών», που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις «Κυπρογένεια», κερδίζει το ενδιαφέρον γιατί ακριβώς τολμά ν' ανοίξει τον «φάκελλο του AIDS» και να δώσει μέσα από προσωπικά βιώματα μια συγκλονιστική μαρτυρία για την καταραμένη ασθένεια. Ο συγγραφέας που εδώ και 38 χρόνια ζει στο Λονδίνο είναι γνωστός στον κόσμο της ποίησης από τη συλλογή «Γοτθικά Παράθυρα» (Αρμόχωστος 1958) και που τον καθιέρωσε για την πρωτοτυπία και την ευαισθησία του.

Ο Α. Ηλιάκης γεννήθηκε το 1930 στην Αναφοτιά της Λάρνακας. Σπούδασε στο Παγκύπριο Εμπορικό Λύκειο Λάρνακας και στο Gray's Inn του Λονδίνου. Το συγγραφικό του έργο συμπληρώνουν ποιήματα, διηγήματα, κριτικά σημειώματα για τη λογοτεχνία, το θέατρο και τη ζωγραφική, καθώς και πολιτικά κείμενα που δημοσιεύτηκαν σε περιοδικά κ' εφημερίδες.

Το νέο μυθιστόρημα (που ο συγγραφέας χαρακτηρίζει «εγγραφές ημερολογίου») περιγράφει τις τελευταίες τραγικές λίγες βδομάδες ενός άλλου Κυπρίου κοσμοπολίτη που πέθανε από AIDS σε νοσοκομείο της Στοκχόλμης. Στα ενδιάμεσα ο συγγραφέας θυμάται και μάς δίνει τα περιστατικά μιας πλούσιας αλλά εφήμερης και «άδειας» κοσμοπολίτικης ζωής στο Λονδίνο και σ' άλλα μέρη του κόσμου, που σε συνάρτηση με τα παρόντα πάθη συνιστούν μια ολοκληρωμένη τραγωδία.

Ο Ηλιάκης κατάφερε να μεταφέρει στις ζωηρές αφηγηματικές δομές του έργου αυτού όλη την δύναμη και την ευαισθησία της μακράς θητείας του στην ποίηση. Το βιβλίο εικονογραφεί ο επίσης Αναφοτιώτης και φίλος του συγγραφέα, Στας Παράσκος. Η εικόνα στο εξώφυλλο ανήκει στη διάσημη Αγγλίδα φωτογράφο Marilyn Kingwill.

Πρόκειται για ακόμη μια άρτια και από τυπογραφικής πλευράς έκδοση του εκδοτικού οίκου «Κυπρογένεια».

Π. Ν.

Μόλις εκκυκλοφόρησε

Αντώνη Ηλιάκη
Άσπρα άνθη αξίας είκοσι
λιρών
(Μυθιστόρημα)

Μια συγκλονιστική μαρτυρία για
τις τελευταίες μέρες ενός
αρρώστου με AIDS

ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
τιμή £7.00

Εκδόσεις
Κυπρογένεια

Αγ. Χριστίνης, 7, Λεμεσός 4044
τηλέφωνο & φαξ (05)316386
E-mail: apelon@cytanet.com.cy

ΕΞ Υπαρχής: Πορεία προς το Χρηματιστήριο. (Περιμένετε κι ερχόμαστε)

Οπως κάθε μοντέρνα επιχείρηση που σέβεται τον εαυτό της, έτσι και το *Εξ υπαρχής* κατανοεί ότι ο δρόμος της επιτυχίας περνά από το Χρηματιστήριο. Αλλά βέβαια ως μοντέρνα επιχείρηση δεν θέλουμε να αφήσουμε τίποτα στην τύχη. Για να γίνεις μεγάλος δεν πρέπει να βλέπεις σαν μικρός, σημειώνουν τακτικά τα εγχειρίδια της επιτυχίας. Έτσι αρχίσαμε κι εμείς να προγραμματίζουμε την κάθοδο μας προς το Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου και υπογραμμίζουμε το «Αξιών» για να μη νομίζετε «Ιδεών» και μας παρεξηγήσετε. Λοιπόν επαναλαμβάνουμε ότι με μέθοδο και σοβαρότητα ερχόμαστε.

Αμέσως πριν την είσοδο μας στο Χρηματιστήριο θα μοιράσουμε μετοχές με ιδιωτική τοποθέτηση, στοχεύοντας να βγάλουμε αμέσως την αξία της εταιρίας μας, να την τσεπώσουμε με τάκτ και να διατηρήσουμε και τον έλεγχο της εταιρίας, όπως κάθε καλός επιχειρηματίας. Κι αυτό μέσα βέβαια στα πλαίσια του νόμου και της ευνομίας, για το καλό της εταιρίας, για το καλό μας, για το καλό της οικονομίας του τόπου, για το καλό του εκσυγχρονισμού, για το καλό της ενταξιακής μας πορείας, για το καλό της εθνικής μας υπόθεσης, για το καλό του κυπριακού Ελληνισμού, για το καλό όλου του Ελληνισμού και για το καλό του Θεού, τον οποίο δεν πρέπει να ξεχνούμε ποτέ. Επαναλαμβάνουμε, παρά το ότι δεν χρειάζεται καν να το λέμε αλλά το κάνουμε από υπερβάλλοντα ζήλο, ότι θα κινηθούμε αυστηρά μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας στην απολύτως αυστηρή της εκδοχή.

Μετά απ αυτή τη λαμπρή θα συμφωνείτε κι εσείς απόφαση, κάτσαμε κάτω, παρά το ότι είναι ακόμα νωρίς-αλλά η μεθοδικότητα είναι ο θεμέλιος λίθος της επιτυχίας-, και αποφασίσαμε το σύνολο των κριτηρίων (criterias) στη βάση των οποίων θα καταρτίσουμε τη λίστα των ατόμων που θα επωφεληθούν από την ιδιωτική τοποθέτηση. Σας τα παραθέτουμε για λόγους γκλασνόστ-διαφάνειας.

Α και Ω). Τα διευθυντικά στελέχη τα οποία θα οργανώσουν το όλο εγχείρημα.

Α). Κόμματα στα οποία ανήκουν ή πρόσκεινται τα στελέχη μας, χωρίς να μας ανταποδώσουν οποιαδήποτε εξυπηρέτηση.

Β). Στελέχη της Ιεράς Υμών, σόρρυ Ημών, Εκκλησίας.

Γ). Μερικούς υπουργούς ευαίσθητους και μερικούς αναίσθητους.

Δ). Δύο έως και τρία διευθυντικά στελέχη υπουργείων που έχουν ενδιαφέρον στα σοβαρά περιοδικά.

Ε). Ένα δυο στελέχη της Κεντρικής Τράπεζας, όσο πιο ψηλά τόσο πιο καλά.

ΣΤ). Μερικά στελέχη Τραπεζών, κυρίως των τραπεζών με τις οποίες συνεργαζόμαστε.

Ζ). Στελέχη των ΜΜΕ, τουλάχιστον όσους μας πάρουν πρέφα για να μην το διαρρεύσουν, αλλά και για να μας διαφημίζουν με τρόπο στο μέλλον.

Η). Μερικούς υπεύθυνους βουλευτές που υπολογίζουμε ότι δεν θα μας καρφώσουν, είτε προς την κατεύθυνση των ελληνοχριστιανικών ιδεωδών είτε προς την κατεύθυνση του μαρξισμού-λενινισμού, αλλά να είναι εκσυγχρονιστές, να μην είναι προσκολλημένοι σε παρωχημένες αξίες.

Θ). Στελέχη της κοινωνίας προσεχτικά επιλεγμένα.

Ι). Οι γκόμενες του διευθυντικού προσωπικού και άλλες μαθήτριες ερωτικών σχολών.

Κ). Άλλοι.

Όλοι αυτοί συγκροτούν ένα φοβερά αποτελεσματικό δίκτυο το οποίο θα μας εξασφαλίσει οπωσδήποτε τον αγοραστικό πυρετό που θα χρειαστούμε μόλις μπούμε στο Χρηματιστήριο. Οπότε μαζί με το περιοδικό θεωρείστε βέβαιο ότι θ ανοίξουμε και τηλεοπτικό σταθμό. Επάνω στα μεγαλεπήβολα αυτά σχέδια στηρίζεται ίσως και η εκφραζόμενη από πολλούς επιθυμία να γίνουν κι αυτοί μέτοχοι του περιοδικού. Εν τω μεταξύ μην ξεχνάτε, όσοι λάτρευετε τον εντύπου που έχετε στα χέρια σας, να πείτε και στους φίλους σας ότι μια συνδρομή στο *Εξ υπαρχής* ωφελεί στα κοινά.

υ

